

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**Організаційні та правові засади забезпечення економічної
безпеки держави в контексті європейської інтеграції**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ І ТЕЗ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(Київ, 27 травня 2015 року)**

Київ - 2015

УДК 351.863(477)(063)
ББК Х621

Організаційні та правові засади забезпечення економічної безпеки держави в контексті європейської інтеграції: Збірник матеріалів і тез науково-практичної конференції (Київ, 27 травня 2015 року) – 147 с.

Редактор-упорядник: доцент, кандидат економічних наук **Островерх Л.Л.**

Відповідальні за організацію і проведення конференції:

професор кафедри економіко-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент
Удовик М.С.

доцент кафедри економіко-правових дисциплін, кандидат економічних наук, доцент
Островерх Л.Л.

заступник начальника ЦСФП **Крук О.М.**

науковий співробітник ЦСФП **Тарасенко О.С.**

Організатори конференції та укладачі збірника матеріалів і тез не завжди розділяють думки та погляди авторів, а тому не можуть нести відповідальності за зміст тез. Матеріали тез друкуються у авторській редакції.

ЗМІСТ

<i>Андрущенко І.Г.</i> Забезпечення безпеки вітчизняної банківської системи в умовах євроінтеграції при здійсненні злиття і поглинання банків.....	6
<i>Овчаренко Л.В.</i> Інвестиції в людський капітал як фактор економічної безпеки в умовах глобалізації економічних процесів.....	8
<i>Островець Л.Л., Фецик В.В.</i> Рейдерство як загроза економічній безпеці держави.....	10
<i>Кочубей І.І.</i> Ризики безробіття як деструктивний чинник в системі забезпечення економічної безпеки держави.....	15
<i>Процюк Т.Б.</i> Тероризм як загроза економічній безпеці.....	17
<i>Тараненко Ю.О.</i> Проблеми в сфері управління кредитним ризиком сучасного банку.....	19
<i>Павлов Д.М.</i> Організаційно-правові засади модернізації системи цивільного захисту України.....	23
<i>Тігова Т.М.</i> Економічні моделі для нової економіки України.....	25
<i>Удовик М.С.</i> Тіньовий сектор економіки України: погляд на проблему.....	29
<i>Мисько Н.В.</i> Напрями державної політики підтримки конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств.....	30
<i>Томма Р.П.</i> Причини та умови розповсюдження економічної злочинності в Україні.....	33
<i>Куриліна О.В.</i> Сучасний аспект забезпечення економічної безпеки України.....	35
<i>Підюков П.П., Осипенко Р.І.</i> Активізація боротьби з фінансуванням тероризму в контексті забезпечення економічної безпеки України та її Європейської інтеграції.....	38
<i>Корнієнко М.В.</i> Нормативно-правове регулювання економічної безпеки в Україні.....	40
<i>Титко А.В.</i> Порушення вимог фінансового контролю в кодексах країн СНД.....	43
<i>Корольчук В.В.</i> Щодо доцільності введення кримінальної відповідальності за порушення законодавства у сфері державних закупівель.....	46
<i>Молчанов Д.В.</i> Фінансово-правовий аспект детінізації економіки України: погляд на проблему.....	48
<i>Маєвський О.С.</i> Щодо питання імплементації до національного законодавства світового досвіду організації пенсійних систем.....	49
<i>Чуб А.В.</i> Тимчасовий доступ до речей і документів, як містять охоронювану законом таємницю (процесуальні проблеми його проведення при розслідуванні економічних злочинів).....	52
<i>Пацалюк О.В.</i> Фінансове забезпечення реформ МВС.....	54
<i>Шалькін О.В.</i> Фінансування програм у сфері безпеки дорожнього руху: проблеми та перспективи удосконалення законодавчого забезпечення.....	55
<i>Федченко М.С.</i> Бенчмаркінг як засіб забезпечення фінансової безпеки підприємства.....	59
<i>Мадяр А.</i> Безпека фондового ринку в системі фінансової безпеки держави.....	62

<i>Абрамчук Є.Д.</i> Інновації як фактор випереджального розвитку економіки.....	64
<i>Бартко Ю.Л.</i> Грошова реформа 1996 року.....	67
<i>Інєєв О.С.</i> Боротьба з контрабандою у сфері зовнішньоекономічної діяльності.....	68
<i>Шевченко М.Л.</i> Інноваційний розвиток автотранспортного забезпечення органів внутрішніх справ.....	70
<i>Коханська Д.О.</i> Запобігання шахрайствам з підробленими банківськими платіжними картками, як елемент безпеки банківської системи України.....	73
<i>Левчук О.М.</i> Бюджетна реформа в контексті реформи адміністративно-територіального устрою в Україні.....	75
<i>Боднар Т.В.</i> Банківська таємниця як фактор забезпечення економічної безпеки країни.....	77
<i>Бойко А.С.</i> Боротьба з контрабандними операціями – питання національної безпеки України.....	80
<i>Демчишин Ю.М.</i> Шляхи підвищення захисту прав інвесторів в Україні в умовах євроінтеграції.....	82
<i>Сидоренко О.М.</i> Протидія злочинності у фінансово-кредитній сфері.....	84
<i>Касян М.В.</i> Шахрайства у фінансово-кредитній сфері – загроза економічній безпеці країни.....	86
<i>Білошистий О.В.</i> Заходи, що спрямовані на протидію злочинності на вітчизняному фондовому ринку.....	88
<i>Груба А.О.</i> Реформування вітчизняної системи міжбюджетних відносин як один із ключових напрямків підвищення економічної безпеки країни.....	91
<i>Хоменчук В.М.</i> Удосконалення функціонування фінансового ринку України в умовах євроінтеграції.....	93
<i>Отрішко В.Г.</i> Роль фінансових посередників у розвитку фондового ринку в Україні.....	95
<i>Костогриз Л.А.</i> Сутність, функції та форми матеріально-технічного забезпечення органів та підрозділів внутрішніх справ.....	96
<i>Кузьома С.С.</i> Тенденції розвитку цивільного кодексу за європейським зразком.....	98
<i>Мусаєва Р.Б.</i> Особливості правового статусу фонду гарантування вкладів фізичних осіб.....	101
<i>Семенюк А.Д.</i> Економічні та соціальні наслідки безробіття – однієї із соціальних проблем України.....	103
<i>Шевченко В.С.</i> Економічне зростання: зміст, типи та чинники для України.....	106
<i>Коротченко А.В.</i> Світові економічні відносини та роль України на світовій економічній арені.....	107
<i>Ляшук В.Р.</i> Особливості правового регулювання економічної конкуренції та монополістичної діяльності в Україні.....	109
<i>Зазуляк Б.Є.</i> Система розподілу доходів.....	111
<i>Корж В. А.</i> Досвід соціально-економічних реформ Маргарет Тетчер: урок для України.....	113
<i>Чорнобривець В.М.</i> Сутність страхування в сучасних умовах.....	115
<i>Власенко К.О.</i> Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «фінансова безпека підприємства».....	117

<i>Мишанський В.С.</i> Способи фінансування тероризму в сучасних умовах.....	120
<i>Бедна А.В.</i> Історія виникнення грошей.....	122
<i>Бедна В.В.</i> Макроекономічна нестабільність: циклічність розвитку ринкової економіки.....	123
<i>Смук А.О.</i> Взаємозв'язок демографічної ситуації в Україні з економічною безпекою.....	125
<i>Лавренчук Т.Ю.</i> Причини виникнення тіньової економіки в Україні: особливе та загальне.....	127
<i>Дудник Ю.М.</i> Форми організації виробництва: генеза, еволюція та сучасний стан.....	129
<i>Резніченко М.В.</i> Характеристика фондового ринку та актуальні проблеми правового регулювання.....	131
<i>Поліщук Н.С.</i> Відтворення та економічне зростання на макрорівні.....	132
<i>Семижон А.В.</i> Явище інфляції в Україні.....	134
<i>Буртак А.В.</i> Тіньова економіка – як феномен економіки України.....	135
<i>Місько А.Ю.</i> Безробіття як соціальна проблема.....	137
<i>Суворова А.О.</i> Підприємницька діяльність. Роль та місце в економічній системі суспільства.....	138
<i>Тімохіна А.О.</i> Економічна роль монополій.....	140
<i>Литвинова О.О.</i> Пенсійний фонд України.....	142
<i>Трофімчук Ю.О.</i> Забезпечення економічної безпеки органами внутрішніх справ.....	143
<i>Шкільников В.І.</i> Проблеми матеріально-технічного забезпечення органів внутрішніх справ.....	146

Андрущенко І.Г., старший викладач кафедри економіко-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ВІТЧИЗНЯНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ БАНКІВ

Досвід реорганізації українських банків, який отриманий за останні півтора роки, засвідчив, що до цього процесу опинилися фактично не готовими, як банківські установи, так і держава в особі регуляторних органів. Про труднощі, що чекали учасників банківських злиттів і поглинань (далі – ЗіП), спочатку, схоже, мало хто навіть здогадувався. Лише потім з'ясувалося, що проблемних питань на цьому шляху достатньо, а результат, у кращому разі, невизначений.

Інтеграція в середовищі найбільших банків світу наприкінці третього тисячоліття була особливо популярною. Саме в даний період безперервно зростала кількість ЗіП серед крупних банків США. В Європі хвиля ЗіП досягла свого піку в 1995 році.

У останні два десятиліття спостерігалася безпрецедентна за своїми розмірами хвиля ЗіП, що охопила більшість країн світу. За 1996-2001 рр. в провідних промислово-розвинених країнах було зареєстроване 34 147 таких операцій проти 19 996 у 1990-1995 рр., а їх загальна сума зросла з \$ 1,4 млрд. до \$ 8,1 млрд. Особливо інтенсивна консолідація відбувалася на фінансовому ринку.

Проте і в країнах Заходу далеко не відразу усвідомили, що ЗіП відносяться до досить складних управлінських проблем, успіх яких залежить не лише від рівня професіоналізму менеджерів чи структури капіталу банківських установ, а в першу чергу від рівня досконалості законодавчої бази, що унормовує процедуру реорганізації банків.

Статистика успішності ЗіП банків у країнах Європи насторожує. Так, за наявними даними, до 60 % ЗіП не окупує вкладених в них коштів. Через 3-5 років після об'єднання компанії-учасники втрачають від 16 до 40 % своїх акціонерів. Дослідження 300 найбільших ЗіП, що мало місце у 1990-х рр., довело, що після 3-5 років після злиття 57 % компаній, що об'єдналися, відстають у своєму розвитку від інших суб'єктів даного ринку та знову виокремлюються. При цьому виявилася вельми важлива обставина: керівники компаній-учасників невдалого ЗіП в переважній більшості випадків (85 %) вказали як першорядні причини своїх невдач – розбіжності у системах управління, а також складності об'єднання різнорідних корпоративних культур.

Крім цього, проблемою є й те, що вважати успіхом. Досвід показує, що результатом ЗіП зачасту є підвищення рейтингу, економія витрат та навіть зростання прибутків. Але суть проблеми полягає в тому, що: а) щоб короткострокові переваги не отримувалися за

рахунок втрати довгострокових перспектив; б) в яку ціну обходиться те, що сприймається як успіх.

Поступово прийшло розуміння того, що ЗіП – процес тривалий, болісний та суперечливий для його учасників, вигоди від нього не завжди і не повністю компенсують неминучі втрати. Міжнародні рейтингово-консультаційні агенції, проаналізувавши понад 400 банківського ЗіП, дійшла висновку, що 80 % з них завершилися невдачею; головна причина – переоцінка позитивного і недооцінка негативного ефекту від процедури консолідації капіталу.

Закордонна практика загалом вже відпрацювала формальні процедури ЗіП, включаючи і банківські. У більшості країн світу з'явилися єдині правила, що є обов'язковими для всіх учасників подібних операцій. Провідні західні фахівці рекомендують дотримуватися технології управління ЗіП, суть якої в тому, щоб шляхом проведення спеціальних заходів стратегічного характеру підвищити шанси на те, щоб об'єднання стало як можна менш проблемним.

Світовий досвід не тримає ілюзій стосовно того, ніби процеси ефективних банківських ЗіП можуть бути автоматично відрегульовані самим ринком. Вони потребують свідомого та виваженого регулювання з боку держави, перш за все центральних банків. І дуже важливо, щоб останні не стимулювали їх штучно, на основі стихійних ринкових тенденцій і тим самим не надавали їм додаткової суперечливості, не “ставили” їм не властиві даним процесам функції.

Вітчизняний досвід банківського регулювання в цьому сенсі, як вбачається, не можна визнати вдалим. Принаймні починаючи з 2014 року і до нині в основі відповідної діяльності Національного банку України лежали постулати сумнівної цінності: *по-перше*, реорганізація банківських установ в Україні, на відміну від розвинених країн світу, трактується не як творчий засіб вирішення проблем банків, а як спосіб ліквідації самих проблемних банків; *по-друге*, за допомогою цього способу держава, в особі регуляторних органів, намагається стабілізувати фінансовий ринок, що практично означає, з одного боку, фактичну адміністративну заборону на появу нових банківських структур та загальне обмеження їх кількості, а з іншого – стимулювання тенденцій до централізації банківського капіталу, тобто “підігрівання” процесів укрупнення крупних банків за рахунок дрібних і середніх банків. Фактично має місце спроба обмеження різноманіття банків та конкуренції на ринку банківських послуг заради стабілізації фінансового ринку. При цьому здійснюється нехтування вимогами безпеки банківської системи. Це, у свою чергу, може стати поштовхом до занепаду вітчизняної банківської системи, і, як наслідок, до значних фінансових втрат та соціально-економічних потрясінь.

Овчаренко Л.В., доцент кафедри економіко-правових дисциплін НАВС, к.е.н., доцент

Інвестиції в людський капітал як фактор економічної безпеки в умовах глобалізації економічних процесів

Евроінтеграційне спрямування розвитку економіки України на сучасному етапі вимагає посилення конкурентоспроможності українських підприємств. Одним із елементів є посилення інтелектуальної, інноваційної складової господарської діяльності. Інтелектуальні зусилля, спрямовані на зміцнення економіки, пов'язані з розвитком такого фактору як «людський капітал».

Людський капітал – сформований чи розвинений і накопичений людьми певний запас здоров'я, знань, звичок, здібностей, мотивації, що цілеспрямовано використовується в тій або іншій сфері суспільного виробництва, сприяє зростанню продуктивності праці й, завдяки цьому, впливає на зростання доходів його власника (а також і суспільства в цілому)[1]. Поняття «людський капітал» означає не лише усвідомлення вирішальної ролі людини в економічній системі суспільства, а й визнання необхідності інвестування в людину, оскільки капітал набувається і збільшується шляхом інвестування і приносить тривалий економічний ефект. Витрати, які збільшують професійні можливості, продуктивність праці, якісні характеристики працівника, можна розглядати, як інвестиції, оскільки вони будуть багаторазово компенсовані збільшенням доходів від нього в майбутньому.

К. Макконел і С. Брю виокремлюють наступні види інвестицій в людський капітал:

1. витрати на освіту, які включають загальну і спеціальну, формальну і неформальну освіту, підготовку на робочому місці тощо. Найбільш очевидні і найбільш важливі види інвестиції, оскільки формують робочу силу, що стає більш кваліфікованою та більш продуктивною;
2. витрати на охорону здоров'я, які складаються з витрат на профілактику захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування та покращення житлових умов, продовжують тривалість життя, підвищують працездатність та продуктивність праці.
3. витрати на мобільність, завдяки яким працівники мігрують з місць з відносно низькою продуктивністю в місця з відносно високою продуктивністю.[2]

Інвестиції в людський капітал мають ряд особливостей, що відрізняють їх від інших видів інвестицій:

1. віддача залежить від терміну життя його носія(чим раніше вкладення, тим швидше вони починають давати віддачу:
2. не будь-які інвестиції в людину можуть визнаватися вкладеннями в людський капітал (витрати, пов'язані з антисоціальними навичками наносять шкоду суспільству і є недоцільними)

Як і будь-який капітал, людський капітал також зношується, хоча безумовно є певні відмінності в зношуванні людського і фізичного капіталу. Зношування людського капіталу визначається мірою природного

старіння організму людини (фізичне зношування) з одного боку, а з іншого, мірою інформаційного, виробничого старіння (моральне зношування) внаслідок відносного зменшення цінності знань отриманих раніше. Але головною особливістю людського капіталу є те, що в процесі використання він не лише зношується, але й покращується за рахунок надбання професійного, життєвого, соціального досвіду. Цей процес здійснюється навіть без додаткових вкладень. Але якщо в ході використання даного ресурсу постійно здійснювати додаткові інвестиції в освіту, здоров'я, мобільність тощо, то його характеристики як кількісні, так і якісні можуть покращуватись протягом майже всього життя, що веде до його відновлення та зростання.

Функціонування людського капіталу, віддача від його застосування зумовлені волею людини – власника цього капіталу, її індивідуальними інтересами та перевагами, її зацікавленістю, відповідальністю, світоглядом і загальним рівнем культури, зокрема й економічної. Тому капіталовкладенням у людину притаманний вищий, ніж для звичайних капіталовкладень ступінь ризику та невизначеності, а зміни в обсязі людського капіталу залежно від витрат принципово неможливо оцінити з тією самою точністю, що й відносно фізичного капіталу. Вкладення в людський капітал дають значний за обсягом, тривалий за часом та інтегральний за характером економічний і соціальний ефекти.

Для української економіки питання вкладень в людський капітал є надзвичайно актуальними. На жаль, сьогодні ми можемо спостерігати таке явище як старіння теоретичних знань, умінь та навичок в умовах переходу суспільства до інформаційної, знаннєвої економіки. Ринок диктує необхідність впроваджувати новинки з метою перемоги в конкурентній боротьбі.

Держава виступає основним інвестором системи освіти, оскільки вигоди від цього отримує не тільки окрема людина, але й суспільство в цілому. В зв'язку з цим необхідно мати загальну сучасну інноваційну державну програму, яка б включала напрями розвитку потенціалу людського капіталу, виходячи з потреб національної економіки і її подальшої інтеграції в світове господарство в умовах інформаційної економіки. Ці напрями зорієнтують інвесторів (державу, підприємців, самоінвесторів) стосовно необхідних знань, вмінь, навичок, способу життя, мобільності. Відсутність єдиної державної програми може призвести до дезорієнтації стосовно вибору напрямів розвитку, що призведе до погіршення якості людського капіталу, а відповідно знизить рівень безпеки і захищеності економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Добрынин А.И, Дятлов С.А., Цыренова Е.Д. Человеческий капитал в транзитной экономике. Формирование, оценка, эффективность использования / А.И. Добрынин, С.А. Дятлов, Е.Д.Цыренова. – СПб.: Наука, 2011. – 309 с. С. 174-175
2. Макконнелл Кэмпбелл Р., Брю Стэнли Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика. В 2 т. Пер. с англ. 11-го изд. Т.2. – М.: Республика, 1992. – 400с. – с.171.)
3. Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грیشнова О. А., Керб Л. П. Управління трудовим потенціалом – Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 403 с.

Островерх Л.Л., доцент кафедри економіко-правових дисциплін НАВС, к.е.н., доцент

Фещук В.В., заст. нач. кафедри економіко-правових дисциплін НАВС, к.ю.н.

РЕЙДЕРСТВО ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

В країнах з ринковою економікою, однією із форм конкуренції є агресивна, напівзаконна діяльність суб'єктів господарювання – так зване «рейдерство». Випадки рейдерства в його різноманітних проявах можна спостерігати в різні часи, і майже в усіх країнах з ринковою економікою. Це явище, як правило, викликане різними чинниками: недосконалістю законодавства, бажанням іноземних компаній увійти на ринки інших країн тощо. Протягом останніх років тема рейдерства почала жваво обговорюватись на міжнародному, національному рівні, в ЗМІ, в політичних колах.

Поняття «рейдер» на Заході існує давно, а в Україні – з початку 90-х років минулого століття. Поява рейдерства в Україні пов'язана з переходом країни на ринкові відносини, з чисельними прогалинами в чинному законодавстві, корумпованістю органів державної влади та іншими чинниками. Рейдерство на Заході – це, зазвичай, заволодіння акціями підприємства шляхом біржових торгів, біржових махінацій, яке має на меті або об'єднання підприємств, або їх знищення, або встановлення певної монополії. Але все це, на відміну від українських реалій, відбувається правовим, більш-менш цивілізаційним шляхом.

Сьогодні немає чітких критеріїв, за якими те чи інше поглинання підприємства можна вважати протиправним, у тому числі і злочинним. Спроба з'ясувати етимологію цього слова в енциклопедичних виданнях приводить лише до з'ясування морського та військового значень слова "рейд", а також похідних від нього слів. На думку експертів Центру дослідження корпоративних цінностей, терміном "рейдерство" позначають доволі широкий спектр дій: від звичайного законного недружнього поглинання об'єктів власності до відверто "бандитського" захоплення підприємства. Експерти Центру вважають, що визначити поняття "рейдерство" в Україні можна виключно на основі побічних ознак та за аналогією з тим, що називають "рейдерством" за кордоном.

У корпоративному праві США та Західної Європи терміном "рейдер" позначається особа, яка починає активно скуповувати акції з метою отримання контрольного пакету. Рейд розглядають як операцію (спробу) з придбання великого пакету акцій певної компанії з метою її поглинання. Виділяють "рейд на світанку" (швидке скуповування акцій одразу ж після відкриття біржі для підготовки до поглинання) та "рейд преміальний" (неочікувана спроба поглинути компанію шляхом пропозиції акціонерам премії, вищої за ринкову ціну їх акцій). Фахівці з безпеки бізнесу

вважають, що терміни "рейд" та "недружнє (вороже) поглинання" дуже близькі і різниця між ними в тому, що рейдинг – це процес, а поглинання – це результат.

Отже, "рейдер" (у своєму класичному визначенні), вживаючи заходи з придбання чужої компанії, не порушує закон, а лише діє всупереч волі її керівництва та контролюючих акціонерів, що дозволяє розглядати навіть випадки ворожого (недружнього) поглинання підприємств, як об'єктивні процеси, що сприяють динаміці економічного зростання та розбудові потужної конкурентоспроможної економіки. Цікаво, що на думку експертів з проблем кримінальних поглинань, недружнє поглинання є нормальним ринковим механізмом. Класичні рейдери сприяють економічному розвитку, відсторонюючи від управління бізнесом неефективний менеджмент, перешкоджаючи зловживанням великих акціонерів та реструктуруючи неефективно працюючі підприємства.

Таким чином, рейдерство можна визначити як інструмент захвату, який включає в себе комплекс юридичних, психологічних, економічних, військово-спортивних методик і технологій. Хоча рейдерство було поширене в Україні з початку 90-х років, глобальних масштабів воно набуло протягом останніх років.

Історію українського рейдерства умовно можна поділити на два періоди. Перший період охоплює час від початку 90-х років до початку 2000-х. В цей час Україна стає незалежною, відбувається перехід країни на ринкові відносини, визначаються політичні центри, створюються злочинні угруповання. Важкий економічний стан країни супроводжувався зростанням корумпованості органів державної влади, наявністю великої кількості прогалин чинного законодавства, зростанням криміногенної ситуації в країні. Така сама ситуація склалась в більшості пострадянських країн. Захоплення підприємств здійснювалось відкрито кримінальним шляхом, досить часто – із застосуванням фізичного насильства. Правовий нігілізм супроводжувався нехтуванням правами людини, правопорядку країни. З часом ситуація стала змінюватись: було прийнято ряд нормативних актів, економічна обстановка поліпшувалась, в країні відбувались відбудовальні процеси – хоча і не на належному рівні – боротьба з корупцією, знижувалась криміногенна обстановка. Особливістю цього періоду є відсутність вибору.

Другий період триває понині з початку 2000-х років. Цей період характеризується напівзаконним загарбленням підприємств, більш легальними методами боротьби, активним протистоянням рейдерству. На думку багатьох експертів, рейдерство розхитує правову основу держави, яка проголосила приватну власність непорушною, виливається в остаточну розпусту суддів, збільшення корупційних проявів в правоохоронних органах, збиває з нормального робочого ритму підприємства.

Рейдерів умовно поділяють на «білих», «сірих», та «чорних». «Біле» рейдерство – це законна діяльність, спрямована на придбання підприємства. «Біле» рейдерство зазвичай діє

методом корпоративного шантажу в рамках чинного законодавства і в нашій країні трапляється доволі рідко. Після того, як до рук корпоративного шантажиста потрапляє 10-відсотковий пакет акцій компанії, до неї досить часто пред'являються вимоги про проведення позачергових зборів акціонерів. Найчастіше директори компаній не ідуть на переговори, після чого рейдери переходять до сірих і чорних дій. «Чорне» і «сіре» рейдерство засноване на використанні у своїй діяльності незаконних методів, підроблених документів, силових захоплень тощо.

В Україні рейдерство здійснюється не у виробничих цілях, а у спекулятивних: підприємства захоплюються найчастіше заради дорогої нерухомості. Взагалі досить складно визначити, яке саме підприємство підпаде під акт рейдерської атаки. Ознаками початку захоплення можуть бути: перевірки різними органами з питань, що стосуються установчих документів, «очорнення» репутації компанії з метою зниження вартості акцій тощо. Головною ознакою рейдерства є його зв'язок з адміністративним ресурсом: правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, вищими органами державної влади. Важливе значення при рейдерських захопленнях мають міноритарні акціонери, тобто ті акціонери, які володіють невеликим пакетом акцій підприємства, і які досить часто не отримують ніякого доходу зі своїх акцій, а тому майже не вагаючись передають акції рейдерам шляхом продажу, або передачі в управління за довіреністю.

На думку експертів, майже в кожній компанії є кілька слабких місць для рейдерських атак. По-перше, якщо контрольний пакет акцій (або хоча б 30%) не консолідовано, у рейдера є 3 «зачіпки». Він може скупити акції у працівників, натиснути на менеджмент, та через номінального акціонера отримати контроль над ВАТ. По-друге, це старі та забуті борги компанії. За статичними даними, на першому місці за кількістю захоплень стоять ВАТ, далі йдуть ЗАТ та ТОВ. По-третє, це незадовільні дрібні акціонери і колишні, незадоволені звільненням працівники (або навіть й керівники).

Як і будь-яка ринкова пропозиція, продаж послуг із захоплення чужої власності стимулює зростання попиту на них. В останні роки цей попит стає більш свідомим, організованим, та масовим. Це обумовлено кількома факторами. По-перше, це недосконалість українського законодавства, корумпованість виконавчої та судової влади. По-друге, нестабільність політичної ситуації та переділ власності між фінансово-промисловими групами, представники яких знаходяться у владі. По-третє, імпорт рейдерських технологій, команд та капіталів з Росії, які вже не можуть знайти там свого призначення в зв'язку з посиленням законодавства та активним втручанням держави в корпоративні конфлікти.

Але все-таки першопричиною та основним фактором попиту на рейдерські послуги вважається початок активного та «глобального» процесу поділу власності. Активно допомагає розвитку рейдерства корупція у виконавчій та судовій системах, неврегульованість українського законодавства, низька дисципліна його виконання. І, як наслідок, всі ці фактори викликали жвавий

розвиток місцевих та сусідських рейдерських компаній в Україні. Органи виконавчої влади намагаються триматися осторонь рейдерських скандалів. Влада намагається або взагалі не помічати рейдерських захоплень, або робити вигляд що не може нічого зробити. Хоча досить часто при відомствах створюються спеціальні антирейдерські комісії та робочі групи. Зазвичай експерти оцінюють роль таких антирейдерів, як посередників між жертвами захоплень та представниками влади.

Ринок рейдерських послуг в Україні складається приблизно з сотні середніх та дрібних фірм, здебільшого юридичних. Ці фірми можуть займатися як рейдерською, так і антирейдерською діяльністю: захистом суб'єктів підприємництва від рейдерських атак. Структура фірми-рейдера має багато спільного з PR-компанією. В складі фірми-рейдера є юрист, економіст, особа, яка відповідає за зв'язки з органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, з криміналітетом. В команді можуть бути також психолог, журналіст, іноді колишні працівники колишніх спецслужб. На чолі організації стоїть лідер-стратег. Кожен член організації має конкретні задачі. Що цікаво: середній вік рейдерів лише 25 років. Очолює компанію, як правило, людина з певним життєвим досвідом. Зазвичай рейдер отримує від 20% до 50% вартості проекту. Діє рейдерська організація на основі проектного менеджменту: команда та варіанти рейдерської атаки підбираються під кожний конкретний проект.

Сучасні правознавці виробили наступні шляхи зниження рейдерських атак. По-перше, це необхідність реформування судової системи, з відповідним корегуванням процесуального права. По-друге, це необхідність всезагального підвищення культури підприємництва: це і прозорі, конкурентні відносини, і підтримання ділової репутації суб'єктів господарювання. По-третє, і найголовніше, це вдосконалення чинного законодавства. Чимало вдосконалення потребують Господарський кодекс, Господарський процесуальний та Цивільно-процесуальний кодекс, Закон «Про господарські товариства», Закон «Про виконавче провадження». Також значного вдосконалення потребує податкова система України.

Однак можна запропонувати кілька найбільш ефективних методів боротьби з рейдерством. По-перше, це активна участь громадськості та преси у боротьбі з рейдерством. Про будь-який випадок чи прояв рейдерства потрібно писати в ЗМІ. По-друге, боротися з рейдерством ефективніше було б такими самими методами: силою відстоювати свої об'єкти. По-третє, це спільні зусилля спецпідрозділів Служби безпеки України, органів внутрішніх справ та прокуратури, направлені на виявлення, протидію, боротьбу з рейдерством. По-четверте, потрібна боротьба з корупцією не «на папері», а в реальності; посилення відповідальності правоохоронців, суддів, інших державних службовців. По-п'яте, це вдосконалення чинного корпоративного законодавства. Лише при об'єднанні всіх перелічених факторів може відбуватися боротьба і активне протистояння рейдерству. Вже сьогодні можна з впевненістю стверджувати, що об'єктом рейдерських атак в недалекому

майбутньому стане земля сільськогосподарського призначення. І все буде залежати від того, чи зможе власник відстояти своє майно. Тож, хотілося б сподіватися на об'єднання зусиль, консолідацію громадян, підприємців, правоохоронців в боротьбі з рейдерством.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що рейдерське захоплення (поглинання) підприємства є добре організованим, продуманим, цілеспрямованим і комплексним заходом, що вимагає від його ініціаторів (рейдерів) значних інтелектуальних і фінансових ресурсів. Використання корупційних зв'язків дозволяє рейдеру досягнути ефекту раптовості, необхідного для захоплення чужого підприємства, а неправосудні судові рішення дозволяють рейдеру розпорядитися чужим майном на свою користь. Рейдери негайно перепродають вже захоплені ними підприємства або ініціюють їхнє штучне банкрутство на замовлення іноземних конкурентів, чи переводять об'єкти у тіньовий сектор економіки. Внаслідок таких операцій у будь-якому випадку завдаються значні збитки державі, завдається удар по окремим секторам її економіки і авторитету влади (демонстрація безсилля державних органів, нездатності протидії корупції тощо).

Суспільна небезпека рейдерства проявляється у підриві економічної безпеки держави, негативному впливі на міжнародний імідж країни, зниженні її інвестиційної привабливості, оскільки динаміка закордонного інвестування в економіку України визначається насамперед такими факторами, як внутрішня політична стабільність, характер і темпи здійснення ринкових реформ, сприятливі зовнішньоекономічні умови, стабільність економічного законодавства, гарантії недоторканості приватної власності та закордонних вкладень тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алешин В. В. Природа рейдерского захвата в уголовно-правовом аспекте // Уголовный процесс. - 2009. - N 8. - С. 42-44.
2. Андреева Л. А. Рейдерство (международно-правовой аспект) // Российская юстиция. - 2012. - № 4. - С. 47-49.
3. Богатиков А. Комплексный экономико-правовой анализ конфликтов субъектов экономической деятельности и ситуаций, обладающих признаками недружественного и противоправного поглощения, как доказательство в предварительном следствии и судебном процессе // Слияния и поглощения. – 2010. - N 5. - С. 70-83.
4. Диба Ірина. Обличчя зла, або як боротися з рейдерством. // Юридичний вісник України. – 2006. – № 47. – С. 8
5. Сагова Х. А. Генезис рейдерства как социально-правового явления // Бизнес в законе. - 2012. - № 1. - С. 147-152.
6. В. Серов. Украинское рейдерство: от мелкого бандитизма до транснациональных корпораций. // Бизнес. – 2006. – № 51. – С. 89-109

7. Федоров А. Ю. Проблема разграничения понятий "рейдерство" и недружественные поглощения" // Современное право. - 2010. - N 6. - С. 21-25.
8. Яковлева Д. Р. Правовые вопросы противодействия рейдерским захватам // Юрист. - 2011. - N 13. - С. 27-39.

Кочубей І.І., ст. лаборант кафедри економіко-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ

***Ризики безробіття як деструктивний чинник в системі
забезпечення економічної безпеки держави***

Безробіття як складне соціально-економічне явище має дихотомічний характер, з одного боку поступальний розвиток економіки завжди супроводжується структурним і фрикційним безробіттям, що відображають прогресивні зміни в структурі суспільного виробництва та можливості вільного вибору сфери застосування праці. З іншого боку, циклічність розвитку економіки, прорахунки в запровадженні механізмів державної політики зайнятості, неузгодженість соціальних потреб різних верств населення призводять до зростання чисельності незайнятих. Ризики безробіття доцільно розглядати в контексті взаємодії всіх суб'єктів ринку праці – найманого працівника, роботодавця та держави. Щодо ризику, який продукується найманим працівником, то він зумовлюється вибором професії та досягненням ним визначеного рівня кваліфікації. Роботодавець ризикує в процесі прийняття управлінських рішень, пов'язаних із виробництвом і реалізацією товарів та послуг. Роль держави полягає у необхідності мінімізації соціальних ризиків шляхом запровадження ефективного нормативно-правового регулювання ринку праці. В процесі економічної активності робочої сили можна виділити групу ризиків, які являють собою ймовірність матеріальної незабезпеченості життєдіяльності найманого працівника за умови втрати можливостей брати участь в економічних процесах. У такому контексті найбільш актуальним соціальним ризиком виступає безробіття, яке відображає вірогідність настання матеріальної незабезпеченості особи внаслідок відсутності заробітку з об'єктивних соціально значущих причин.

У результаті функціонування ринку праці виникають різноманітні ризики на рівні кожного з суб'єктів: на макрорівні результатом ефективного використання людського потенціалу є зростання рівня безробіття, що є причиною збідніння населення та збільшення державних видатків, спрямованих на соціальні трансферти, що є каталізатором соціальної нестабільності; на рівні підприємства – невідповідальність кваліфікаційного рівня робітника необхідному роботодавцеві; дефіцит робочих професій; недотримання трудової дисципліни та інше призводить до збільшення затрат на комплектування кадрів; штрафів за недотримання договорів; плинності кадрів; зниження якості трудових послуг; на рівні індивідуума – ризик не отримати роботу відповідно до набутого кваліфікаційного рівня; ризик втрати робочого місця;

ризик декваліфікації під час довготривалого безробіття; ризик бути відправленим у адміністративну відпустку (приховане безробіття) тощо.

На ринку праці України існує значний дисбаланс між попитом та пропозицією професій, внаслідок чого виникає невідповідність отриманої фахівцем спеціальності потребам ринку праці. Реалії сьогодення підтверджують, що система підготовки кадрів не відповідає потребам ринку праці, а професійний вибір молоді свідчить про її спрямованість на «рейтингові» професії, що не завжди користуються попитом у роботодавців. Аналіз динаміки та структури попиту на робочу силу свідчить про суттєве зниження потреби підприємств у працівниках усіх видів професій. Негативно характеризує процеси формування кадрового потенціалу підприємств скорочення частки фахівців у загальному обсязі потреб, адже кадри саме цього рівня можуть забезпечити реорганізацію економічної діяльності та сприяти подоланню кризових процесів. Водночас все ще залишаються достатньо значними обсяги потреб у представниках найпростіших професій, що є фактом збереження на підприємствах регламентованої праці з найменшим вмістом креативних, творчих елементів у професійно-кваліфікаційній структурі робочої сили, відсутності суттєвого інноваційного розвитку та досить слабкими процесами модернізації виробництва.

У розрізі соціальних ризиків безробіття вже не може розглядатися лише як індивідуальний ризик особи внаслідок бездіяльності чи небажання працювати. Хоча для окремої людини безробіття означає втрату основного регулярного джерела доходів-заробітної плати, а відсутність роботи з постійним заробітком упродовж тривалого періоду є однією з найголовніших причин бідності серед домогосподарств працездатного віку. Це явище має соціальну сутність ризику якого зумовлені специфікою та характером організації сучасного суспільного виробництва.

Таким чином існування ризиків безробіття, який створює додаткове навантаження на державний бюджет країни, потребує реалізації ефективних шляхів його зниження. До таких шляхів ми віднесли створення нових робочих місць за рахунок малого бізнесу, зокрема ремісничної справи та проведення тренінгів і курсів з перекваліфікації робітників, контролювати критичні параметри ринку праці, а й робити прогностичні оцінки зміни його стану і обирати найбільш прийнятні заходи регулювання соціальних ризиків. Це створить умови для вивільнення фінансових ресурсів соціальних фондів, які у подальшому можна капіталізувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дані Міністерства соціальної політики України (Електронний ресурс). Телевізійна служба новин. – Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/bezrobittya-sered-molodi-v-yevropi-b-ye-rekordi.html>.
2. Колот А.М. (2011). Еволюція ролі держави та інструментарію її впливу на розвиток соціально-трудої сфери// Соціально-трудої відносини: теорія і практика: зб. наук. праць. КНЕУ. №1 .С. 5-13.

3. Близнюк В.В. (2008). Ринок праці України та ризики його функціонування // Економіка і прогнозування: науково-аналітичний журнал. №1. – С. 121-135.

Процюк Т.Б., к.е.н., доцент, член-кореспондент Української академії наук (всеукраїнська громадська організація), доцент кафедри економіко-правових дисциплін НАВС

ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

Тероризм виникає, коли суспільство переживає кризу, насамперед, у сфері ідеології і державного управління. У такому суспільстві з'являються різноманітні опозиційні групи – політичні, соціальні, національні, релігійні, – для яких стають сумнівними законність та доцільність існування чинної влади. Якщо зазначені групи доходять висновку, що не можуть домогтися своїх цілей законним шляхом, вони можуть спробувати досягти бажаного результату за допомогою насильства, тобто тероризму.

У міру нарощування своїх сил і можливостей терористичні організації майже завжди дистанціюються від свого початкового ідеологічного центру і починають функціонувати самостійно. Але по справжньому незалежно вони починають діяти тоді, коли за рахунок початкової фінансової підтримки прихильників і спонсорів створена система базування і тренувань та забезпечене її фінансування. А це в свою чергу впливає на стан економічної безпеки країни в цілому.

Одним із пріоритетних напрямків боротьби із тероризмом є ліквідація фінансових потоків, що його забезпечують. Дотепер міжнародне співробітництво в цій сфері залишається недостатньо налагодженим, про що свідчить відносно легке переміщення коштів з однієї країни в іншу, складні процедури розкриття банківської таємниці в деяких країнах, наявність офшорних зон тощо. Насамперед, це пояснюється тим, що тривалий час у зв'язку з політичними та економічними причинами на міжнародному рівні недооцінювалася необхідність запобігання або ускладнення доступу організованих злочинних угруповань до фінансових ресурсів, хоча припинення фінансування – це вирішальний засіб їхнього знешкодження. До того ж, терористична діяльність на транснаціональному рівні робить беззахисною будь-яку державу.

Головним джерелом фінансування будь-якої терористичної діяльності є доходи, одержані злочинним шляхом. Наявність високоорганізованої та оснащеної військової сили забезпечує «поза конкурентне» становище терористичної організації в будь-якій сфері організованої злочинності. У результаті терористична організація залучає до своєї діяльності організовану та неорганізовану злочинність, нарощуючи тим свої можливості і беручи під свій контроль ключові сфери кримінального бізнесу.

Сьогодні джерелами фінансування тероризму є не лише внески прихильників та/або допомога терористичних держав, а, насамперед, контроль над торгівлею зброєю, людьми та людськими органами, контрабандою, незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, нелегальним гральним бізнесом тощо. У той же час організовані злочинні формування з метою реалізації своїх задумів широко застосовують методи, що використовуються в терористичній діяльності: наявність структурних одиниць, які виконують функції розвідки та контррозвідки, рольова градація при розстановці сил та засобів, високий рівень згуртованості та конспірації. Такі організації спроможні уже діяти самостійно, навіть за межами своєї країни.

Проте розгортання такої діяльності можливе лише за наявності структур, створених із метою легалізації (відмивання) коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом, у вигляді конвертаційних центрів, контрольованих банківських установ, виробничих підприємств тощо.

Легалізація таких доходів найчастіше проводиться в державах, де відсутній або малоефективний фінансовий контроль з боку так званих підрозділів фінансових розвідок. Безумовно, що фінансування тероризму є суспільно небезпечним діянням, враховуючи положення міжнародних документів: рекомендацій FATF по боротьбі з фінансуванням тероризму, Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму від 15.12.1997 р., Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом від 08.06.2000 р., Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05.2006 р., внесено зміни до законодавства України та подано визначення поняття «фінансування тероризму». Але Державну службу фінансового моніторингу України не віднесено до суб'єктів боротьби з тероризмом, незважаючи на те, що він має певні повноваження щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Процес виявлення каналів фінансування терористичної діяльності, насамперед міжнародної, характеризується підвищеною складністю. Ефективна протидія в цьому напрямку може бути досягнута лише в результаті комплексного застосування можливостей Державної служби фінансового моніторингу України, правоохоронних органів та банківських установ, об'єднаних єдиною метою.

У результаті проведення заходів щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму працівниками державних та правоохоронних органів має досягатися певна мета – підірвати фінансову основу терористичних організацій, недопущення її відтворення та подальшого розвитку. Виявлення та блокування грошових потоків, спрямованих на фінансування терористичних організацій, допоможе правоохоронним органам одержувати достовірну

інформацію про характер та зміст діяльності терористів, виявляти та ліквідувати законспіровані зв'язки міжнародних терористичних організацій тощо.

Тараненко Ю.О., доцент кафедри
економіко-правових дисциплін НАВС,
к.е.н., доцент

ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ СУЧАСНОГО БАНКУ

Серед великої кількості проблем, які пов'язані з організацією і діяльністю банків та потребують свого вирішення, одні з найбільш важливих зосереджені у сфері управління кредитним ризиком.

Не випадково питання сутності кредитного ризику та управління ним сьогодні є актуальним для кредиторів різних рівнів, а особливо, для фінансово-кредитних установ. Ще на стадії визначення умов кредитного договору, і впродовж терміну його дії постає питання про вибір методів зниження ризиків, в тому числі кредитного. Ефективне управління рівнем кредитного ризику повинно включати ряд етапів, починаючи з виявлення факторів, що впливають на нього, і закінчуючи постійним моніторингом ризику. Моніторинг необхідно проводити регулярно, безперервно, постійно уточнюючи рівень кредитного ризику. Рівень конкретного ризику банку, пов'язаний з тією чи іншою подією, постійно змінюється, що відбувається внаслідок динамічного характеру зовнішнього оточення банків, впливу зовнішнього середовища. Це змушує банк постійно уточнювати своє місце і оцінку ризику своєї діяльності на ринку, переоцінювати відносини з клієнтами і якість власних активів і пасивів, а отже, вибирати оптимальну політику у сфері управління кредитними ризиками. Однак, цей вибір не є простим, що обумовлено цілою низкою існуючих проблем.

Виділимо основні з них. В першу чергу – це проблеми, що пов'язані із факторами зовнішнього середовища, які несуть у собі найбільшу загрозу і майже повну відсутність можливостей банків вплинути на неї, а саме:

- політична нестабільність. Виникають ризики, які обумовлені зміною політичної обстановки (воєнні дії на території країни, закриття кордонів, заборона ввозу або вивозу товарів в інші країни, фінансові санкції, кредитні обмеження тощо). Такі ризики несприятливо впливають на результати діяльності підприємств, а отже сприяють збільшенню ймовірності настання кредитного ризику у банківської установи. На сьогоднішній день в Україні політична нестабільність виражена у всіх її проявах. Має місце неоголошена (гібридна) війна з боку Росії. В анексованому Криму повністю паралізована діяльність усіх суб'єктів української економіки, в т.ч. банків, шляхом їх «націоналізації» з боку агресора. Втрати української економіки ще й досі точно не пораховані, але за попередніми оцінками сягають мільярдів доларів США.

На території Донецької та Луганської областей з квітня 2014 року ведуться бойові дії, що мають наслідком руйнування відповідної інфраструктури, закриття підприємств, обмеження

нормального функціонування державних установ, банків та інших господарюючих суб'єктів. Втрати також мільярдні;

- економічна нестабільність – загальний стан економіки. Відсутність проведення реформ, подальша тотальна корупція, події в АР Крим та воєнні дії на сході України стали основною причиною прискорення зниження ВВП; - професійна некомпетентність керівництва НБУ та Уряду має наслідком нестабільність грошово-кредитної сфери, значну девальвацію гривні, стрімку інфляцію, недовіру населення до банківської системи, значний відтік депозитів з банків, величезні труднощі у залученні банками нових коштів, валютні спекуляції, стрімке зростання кількості ліквідованих банків і т.і.

Актуальною залишається проблема відсутності кваліфікованих спеціалістів не тільки на макро, а й на мікрорівні. Для ефективного управління кредитним ризиком потрібні спеціалісти, обізнані не лише у сфері банківської справи, а спеціалісти широкого профілю, які володіють знаннями з області статистики, фінансів, математичного моделювання та ін.

Повне уникнення кредитних ризиків неможливе, тому малоімовірною видається ситуація, коли абсолютно всі кредити, видані банком, є безпроблемними. У процесі подолання ситуацій, які заважають своєчасному поверненню кредитів, має виховуватись штат кредитних співробітників банку, освіта і досвід яких є достатніми у справі зниження кредитних ризиків. Тому виняткова увага до персоналу кредитних органів банку необхідна як з боку керівників банку, так і з боку Спостережної ради банку та його акціонерів. Так званий «людський» чинник управління кредитними ризиками, поряд із правильною організацією кредитної роботи банку, є вирішальним. Невирішеність зазначеної проблеми породжує наступну – відсутність системного підходу до управління ризиками. На нашу думку, система управління банківськими ризиками повинна включати в себе: виявлення, аналіз вимірювання ризиків; встановлення нормативів і лімітів (максимально допустимого рівня ризику); організаційна структура управління ризиком; методи управління ризиком і зменшення його рівня; методика вимірювання ризиків.

Досягнення успіхів у тій сфері діяльності, яка характеризується ризиковістю, потребує створення та розвитку системи управління ризиками. З їх допомогою керівництво банку зможе виявити, оцінити, проаналізувати та проконтролювати той чи інший ризик.

Наступною проблемою, яка потребує уваги та вирішення, є відсутність високоліквідних об'єктів застави.

Надійне забезпечення кредиту у формі застави чи гарантій може певною мірою компенсувати деяку невідповідність з іншими критеріями. Проте, слід пам'ятати, що не можна надавати кредити лише під заставу. Необхідно брати до уваги такі чинники: якість і ліквідність застави і реальність вилучення застави в законному порядку; співмірність ринкової вартості застави і розміру кредиту;

періодичність її перегляду. Найліквіднішим видом застави є нерухомість, але в Україні на сьогоднішній день ринок нерухомості знаходиться в стані «паралічу».

Ще одна з актуальних проблем у сфері управління кредитним ризиком сучасного банку, на яку ми звернемо увагу та проаналізуємо, – відсутність всебічної та достовірної інформації про позичальника та його господарський стан на момент видачі кредиту, а також про прогноз його зміни.

У деяких країнах банки отримують достовірну інформацію про клієнтів, користуючись послугами спеціальних фірм (кредитних бюро, агентств), які володіють даними про кредитоспроможність юридичних і фізичних осіб – отримувачів кредитів. Особливо цінними є відомості про потенційного позичальника, одержані від тих, хто раніше мав із ним ділові контакти. Передача і використання банками інформації про кредитоспроможність клієнтів передбачає встановлення на законодавчому рівні певних норм, правил і принципів обміну інформацією.

З метою врегулювання даного питання 01.06.2010 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про захист персональних даних». Даний Закон регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних.

Закон поширюється на діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на обробку персональних даних, що містяться у картотеці чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів.

Захисту комерційних банків від кредитного ризику значною мірою сприяло б створення за участю НБУ та кредиторів спеціальної картотеки непорядних позичальників. Для повноцінного функціонування картотеки непорядних позичальників необхідно, щоб комерційні банки надавали Національному банку звіти про таких клієнтів. Безумовно, банки повинні мати право вільного доступу до цієї бази даних.

Відповідно до Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» визначено правові та організаційні засади формування і ведення кредитних історій, права суб'єктів кредитних історій та користувачів бюро кредитних історій, вимоги до захисту інформації, що складає кредитну історію, порядок утворення, діяльності та ліквідації бюро кредитних історій.

Бюро кредитних історій – юридична особа, виключною діяльністю якої є збір, оброблення, зберігання, захист і використання інформації, яка складає кредитну історію. Основним видом діяльності бюро кредитних історій є ведення кредитної історії. Користувачами бюро кредитних історій можуть бути банки, небанківські фінансові установи та інші суб'єкти господарської діяльності, які надають майно в кредит або послуги з відстроченням платежу.

Бюро кредитних історій надають інформацію з кредитних історій у формі кредитних звітів, які містять інформацію, що відображає кредитну історію суб'єкта кредитної історії, та ведуть реєстр запитів щодо кредитних історій.

Заснування бюро кредитних історій допомагає вирішити низку надзвичайно важливих завдань.

По-перше, обмін інформацією між кредиторами зменшує ризик неплатежів за зобов'язаннями, а також мінімізує втрати кредиторів, пов'язані із шахрайством або надмірним кредитним зобов'язанням.

По-друге, бюро мають позитивний вплив на позичальника, оскільки змушують останнього уникати появи негативної інформації у своїй кредитній історії і сумлінно виконувати власні зобов'язання, оскільки банки передаватимуть до бюро інформацію про прострочення платежу або непогашення кредиту.

По-третє, зменшуються витрати, пов'язані зі збиранням інформації про особу, яка звернулася за отриманням кредиту, оскільки це завдання перекладається з працівників кредитора на бюро кредитних історій.

По-четверте, зростає конкуренція на кредитному ринку, оскільки окремі великі фінансові установи позбавляються монополії на володіння фінансовою інформацією про своїх клієнтів, що розширює можливості позичальника щодо отримання кредиту.

По-п'яте, із зменшенням кредитного ризику зростає коло потенційних позичальників та обсяг кредитних операцій, оскільки банківські установи будуть впевнені у кредитоспроможності своїх клієнтів, що надасть їм можливість збільшити обсяги кредитування.

Однак досвід роботи бюро кредитних історій виявив цілу низку проблем:

- джерела інформації, з яких кредитні бюро отримують свої дані, є проблематичним, адже найчастіше банки не надають необхідну інформацію або надають її у досить обмеженому об'ємі (наприклад лише щодо несумлінних платників);
  - Національна комісія із регулювання ринку фінансових послуг не має достатніх інституційних можливостей для здійснення контролю та регулювання у цій сфері, що негативно впливає на розвиток ринку. Тож ці функції мають бути передані НБУ, що має більший досвід регулювання та контролю у банківському секторі;
  - недосконалість системи захисту інформації, що є в розпорядженні бюро кредитних історій.
- Вирішення даної проблеми потребує внесення змін до діючого законодавства.

На даний момент в Україні функціонує також створена НБУ єдина інформаційна система «Реєстр позичальників», яка фіксує інформацію про боржників, що мають прострочення за кредитами. На сьогодні її використовують понад 100 банків. Також зареєстровано 7 кредитних

бюро. У цілому на теперішній час діяльність існуючих бюро кредитних історій є досить ефективною, але потребує певного вдосконалення.

Можемо виділити наступні напрями вдосконалення діяльності бюро кредитних історій: формування ними інформаційної бази у вигляді єдиного центру кредитних історій; створення кредитними бюро єдиної скорингової системи для комерційних банків; удосконалення законодавчої бази, шляхом внесення змін до Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій»; здійснення банками роз'яснювальних заходів для позичальників щодо важливості формування ними кредитних історій.

Необхідність функціонування бюро кредитних історій в банківській системі України не викликає сумнівів. В усьому світі вони стали необхідним елементом нормально функціонуючого кредитного ринку та важливою складовою його інфраструктури. Таким чином, на сьогоднішній день перед банківськими установами в процесі управління кредитним ризиком постає ряд проблем об'єктивного та суб'єктивного характеру, подолання яких сприятиме стабільному розвитку банківської системи України.

Павлов Д.М., доцент кафедри економіко-правових дисциплін НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Організаційно-правові засади модернізації системи цивільного захисту України

Закінчення періоду «холодної війни» внаслідок розпаду світової системи соціалістичної «співдружності» не стало підставою для зникнення воєн у світі. Нажаль, нова епоха співіснування стала ще менш передбачуваною. Такі фактори, як зростання терористичної загрози, високий рівень техногенного навантаження, різка зміна клімату та поява нових епідемій, кинули людству абсолютно нові виклики і поставили його під пряму загрозу самознищення. Сьогодні, коли з'явилися реальні підстави до відродження «холодної війни» з огляду на події на сході України, а також з огляду на щораз частіші проявлення різних стихійних лих та техногенних катастроф, світова спільнота має переосмислити підходи до забезпечення суспільної безпеки, але й знайти нові механізми протидії низці нових загроз, які мають щораз більш диверсифікований характер зі щораз менше передбачуваними наслідками [1].

Серед найбільших загроз сьогодення для людства є безперечно епідемія Ебола та третя світова війна, яку провокує самопроголошена "Ісламська Держава" через здійснення нею воєнних терористичних акцій. Крім того, спровокований зовнішніми силами воєнний конфлікт в Україні — це теж один з ризиків, який може мати катастрофічні наслідки не лише для України, але й для країн ЄС та Європи загалом. Варто звернути увагу на те, що всі загрози, як і нова потенційна

«холодна» чи третя світова війна або кліматичні і погодні феномени, мають як безпосередній воєнний так і цивільний характер, які однак піддаються ліквідаціям як військовими так і цивільними засобами [1].

Варто відзначити, що ефективна протидія викликам у сфері природно-техногенної безпеки, у тому числі техногенному та ядерному тероризму, вимагає наразі зміни безпекової парадигми та реформування системи цивільного захисту з урахуванням принципової зміни характеру загроз.

Незалежно від того, як ми будемо називати події на сході України – антитерористична операція, «гібридна війна» або якимось іншим – в будь-якому разі ми бачимо щоденні випадки загибелі та поранення багатьох людей, руйнацію інфраструктури, порушення нормальних умов життєдіяльності сотен тисяч людей, зростання у геометричній прогресії ризиків виникнення техногенних катастроф наднаціонального масштабу. З огляду на це, в умовах сучасної нестабільності, яка породжує комплекс небезпек, загроз і викликів для національної безпеки України, об'єктивно посилюється роль держави у справі їх виявлення, прогнозування й нейтралізації. Нажаль, сектор безпеки та оборони України зараз не завжди має можливість оперативно та адекватно реагувати на ситуацію, яка склалася у сфері військово-політичної та природно-техногенної безпеки (гібридна війна, сепаратизм, техногенний тероризм тощо).

Окремі складові сектору безпеки, зокрема, Міністерство оборони України, Державна служба надзвичайних ситуацій (ДСНС), Служба безпеки України (СБУ), Міністерство закордонних справ (МЗС), Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) нині мають певні структури реагування та моніторингу: Ситуаційний центр Головного командного пункту збройних сил України, Ситуаційний центр ДСНС, Антитерористичний центр СБУ (координація органів виконавчої влади з попередження та припинення терористичних актів) тощо, проте координація їх дій та ресурсів викликає багато запитань [2].

Щоб ефективно протистояти існуючим загрозам та ризикам, Україна, як і всі інші країни ЄС, повинна негайно провести структурну реформу сектору безпеки, поділивши його на цивільну оборону (ЦО), яка є виключною компетенцією міністерства оборони та на цивільний захист (ЦЗ), який є виключною компетенцією Державної служби надзвичайних ситуацій (ДСНС) та на громадську безпеку (ГБ) з докорінним реформуванням МВС та його демілітаризації.

Після реформи сектору безпеки та оборони значення систем ЦЗ та ЦО лише зростатиме, адже щораз нові виклики, які постають перед Україною, стимулюватимуть в них винахідливість та сприятимуть їх постійній готовності до дій у чітких сферах їх природного призначення, так як це є у країнах ЄС, країною-членом якої, Україна має намір стати. При цьому рівень розвитку обох державних систем сприятиме і їх цивілізованості разом з їх значними можливостями, дасть змогу протидіяти багатьом небезпекам і навіть загрозам природного характеру, оскільки належне і вчасне виконання запобіжних заходів у тій чи іншій сфері, сприяє значному заощадженню

державних коштів і забезпечує спроможність своєчасно й ефективно реагувати на високі темпи розвитку техногенної сфери, посилення соціальних протиріч, зростання споживання й залежності від техногенної інфраструктури, що, у свою чергу часто стає причиною аварій чи катастроф [3].

З метою усунення прогалин у законодавстві, підвищення ефективності функціонування сектору безпеки та оборони та з урахуванням необхідності забезпечити готовність системи цивільного захисту та цивільної оборони до дій умовах існування реальної зовнішньої та внутрішньої військово-терористичної загрози, пропонуємо розмежувати реалізацію функції цивільного захисту та цивільної оборони. При цьому функції координації забезпечення цивільного захисту та пожежної безпеки має здійснювати МВС України (у перспективі доцільним видається створення самостійного Міністерства цивільного захисту), а реалізація завдань у сфері цивільної оборони повинна здійснюватися Міністерством оборони. Загальна координація функціонування систем цивільного захисту та цивільної оборони може здійснюватися Радою національної безпеки та оборони, а загальне керівництво – Прем'єр-міністром України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чому Україні потрібне Міністерство цивільного захисту, а не гібрид МНС? – Електроний ресурс. – Режим доступу: http://italawguide.at.ua/news/chomu_ukrajini_potribne_ministerstvo_tsyvilnogo_zakhystu_a_ne_gibryd_mns/2014-10-10-899
2. Міжнародна конференція з питань реформування системи управління сектором безпеки в умовах розгортання кризових ситуацій. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niisp.org.ua/default45.php>
3. Яка різниця між цивільною обороною та цивільним захистом. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://italawguide.at.ua/news/jaka_riznytsja_mizh_tsyvilnoju_oboronoju_ta_tsyvilnym_zakhystom/2014-05-01-847

Тігова Т.М., професор кафедри гуманітарних і соціально-економічних дисциплін
Навчально-наукового інституту права та психології НАВС, к.е.н., доцент

ЕКОНОМІЧНІ МОДЕЛІ ДЛЯ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Прогрес суспільства органічно поєднаний із становленням та удосконаленням структурних елементів економічної системи, що характеризує країну, визначає рівень її розвитку, місце в системі міжнародного співтовариства. З переходом України до економічної системи, що ґрунтується на ринкових відносинах пов'язувались надії українського суспільства на розв'язання найгостріших проблем, які десятиліттями нагромаджувалися, загострюючи економічну та соціальну ситуацію. Ліквідація дефіциту, відкритий доступ до всіх досягнень світової цивілізації,

реабілітація та розвиток підприємництва, підвищення рівня життя, демократизація суспільства і багато інших, подолання яких здавалося б забезпечить Україні її щасливе майбутнє. Однак, природу ринкової економіки та дії її законів ніхто не відміняв. На початку XXI століття з усіх сформованих національних моделей економічних систем найефективнішими та конкурентоспроможними визначені американська та японська.

Великий економіст, «батько» економічної науки А.Сміт висловив мудру, але жорстку думку, що і сьогодні є актуальною та непорушною. «Економіка не повинна бути справедливою, економіка повинна бути ефективною, і через ефективність творити справедливість». Питання чи стала економіка України ефективною чи справедливою за роки проголошення незалежності є риторичним. Так, України визнана країною з ринковою економікою, але чи відповідає побудована модель ринкової економіки інтересам українського суспільства?

Шукаючи відповіді ми звертаємось до прикладу наших сусідніх європейських країн: Німеччини, Франції, Швеції, Фінляндії – країн, що забезпечують своїм громадянам високі стандарти життя, соціальний захист та соціальні гарантії. Натомість, потрібно не забувати, високі соціальні стандарти цих країн – результат кропіткої цілеспрямованої праці по втілення стратегічних та тактичних планів провідних макроекономістів світу та десятиліття життя населення цих країн в умовах нестабільності, інфляції, безробіття. На формування сучасної європейської моделі вплинуло багато факторів. По-перше, економіка більшості країн континентальної Європи, що лежала в руїнах відновлювалася за рахунок значної американської фінансової, організаційної, технічної допомоги (за планом Маршалла). В результаті провідні європейські галузі були не просто відроджені, але і модернізовані в дуже короткі строки, а самі ці країни позбулися величезних зовнішніх боргів. Це стало основою для подальшого економічного зростання. Другим суттєвим фактором, як на наш погляд, стало посилення лівих політичних сил та введення практики формування різноманітних демократичних коаліцій з участю прихильників соціальної рівності.

Як результат – з'явилися достатньо високоефективні економіки з відносно високим ступенем державного регулювання та великими затратами на соціальні програми. В деяких західноєвропейських державах (Франція, Італія) діє і сьогодні розвинута системи державного регулювання. Практикується прийняття Планів соціально-економічного розвитку країни (т.з. відомі в Україні за часів СРСР – п'ятирічки). Для західноєвропейської моделі економічного розвитку характерно і намагання зменшити майнову нерівність, розрив між працею і капіталом. Більш за все це помітно в Швеції (т.з. модель соціально-орієнтованої ринкової економіки). Через податки та інші макроекономічні механізми в цій країні перерозподіляється на користь малозабезпечених верств населення значна частина (біля 60 %) ВВП. Для порівняння, в США – біля 30%. Основна частина цих коштів направляється на соціальну допомогу та підтримку високих стандартів життя. Економіку США

спеціалісти визначають як модифіковану ринкову економіку, де уряд відіграє дуже важливу роль, але все ж менше втручається в економіку ніж уряди Німеччини та Японії.

Азіатська модель, яку в першу чергу представляє Японія, також показала свою високу ефективність. Японія, яка ще не так давно була відсталою провінційною країною, виснаженою війною, здійснила майже миттєвий, за історичними мірками, перехід до світового експортера високотехнологічної продукції. Роль держави в економіці цієї країни також значна. В Японії держава використовує всі методи стимулювання інвестицій та підприємництва в середині країни. В країні склалася унікальна структура економіки: високо інтенсивна, енерго- і ресурсозберігаюча, науково-технологічна, спрямована на експорт. Особливо слід підкреслити, що на основі придбаних в 50-70 –і роки патентів і ліцензій, в Японії фактично заново створено ряд сучасних виробництв та перебудовано майже всі галузі. Специфіка даної моделі проявляється у проведенні політики стримування зростання добробуту населення. Пріоритет за економічним зростанням. Таким чином реалізується об'єктивний економічний закон: темпи зростання продуктивності праці повинні перевищувати темпи зростання заробітної плати. Висока конкурентоспроможність японських товарів забезпечується невисокою вартістю робочої сили. Витримується лінія на відставання зростання добробуту населення, заради економічного зростання. Іншими словами, працівникам недоплачують, але при цьому менталітет населення не призводить до соціальних вибухів.

Натомість, через більше як двадцять років незалежності, українське суспільство знову на старті. Проголошені високі європейські стандарти життя, високоефективна економіка, здорова екологія, соціальна справедливість – все ще мрія українського суспільства. На порядку денному все ті ж питання: старі форми виробничих відносин, що гальмують розвиток продуктивних сил; затратний механізм господарювання та розбазарювання національних ресурсів; відсутність ефективного власника (при цьому зміна власника відбулася, але це не позначилося на добробуті більшості українців); дисбаланс між попитом, платоспроможністю, якістю товарів та цінами; високий рівень інфляції, безробіття; катастрофічне розшарування суспільства (з показовим демонструванням багатства); стрімка активізація тіньового сектору в економіці; тотальна корупція; укріплення позицій олігархів та інші. Значна нерівномірність в розподілі доходів спричиняє соціальну напругу, зубожіння переважної частини населення країни, безконтрольний розподіл доходів. Як на наш погляд соціальна нерівність в країні досягла критичної межі, що може викликати соціальний вибух. Ще Д.Ф. Кеннеді проголошував: «Якщо вільне суспільство не може допомогти тим, багатьом хто є бідним, воно не може захистити тих, небагатьох, хто є багатим».

Ідея ринкової економіки, яка сприймалась як панацея вирішення економічних і соціальних проблем за часів СРСР, в українських реаліях, на жаль, реалізується не за європейськими і навіть не за американськими та азіатськими стандартами, а скоріше за все за індійським або латиноамериканським варіантом.

На таку обставину розвитку України звертають увагу і ряд провідних економістів і експертів в Україні. Загальні риси української економіки та, наприклад, латиноамериканських країни очевидні: високий рівень коруптованості; створення розвиненої олігархічної та тіньової економіки; нищівна експлуатація національних природних багатств; опора на дешеву робочу силу; величезний розрив у доходах. Олігархічні структури України також мають спільні природу з латиноамериканськими країнами. На відміну від просто багатой людини (мільйонера) український олігарх примножує капіталізацію свого бізнесу, використовуючи або власні зв'язки з керівними особами держави, або особисту присутність у владі. Саме влада дає йому можливість отримувати зверх прибутки. У таких людей відсутня національна ознака. Вони поза національністю. Їх об'єднує жага прибутку. Так, географічна ми далекі від держав Латинської Америки, з їх диктатурами та менталітетом. Але і наш найближчий сусід – Росія має також структуру бізнесу: олігархія також виступає тут в ролі основи бізнесу, а основним ресурсом є нафта та газ. При цьому впроваджувати високі технології та заробляти на експорті високих технологій не може ні Росія, ні Україна.

Міждержавні, етнічні, економічні, сімейні та інші зв'язки, що об'єктивно, а іноді і примусово насаджувалися в українському суспільстві заважають вирватися Україні з ціпких економічних і соціальних обіймів сусіда. Без рішучих і болісних рішень по захисту власних інтересів, допомоги та підтримки країн, що шляхом неймовірних зусиль пройшли крапку відліку, отримавши як і Україна політичну незалежність, не обійтись. Боротьба з олігархами – не не просто боротьба з надприбутками. Це боротьба за національну само визначеність, до якої олігархам не має діла.

Досвід країн, що перетнули критичний рубіж повинен в повній мірі бути використаний в українській практиці. Це країни Балтики, Польщі. Це не означає, що так все добре. Але демократичні уряди цих країн крок за кроком рухаються до проголошених європейських стандартів. Основна робота зосереджена тут на організації внутрішнього ринку з тісною прив'язкою до великих ринків Європейського союзу. Кредити міжнародних та приватних організацій використовувались для модернізації підприємств. Таким чином слід погодитись із спеціалістами-експертами про те, що вибір моделі України це – експортно-орієнтована економіка підкріплена польським досвідом.

Втілення в життя визначеної моделі економічного і соціального розвитку України передбачає за будь-яких умов реалізацію певних завдань. Без їх вирішення Україна і через ще двадцять років (в кращому випадку) може опинитися на крапці відліку, в гіршому перестане існувати як незалежна країна.

1. Влада і бізнес повинні бути розмежовані. Доречі, в парламентах європейських країн дуже багато жінок, особливо Швеції, Фінляндії, країн Балтики. На думку багатьох фахівців в галузі проведення реформ це показник зменшення коруптованості та олігархії. Неможливість використати владу для отримання зверх прибутків робить перебування у владі непривабливим для чоловіків.

2. Податкова реформа і податкова дисципліна. Загальновідоме правило: мінімізація ставок податків веде до розширення кола осіб легального бізнесу. Розширення підприємницької діяльності та лібералізація законодавства в цьому напрямку позитивна впливає не лише на економічні показники, але і підвищує самооцінку населення, налаштованого на реалізацію ідеї власного успіху. Згадаємо приклад США. Якщо у жителя США є реальна ідея бізнесу, то отримати кредит під цю ідею немає проблем. Тому в цій країні безліч підприємств малого бізнесу. Так, вони банкрутують, але на їх місці з'являються нові. Приватне підприємництво основа основ американської економічної системи. Деякі з них виростають до крупного корпорацій. Таких прикладів досить багато, особливо у сфері інформативного бізнесу. США називають «всесвітньою корпорацією», яка робить свій бізнес по всьому світу.

3. Інформаційна, навчальна, ознайомча політика щодо формування позитивної думки населення про підприємництво, вивчення та роз'яснення етики поведінки підприємців. Це складна задача. Крупний капітал України багато в чому скомпрометував ідею та порушив головну соціальну вимогу сучасного бізнесу: «Всі не можуть бути багатими, але ніхто не повинен бути бідним». Формування нового ставлення населення України до бізнесу надскладна задача. Її виконання можливе за умови скорочення нерівності в розподілі доходів.

4. Кардинальна зміна напрямів та методів державного регулювання. Головні напрями державного регулювання повинні визначатися словами: ефективність, стабільність, справедливість. Створені державою «правила гри» з використанням законодавчих, економічних, адміністративних методів повинні відповідати всім трьом характеристикам, щодо прийнятих рішень.

Удовик М.С., професор кафедри економіко-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ТІНЬОВИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

Суттєвою ознакою функціонування економіки України є стрімка її реструктуризація. Одночасно з цим трансформується і структура економічної злочинності, навіть, з'являються злочини, притаманні економічно розвинутим країнам. Це становить велику небезпеку через відсутність відповідних алгоритмів з виявлення та протидії означеній групі злочинів. Зрозуміло також, що ідея створення єдиного алгоритму боротьби з економічною злочинністю є утопічною. Можна використовувати досвід іноземних держав, але при цьому необхідно враховувати національні особливості та наявні напрацювання. Західна практика протидії економічній злочинності не адаптована до наших кризових умов і тому не може бути ефективно впроваджена у діяльність вітчизняної правоохоронної системи.

Вказана категорія злочинів охоплює доволі широке коло протиправних діянь. Зазначені правопорушення небезпечні тим, що вони завдають шкоду економічним інтересам держави та пов'язані з вчиненням інших, не менш небезпечних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Найбільш небезпечним явищем реальності в нашій країні, є корупція. Остання – це не щось віртуальне і далеке, вона тут і зараз: це призначення на керівні посади за принципом «відданості», родинних зв'язків та спільних бізнес-інтересів, а не професіоналізму. Часто спостерігаємо повну відсутність у «нових» чиновників елементарних фахових знань у напрямку діяльності очолюваних органів державної влади тощо, а також єдине бажання збагатитися на відповідній посаді, нехтуючи будь-якими моральними принципами та всупереч їм; це «відкати» за будівництво; це розкрадання коштів державних підприємств; це вимивання грошей через тендерні процедури; це виведення із державної в приватну власність майна через корупційні схеми; це монополізація ринку транспортних послуг; це завищена в кілька разів вартість будівництва комунальних об'єктів та доріг; це протиправні оборудки з землею; це націнки на щоденні продукти харчування; це необгрунтовано високі ціни на житло та його утримання; це вирубка парків; це застаріле медичне обладнання; це обкрадена армія та, нажаль, багато іншого.

Важливим є і те, що злочини вчиняються організованими злочинними групами з використанням транснаціональних зв'язків. Останнє сприяє відмиванню «брудних грошей», отриманих злочинним шляхом, конвертації безготівкової національної валюти у готівкову іноземну й спустошенню державного бюджету, формуванню «чорного» ринку послуг, зростанню незаконних фінансових махінацій.

Істотне збільшення тіньового сектору економіки України, в останні роки, становить серйозну небезпеку для розвитку національної економіки, призводить до дестабілізації існуючих фінансової та валютної систем, зниження добробуту населення, а також ставить під загрозу національну безпеку та послаблює міжнародний авторитет України. Саме тому, питання протидії корупції та тинізації економіки в Україні є вкрай болючими і такими, що потребують свого невідкладного комплексного (економіко-правового) вирішення.

Мисько Н.В., викладач кафедри
економіко-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ, к.е.н

Напрями державної політики підтримки конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств

Сучасні умови функціонування світових ринків характеризуються інтенсивними процесами глобалізації та підвищенням економічної відкритості країн, що ставить підприємства в умови

конкуренції, яка постійно прогресує. Актуальність і висока соціально-економічна значущість питань підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств і зумовили необхідність проведення дослідження.

У сучасній Україні лібералізація економіки створила передумови для формування та розвитку механізмів ринкового саморегулювання. Проте спостерігається явна тенденція втрати керованості економічними процесами, зникнення ряду функцій державного економічного регулювання, необхідних і в ринковій економіці. Досвід провідних країн світу свідчить, що об'єктивно необхідна взаємодія економічних методів державного регулювання та ринкових механізмів. Цілі та пріоритети розвитку економіки, усвідомлення держави як виразника та гаранта національних інтересів закладені в основу вибору економічної політики; свободи торгівлі або протекціонізму; посилення державного регулювання або дерегулювання; зростання ролі державного сектора або приватизації; концентрації виробництва або демонополізації тощо. Тому державна політика підтримки конкурентоспроможності продукції повинна передбачати активне використання як методів прямого, так і непрямого (економічного) державного регулювання, які створюють основи для досягнення поставлених стратегічних цілей і вирішення тих питань, які не можна ефективно вирішувати лише з використанням методів ринкового саморегулювання. При цьому слід мати на увазі, що роль держави в регулюванні конкурентоспроможності вітчизняної продукції посилюється тим, що вона сама є крупним учасником ринку в особі державних підприємств і корпорацій

Отже, підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств має бути заснованим на ефективних державних механізмах господарювання: бюджетно-податковому, адміністративно-правовому, грошово-кредитному

Реалізація довгострокової програми підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств має бути взаємопов'язана зі здійсненням адекватної бюджетної політики. Фінансова допомога держави приймає різноманітні форми: прямих державних інвестицій, податкових пільг, пільгових кредитів тощо. Слід зазначити, що в Україні чітко просліджується тенденція скорочення централізованих капітальних вкладень, а їх частка в загальному обсязі знижується щодо інвестицій із коштів місцевих бюджетів і трохи збільшується щодо інвестицій, заснованих на коштах державного бюджету (табл. 1).

Таблиця 1

**Державні інвестиції в основний капітал
українських підприємств за 2007 – 2014 рр.**

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
У порівняних цінах 2007 р., млн. грн								
За рахунок: коштів державного бюджету	5077	5737	8286	7643	3967	5080	7551	6271

коштів місцевих бюджетів	3915	4742	5803	6548	2468	2335	2958	2691
У відсотках до загального обсягу								
За рахунок: коштів державного бюджету	5,5	5,5	5,6	5,0	4,4	6,3	7,5	5,8
коштів місцевих бюджетів	4,2	4,3	3,9	4,2	2,7	2,9	2,9	3,1

Важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності продукції українських підприємств в даних умовах стають державні науково-технічні, інноваційні та інвестиційні програми, що містять завдання з розробки й освоєння виробництвом нових машин і устаткування, які майже не вироблялися в Україні.

Слід зазначити, що більшість державних цільових програм спрямовані на розробку нових технологій і видів продукції, тобто на науково-дослідну та дослідно-конструкторську стадії циклу створення й освоєння нової техніки.

Стадії конструкторської, технологічної, організаційної підготовки виробництва, розробки конструкції виробу (технології) в дослідному виробництві й освоєння в серійному виробництві залишаються за межами фінансування державних програм, хоча цільова їх спрямованість чітко орієнтує підприємства на конкурентні переваги виробів (технологій), що розробляються. Проте вартість означених стадій циклу створення й освоєння нової техніки значно капіталомісткі, що не дозволяє товаровиробникам здійснювати їх без державної підтримки.

Регуляторна роль держави в даному питанні має втілюватися в створенні структур, орієнтованих на сприяння інвестиціям у виробництво вітчизняної конкурентоспроможної продукції; створенні умов для залучення українськими товаровиробниками додаткових інвестицій на стадіях розробки та впровадження у виробництво дослідних зразків; розширенні спектру фінансових інструментів залучення інвесторів і зниження інвестиційних ризиків.

У зв'язку з цим *основними цілями державної політики в інвестиційно-інноваційній сфері стають:*

- розробка нормативно-правових актів щодо захисту інтелектуальної власності за інноваційними проектами та щодо формування єдиної патентно-ліцензійної політики в галузі інтелектуальної власності;
- розробка й ухвалення законів про інноваційно-інвестиційну інфраструктуру;
- забезпечення розвитку регіональної інформатизації у сфері інноваційних розробок.

Таким чином, основою бюджетної політики держави має стати розширення

фінансування (повне або часткове) науково-технічних, інноваційних та інвестиційних програм, що містять завдання по розробці і освоєнню у виробництві нових машин і устаткування, що у ряді випадків не вироблялися в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція державної промислової політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1 /KP960272.html.
2. Концепція загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості України на період до 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://industry.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printablearticle?art_id=57967.
3. Пріоритети та важелі державної політики підтримки інноваційного розвитку машинобудівної промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1273>.

Томма Р.П., доцент кафедри економічної безпеки ННІПФПСКМ НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Причини і умови злочинності визначають як систему негативних для відповідної суспільно-економічної формації і даної держави соціальних явищ, які детермінують злочинність як свій наслідок. Як правило, під причинами розуміють ті явища, які безпосередньо породжують, відтворюють злочинність, а під умовами – ті явища, які самі по собі хоча й не породжують злочинність, але сприяють, інтенсифікують формування і дію причини.

До головних факторів економічної злочинності відносяться:

- диспропорції економічного розвитку;
- невідповідність між економічними потребами і економічними можливостями їх задоволення, між інтересами розвитку окремих галузей економіки, між економічними інтересами окремих господарюючих суб'єктів, індивідуума і суспільства.

Але найбільш суттєвим фактором являються економічні і політичні кризи. Це пов'язано з тим, що будь-яка система економічних відносин, незалежно від її політико-юридичної природи, в умовах кризового стану суспільства, в силу іманентно притаманних їй протиріч розвитку і особливо їх загострення, здатна породжувати економічну злочинність, оскільки визначає нерівні умови і можливості задоволення життєво важливих потреб і інтересів людини.

Більшість членів суспільства байдуже ставляться до економічної злочинності. Однією з підстав такої байдужості є те, що факт заподіяння економічним злочином збитків суспільству важко встановити та оцінити;

крім того, «економічний злочинець» не відповідає сформованому стереотипу традиційного злочинця.

Стосовно ознак, притаманних економічній злочинності, є наступний перелік:

- складається із кримінальних караних діянь суб'єктів господарювання;
- посягає на порядок управління економікою;
- спричиняє значні збитки державі, суспільству та окремим громадянам;
- має триваючий характер;
- вчинюється фізичними особами, оскільки за кримінальним законодавством України суб'єктом злочину може бути лише фізична особа;
- характеризується високою латентністю, що зумовлено як природною латентністю, так і значними складнощами при розслідуванні злочинів у сфері економіки;
- характеризується тісним зв'язком з організованою злочинністю, корупцією, тіньовою економікою та іншими негативними явищами в суспільстві;
- більш ніж інші види злочинності здатна складати образ життя певної частини населення, формуючи напівкримінальний менталітет.

Створена в Україні система соціально-економічних відносин визначає існування економічної злочинності, зумовлює її характер і темпи розвитку і залежить від загальних закономірностей розвитку соціально-економічної і політичної структури. І ця закономірність проявів економічної злочинності простежується на всіх етапах розвитку і у різних суспільно-економічних системах. Таким чином, економічна злочинність детермінується не тільки дисфункціями економічного розвитку, але й усією системою соціальних дисфункцій розвитку державно-правової структури.

Основними детермінантами економічної злочинності у сучасній Україні являються:

- 1) недостатньо зважене ставлення до пріоритетів економічної політики держави і забезпечення реалізації конституційного принципу рівності усіх форм власності і державного захисту умов їх функціонування;
- 2) недоліки у реалізації державної кримінальної і кримінологічної політики у сфері боротьби зі злочинністю в економічній сфері;
- 3) низький рівень державного регулювання економічних процесів в умовах трансформаційних змін системи економічних відносин;
- 4) відсутність зваженої державної політики у сфері приватизації державного майна і перерозподілу власності, злочинно-недбале ставлення посадових осіб до незаконного придбання прав власності, низька ефективність управління корпоративними правами;
- 5) нестабільність фінансової, валютної, податкової, митної, промислової, сільськогосподарської політики держави, що знижує рівень довіри населення до економічних реформ і прагнення займатися підприємницькою діяльністю; відсутність інтегрованої стратегії розвитку пріоритетних галузей економіки;
- 6) необґрунтоване намагання широко використовувати і впроваджувати зарубіжний досвід господарювання, який не завжди відповідає українським реаліям;

7) високий рівень корумпованості системи державного регулювання підприємницької діяльності і лобіювання протиправних економічних інтересів окремих фінансово-промислових груп.

Вчинення економічних злочинів обумовлюється актуальними або потенційними матеріальними потребами людини і можливістю їх задоволення у даний момент або в майбутньому. Система матеріальних потреб, яка мотивує законослухняну поведінку у сфері економічних взаємовідносин, лежить в тієї ж площині, що й економічну злочинність. За твердженням психологів більшість компонентів, які складають структуру економічного злочину, не кримінальні. Різниця полягає у змістовій стороні цих потреб, глибині і стійкості корисливої спрямованості особи і виборі засобів їх досягнення, тобто кримінальні лише шляхи, засоби їх реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров Ю.В., Гель А.П., Семаков Г.С. Криминологія: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2004. – С. 130.
2. Андреева О.Б. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень в сучасних умовах: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.07 // Університет внутрішніх справ – Х.: 1999. – 16 с.
3. Буцан О.П. До питання боротьби з корупційними злочинами у сфері банківського кредитування // Економічні злочини: попередження і боротьба з ними. Міжвідомчий науковий збірник /За ред. А.І. Комарової, М.О. Потебенька, В.П. Пустовойтенка, В.І. Радченка, М.Я. Азарова, та ін. Київ, 2001. Том 25. С. 579.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: прийнятий 07.12.1984р. із змінами та доповненнями [№ 722-VII від 16.01.2014](#), ВВР, 2014, № 22, ст.802.
5. Криминология / под ред. В.Н. Кудрявцева, В.Е. Эминова. М., 2004. С.124.
6. Кримінальний кодекс України: від 28 грудня 1960 року із змінами та доповненнями станом на 17.05.2001 р. Відомості Верховної Ради. – 2014. – [№ 63-VIII від 25.12.2014](#), ВВР, 2015, № 6, ст.38.

Куриліна О.В., доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, к.е.н.

СУЧАСНИЙ АСПЕКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В умовах інтеграції економіки України в європейське співтовариство, нестабільності економіки у зв'язку з реформуванням правового поля держави, та появи гібридних загроз, набуває актуальності подальше дослідження проблем економічної безпеки. Створення дієвої системи забезпечення економічної безпеки у глобальному просторі як нагальна потреба в забезпечення захисту економік держав, умовах боротьби з економічним сепаратизмом, тероризмом.

Починаючи оцінювати економічну безпеку, як складову частину міжнародної та національної безпеки слід зазначити, що все таки більшість проблем, які виникають на

міжнародному рівні знаходиться у сфері економічній, економічна сфера впливає на життя населення, викликає можливість виникнення загроз в національній безпеці, і в цілому рівень життя держави залежить від виконання державних програм, що можуть забезпечити необхідний рівень життя населення.

Даний напрям досліджували такі відомі вчені як Засанський В.В., Користін О.Є., Франчук В.І., Предборський В.А., праці яких дуже допомогли молодим вченим досліджувати дане питання.

Варто зазначити, що Україна проходить нелегкий шлях, методом проб і помилок йдучи до покращення життя свого населення, нам потрібно забезпечити економікоправовий режим, що міг би гарантувати захист економічних інтересів України, на всіх можливих рівнях, а також необхідно створювати сприятливі умови для розвитку українських виробників шляхом інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів.

Звичайно є низка чинників, які заважають і є загрозою для національних інтересів, більш того, вони загрожують Національній безпеці держави. Якщо обирати серед них суто економічні, то сюди можна віднести: зменшення ВВП, зниження технологічного потенціалу та інвестиційної активності, ослаблення системи державного регулювання, дуже велика залежність від спроможності зовнішніх ринків. Звичайно це далеко не всі чинники, було б доречно вказати на прогалини в законодавстві.

Потрібно зазначити, що дуже нестабільною є фіскальна політика держави, у нас немає ефективних програм запобігання економічним та фінансовим кризам. Завдяки тіньовій економіці у державі відбуваються неконтрольовані процеси.

У дослідженнях по різному вбачається коріння утворення загроз для функціонування економіки держави. Зокрема в Законі України «Про основи національної безпеки України» під «національною безпекою» розуміється захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам. [1, с. 116].

Захист економічних інтересів неможливо розробити без врахування фаз циклу на якому в даний період часу перебуває держава. В залежності від сфер інтересів які визначаються національною

концепцією розвитку економіки держави на різних рівнях по сегментах ринків. Зокрема на макроекономічному який поширюється на групу держав, має комплексний характер. Мікрорівневі фактори безпеки працюють в сфері національної економіки перш за все створюючи сприятливі умови для розвитку сфер діяльності стратегічних напрямків в певній фазі економічного циклу.

На наш погляд вибір моделі забезпечення економічної безпеки держави повинен ґрунтуватися в залежності від етапів розвитку держав. Так професор Василь Засанський розробив визначення та класифікацію "етапів розвитку держав при порушенні дії об'єктивних економічних законів і вплив на механізми управління економічною та фінансовою системами криміногенних факторів Схеми генезису тіньової економіки, її детінізації.

На першому етапі з одного боку - діють об'єктивні економічні закони, нормальне функціонування та взаємодія політичного, економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору. взаємодія між законодавчою та виконавчою владою, стабільне функціонування економіки, політична та соціальна рівновага, не корумпованість влади, з іншого утворюється поділ економічного простору на законодавчий, де діють офіційний та тіньовий, антагоністичний до інтересів централізованих систем управління. Поділ економічного простору на законодавчий (офіційний) та тіньовий.

На другому етапі. діють об'єктивні економічні закони, нормальне функціонування та взаємодія політичного економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору. Взаємодія між законодавчою та виконавчою владою, в основному стабільне функціонування економіки, політична та соціальна рівновага, не корумпованість влади. Посилюється вплив тіньової економіки на структурно-функціональні елементи економічної системи, яка в свою чергу впливає на соціальну якість кризової економіки, на існування тіньової економіки, зростає соціальне протистояння, Відбувається процес взаємоіснування двох протилежних економічних механізмів, вплив їх один на одного.

На третьому етапі дія об'єктивних економічних законів сповільнюється, функціонування та взаємодія політичного, економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору неадекватна. Взаємодія між законодавчою та виконавчою владою супроводжується протиріччями, не корумпованість влади в цілому супроводжується корумпованістю окремих посадових осіб. Це веде до "кризи" економічної та фінансової системи. Також на третьому етапі внаслідок порушення дії основних економічних законів відбувається злам економічної системи на користь тінізації. При набутті тіньовою економікою розмірів, які загрожують існуванню держави третій етап перетворюється на четвертий.

На четвертому етапі об'єктивні економічні закони, не функціонують, не має взаємодії політичного, економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого

простору. Четвертий етап переростає в п'ятий де формується потужний зріз організованої злочинності в загальнодержавному середовищі.

На п'ятому етапі об'єктивні економічні закони, не функціонують, не має взаємодії політичного, економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору Антагоністичні протиріччя між законодавчою та залученням основним чином банківського сектору економіки.

Держава перетворюється на механізм підтримки терористичних світових організацій що загрожує усій світовій спільноті, йде транснаціоналізація економічної злочинності виконавчою владою, повна корумпованість влади. [2, с.18-19] .

На наш погляд дану класифікацію можна використовувати при формуванні моделей економічної безпеки на різних рівнях. Так як забезпечити економічну безпеку в окремій взятій державі неможливо, тому що загрози носять транснаціональний характер через об'єднання кримінальних кланів, основою яких є протиправна тінізаційна економічна діяльність, яка в свою чергу направлена і є ґрунтом розвитку світового тероризму і кримінальної діяльності. Збільшення інфляції подорожчання енергоносіїв є однією із причин зростання тіньових капіталів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про основи національної безпеки України : Закон України // Відомості Верховної Ради України від 19.06.2003 р. № 964-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – (Законодавча база).
3. Михалкин Н. В. Безопасность Российской Федерации. Вопросы теории и практики / Н. В. Михалкин. – М., 1993. – С. 13.
2. Засанський В.В. Детінізація економіки в перехідних суспільствах: управлінський аспект: Монографія.- Львів: Політекс, 1998.-309с.

Підюков П.П. завідувач наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення навчально-виховного процесу ННПП НАВС, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України
Осипенко Р.І., начальник Шевченківського РУ ГУ МВС України у м. Киві
 здобувач кафедри ОРД НАВС

АКТИВІЗАЦІЯ БОРОТЬБИ З ФІНАНСУВАННЯМ ТЕРОРИЗМУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Науковцями та практиками вже неодноразово зверталась увага і справедливо підкреслювалося, що терористичні організації беруть активну участь в організованій злочинності, торгівлі зброєю та наркотиками, інших протиправних обладках, як правило, для здобуття грошей, необхідних їм для ефективного виконання власних політичних цілей і намірів [1, с. 188].

Глобалізація тероризму, що спостерігається з початку нинішнього тисячоліття та набуває все більш конкретних і специфічних форм, спираючись на матеріальні бази, відбувається останнім часом і на Сході нашої країни. Загострення суспільно-політичної обстановки, масовані ракетно-артилерійські обстріли густонаселених регіонів Донецька, Маріуполя, інших великих міст і населених пунктів, захоплення заручників, цивільних та військових об'єктів, численні людські жертви серед учасників АТО та мирного населення [2, с. 3] все більш загострюють необхідність виявлення й позбавлення терористично-сепаратистсько налаштованих бойовиків так званих «ДНР» та «ЛНР» джерел фінансування їх злочинних намірів, що створюють реальну загрозу національній та економічній безпеці держави та спотворюють її впевнений курс на євроінтеграцію.

Звісно, що для МВС України, як і для всієї національної правоохоронної системи, зазначене завдання є сьогодні чи не найпріоритетним і першочерговим, а його реалізація – визначальним чинником ефективності здійснюваних ними заходів із забезпечення правопорядку й безпеки в державі.

Саме в такому форматі нещодавно органами внутрішніх справ викрито організовану злочинну групу, очолювану сином колишнього народного депутата від Партії Регіонів і губернатора Донецької області А. Близнюка, яка протягом 2014-2015 р.р. незаконно реалізовувала вугілля, що видобувалося на тимчасово окупованій території Луганської і Донецької областей. Тобто, злочинці отримували чималі кошти шляхом реалізації шахрайських схем із продажу державі вугілля, видобутого на захоплених терористами шахтах. Незаконно вивезене з тимчасово окупованої території, воно оформлялося як таке, що нібито належить приватним фірмам, після чого його продавали низці підприємств, зокрема, «Краматорськтеплоенерго», яке отримує кошти на вироблення електроенергії від державного підприємства «Енергоринок». Отримані гроші зловмисники знімали за підробленими документами готівкою з відповідних рахунків і вивозили в «ДНР»/«ЛНР».

«Таким чином, – зазначає, коментуючи вказаний факт глава МВС Арсен Аваков, – держава купувала фактично державне вугілля, видобуте на захоплених терористами шахтах. Зловмисники відкрили приватні фіктивні фірми спеціально для реалізації незаконних схем. Афери на труднощах і горі. Клубок тільки починає розпутуватись. Слідчі дії тривають,» – зауважує він [2, с. 19].

У рамках розпочатого кримінального провадження ГСУ МВС спільно з Генеральною прокуратурою України проведено 20 обшуків у м. Києві, Житомирській, Полтавській, Сумській і Донецькій областях, під час яких вилучено близько 12 мільйонів гривень та 200 тисяч доларів США, призначених для фінансування «ДНР» і «ЛНР». Вилучено також десятки банківських карток і мобільних телефонів, сім-карти українських і російських операторів, документи на оренду і ключі від банківських сейфів, електронні носії інформації, документи та печатки офшорних компаній, шість одиниць вогнепальної зброї та 830 патронів до неї, тощо.

Ознайомленням з матеріалами кримінального провадження засвідчено досить ефективно застосування слідчо-оперативною групою норм Кримінального та Кримінального процесуального

кодексів України, законодавства про ОРД, а також нещодавно прийнятого Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [4], який, до речі, повністю відповідає нормам міжнародного права, що регламентують боротьбу з фінансуванням тероризму [5, с. 150].

Цілком зрозуміло, що вилучені за вищевказаним кримінальним провадженням кошти, нажаль, ніяк не покривають загального обсягу завданих державі злочинцями збитків (це, до речі, характерно й для інших матеріалів кримінальних проваджень щодо фінансування тероризму). Тому вважаємо нагальним невідкладне внесення до чинного законодавства (ст.ст. 258 і 258 (5) КК України) відповідних змін, які б передбачали невідворотнє відшкодування суб'єктами цих злочинів спричинених державі і їх жертвам збитків у повному обсязі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лов'як О.О. Законодавчі засади створення системи правових заходів щодо мінімізації наслідків терористичної діяльності // Управлінські, правові та психологічні аспекти запобігання масовим порушенням громадського порядку і проявам тероризму: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (26-28 червня 2008 р., м. Київ). – К.: УВПД ГШ МВС України, 2009. – С. 186 – 193.
2. Коваленко С. Маріуполь: атака на людяність // Моменти. – 2015. - №1. – с. 3.
3. Хто фінансував бойовиків? // Моменти. – 2015. - № 4. – с. 19.
4. Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. - № 50-51. – Ст. 2057.
5. Осипенко Р.І., Підюков П.П. Використання міжнародного досвіду боротьби з фінансування тероризму в контексті розбудови України як правової держави та її інтеграції в європейський і світовий простір // Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України [Текст]: матеріали Всеукр. підсумк. наук. – практ. конф. Частина 1 (Київ, 12 березня 2015 р.). – К.: Нац. акад. внутр. справ. – 2015.- С. 149-151.

Корнієнко М.В., кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративної діяльності
ОВС та економічної безпеки Одеського
державного університету внутрішніх справ

НОРМАТИВНО–ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

В Україні яка рухається шляхом європейської інтеграції захист суверенітету і територіальної цілісності, забезпечення економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Нормативно-правове регулювання економічної безпеки в державі потребує систематизації нормативних актів за ієрархією юридичної сили.

Визначимо поняття економічної безпеки як стану національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [3].

Скакун О.Ф. під нормативно правовим регулюванням розуміє регламентацію загальних суспільних відносин правовими нормами, закріпленими в нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах та інших формах права, які (норми) розраховані на багаторазове застосування за наявності передбачених ними обставин [4].

Слід зауважити, що нормативну базу економічної безпеки України становлять джерела різної юридичної сили, тому, їх можна класифікувати за вісьмома рівнями, виходячи з основного та значимого для практики критерію їхньої юридичної сили.

Вісім рівнів:

1. Конституція України та рішення Конституційного Суду України.
2. Джерела міжнародного-права та рішення Європейського суду з прав людини.
- 3.Кодифіковані (кодекси) нормативні акти та Закони України.
4. Укази та розпорядження Президента України.
5. Постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України.
6. Відомчі та міжвідомчі акти органів виконавчої влади.
7. Постанови Пленуму Верховного Суду України та Пленуму Верховного спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.
8. Джерела роз'яснювально-рекомендаційного характеру.

Перший рівень складає Основний Закон, що закріплює суспільний і державний устрій країни, функції органів державної влади, основні права та обов'язки громадян, це Конституція України. В статті 17 Конституції України зазначено, що забезпечення економічної безпеки є найважливішою функцією держави [1].

Конституційний Суд України є єдиний орган конституційної юрисдикції, він приймає рішення та дає висновки у справах.

Другий рівень становлять ратифіковані міжнародно-правові джерела та рішення, під ратифікацією розуміють, затвердження, прийняття, приєднання - залежно від конкретного випадку форма надання згоди України на обов'язковість для неї міжнародного договору. В статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України» вказано, що якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору) [2].

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод ратифікована ВРУ проголошує постулати які визнані світовим товариством і є взірцем основоположних свобод нашої держави.

Європейський суд з прав людини це міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод і включає всі питання які стосуються тлумачення і застосування, включаючи міжнародні справи і скарги окремих осіб.

Третій рівень, представлений кодифікованими нормативними актами та Законами України. Кодекси це єдиний, зведений, юридично і логічно цілісний, внутрішньо узгоджений нормативно-правовий акт, що забезпечує регулювання суспільних відносин у відповідній галузі чи підгалузі законодавства і є найбільш уживаним видом кодифікованого акта, детально і конкретно регулює певну сферу відносин і підлягає безпосередньому застосуванню, представлений кримінальним, кримінально-процесуальним, цивільним, господарським, бюджетним та іншими кодексами України.

Четвертий рівень складається із сукупності указів та розпоряджень Президента України, які безпосередньо врегульовують певні суспільні відносини у сфері у тому числі правоохоронної діяльності.

П'ятий рівень становить нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, якими затверджено низку розпоряджень, постанов, інструкцій, правил, котрі регламентують різні аспекти.

Шостий рівень складають відомчі та міжвідомчі акти органів виконавчої влади (накази, інструкції, правила, положення та ін.). На цьому рівні потрібно відмітити наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» який розроблений з метою визначення рівня економічної безпеки в Україні як однієї з основних складових національної безпеки держави і визначають перелік основних індикаторів та стану економічної безпеки України, їхні порогові значення, а також алгоритм розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки [3].

Сьомий рівень складають керівні роз'яснення Пленуму Верховного Суду України та Пленуму Верховного спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Восьмий рівень складають джерела не нормативного, а роз'яснювально-рекомендаційного характеру методичні рекомендації міністерств і відомств, тлумачення навчального, консультативного характеру, що мають також вигляд наукового роз'яснення, до них належать підручники, посібники, монографії, методичні рекомендації професіоналів та інше.

Ми розглянули вісім рівнів джерел нормативно-правового регулювання економічної безпеки України, виходячи з основного та значимого критерію їх юридичної сили Конституції України та рішень Конституційного Суду України та закінчуючи джерелами роз'яснювально-рекомендаційного характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України [Електронний ресурс]: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 21.02.2014 р. [№ 5-рп/2014](#).–Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Про міжнародні договори України [Електронний ресурс] закон України від 20.07.2014 р. № 1323-VII. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> – Назва з екрана.
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс]: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 N 1242. Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: [http:// http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm](http://http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm). – Назва з екрана.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с.

Титко А.В., науковий співробітник
відділу організації науково-дослідної роботи
НАВС

ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В КОДЕКСАХ КРАЇН СНД

У зв'язку з вимогами реалій сьогодення було удосконалено та видозмінено Закон України «Про запобігання корупції». Вищезазначений закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень, що значно розширило межі правового регулювання в порівнянні із Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції».

В силу необхідності подання декларації про майно, доходи, витрати та зобов'язання фінансового характеру державними службовцями та тими, хто претендує на заняття відповідної посади, у зв'язку з прийняттям Закону України «Про очищення влади» різко зросла кількість порушень вимог фінансового контролю. Відповідно до статті 5 цього Закону перевірка здійснюється з позиції таких критеріїв: 1) достовірність вказаних у заяві відомостей щодо незастосування заборон; 2) достовірність відомостей щодо наявності майна (майнових прав) та відповідність вартості майна (майнових прав), вказаного (вказаних) у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, поданій особою за минулий рік, набутого (набутих) за час перебування на відповідних посадах, доходам, отриманим із законних джерел[1].

А оскільки до об'єктивної сторони статті 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) «Порушення вимог фінансового контролю» належить неподання

або несвоєчасне подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, тому і зріс рівень уваги громадськості, правоохоронних органів, органів державної влади та місцевого самоврядування до цієї статті Кодексу [2].

Норма «порушення вимог фінансового контролю» відноситься до адміністративного законодавства в Україні, виступаючи одним з видів адміністративних корупційних правопорушень. Для детального дослідження функціонуванні цієї норми на території України, ми проведемо паралель із досвідом країн СНД.

Ухвалений КпАП Російської Федерації, не зняв, а навпаки, дещо посилив проблему існування фінансової відповідальності та її різновидів – бюджетної, валютної, податкової, та інших.

Недосконалість деяких окремих статей КпАП Російської Федерації, а також їх неузгодженість із статтями інших нормативно-правових актів причина, яка не дозволяє перейти до єдиної практики застосування законодавчих норм у фінансовій та адміністративній сферах та розробити концепцію щодо наявності в сфері фінансів єдиної адміністративної відповідальності за порушення норм в галузі фінансового законодавства. Ця проблема стосується і вітчизняного адміністративного законодавства, яке переплітається з податковим в частині порушення вимог фінансового контролю.

В Російській Федерації існує норма, що має за основу ті ж положення, які існують в КУпАП статті 172-6 «порушення вимог фінансового контролю».

Так, стаття 15.5 КпАП Російської Федерації «порушення строків подання податкової декларації» віднесена до глави 15 «Адміністративні правопорушення в галузі фінансів, податків і зборів, страхування, ринку цінних паперів», на відміну від статті 172-6 КУпАП, що включена до Глави 13-А «Адміністративні корупційні правопорушення». Таким чином, ми бачимо, що об'єкти посягання в даному випадку відрізняються один від одного суспільними відносинами, що регулюють, зокрема норма порушення вимог фінансового контролю сфокусована на корупційну сферу, в той час, коли у кодексі Російської Федерації порушення строків подання податкової декларації об'єктом має податкові відносини [3].

Водночас стаття 15.4 КпАП Російсько Федерації закріплює «порушення терміну подання відомостей про відкриття і про закриття рахунку в банку або іншої кредитної організації».

Так, порушення встановленого терміну подання до податкового органу інформації про відкриття або про закриття рахунку в банку або іншої кредитної організації.

Стаття 15.6 КпАП Російської Федерації регламентує своєчасність подання такої декларації – неподання (неповідомлення) відомостей, необхідних для здійснення податкового контролю.

Об'єктивна сторона цієї статті полягає у неподанні у встановлений законодавством про податки і збори термін або відмові від подання до податкових органів, митні органи оформлених у встановленому порядку документів та (або) інших відомостей, необхідних для здійснення податкового контролю, а також подання таких відомостей в неповному обсязі або в спотвореному

вигляді; порушенні посадовою особою державного органу, органу місцевого самоврядування, організації або дипломатичного представництва або консульської установи або нотаріусом передбачених законодавством Російської Федерації про податки і збори термінів подання (повідомлення) відомостей до податкових органів, пов'язаних з обліком організацій і фізичних осіб, або поданні таких відомостей в неповному обсязі або в спотвореному вигляді. Таким чином, бачимо ті позиції, які об'єднанні в одній статті у вітчизняному адміністративному законодавстві, у Російській Федерації містяться у трьох статтях.

В Республіці Казахстан існує стаття 274 під назвою «Порушення заходів фінансового контролю», яка відноситься до глави 16 «Адміністративні правопорушення в галузі оподаткування». Дана норма передбачає адміністративну відповідальність за умисне неподання або подання неповних, недостовірних декларацій та відомостей про доходи та майно, що є об'єктом оподаткування, особою, яка займає державну посаду, особою, звільненим з державної служби за негативними мотивами, а одно чоловіком (дружиною) зазначених осіб у строки, встановлені законодавством Республіки Казахстан.

Порівнюючи зі статтею 172-6 КУпАП, слід відмітити, що об'єктивна сторона вітчизняної норми має три позиції, серед яких є і неповідомлення або ж несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунку в банку-нерезидента, натомість у кодексі Республіки Казахстан існують дві статті, які урегульовують ці питання. Статтю 274 КпАП Республіки Казахстан ми наводили вище, інша ж стаття 272 КпАП Республіки Казахстан «неподання податкової звітності, документів, пов'язаних з умовним банківським вкладом» регулює неподання платником податків до органу державних доходів податкової звітності в строк, встановлений законодавчими актами Республіки Казахстан; неподання або несвоєчасне подання в орган державних доходів податковим агентом договору про умовне банківський вклад у разі сплати прибуткового податку через умовний банківський вклад; неподання платником податків до органу державних доходів документів, необхідних для визначення суми прибутку або частини прибутку юридичної особи-нерезидента, розташованого і (або) зареєстрованого в державі з пільговим оподаткуванням, що підлягає оподаткуванню відповідно до Податковим кодексом Республіки Казахстан.

Як бачимо в Республіці Казахстан об'єктом регулювання цих норми виступають відносини у галузі оподаткування, натомість в Україні віднесено до Глави «Адміністративні корупційні правопорушення». Аналізуючи вище наведені статті КпАП Республіки Казахстан, можна сказати, що основною перевагою є наявність умислу в диспозиції статті 274. Крім того, стаття має певні відмінності у суб'єкті відповідальності, на які слід звернути увагу, зокрема: умисне неподання декларацій про доходи та майно, що є об'єктом оподаткування, особою, що займає державну посаду; особою, звільненим з державної служби за негативними мотивами; чоловіком (дружиною) зазначених осіб у строки, встановлені законодавством Республіки Казахстан.

В Республіці Білорусь Кодексі про адміністративні правопорушення значиться стаття 13.4 «Порушення строку подання податкової декларації (розрахунку)», яка знаходиться в розділі про податкові правопорушення.

Так, за порушення платником, податковим агентом, іншим зобов'язаним особою встановленого терміну подання до податкового органу податкової декларації (розрахунку) при простроченні не більше трьох робочих днів накладають штраф у розмірі від двох десятих базової величини до двох базових Розмір базової величини в Білорусі з 1 січня 2015 року збільшиться з Br150 тис. До Br180 тис. (від 0.2175 грн до 0.261 грн)[5].

В кодексах більшості країн СНД наведені аналогічні норми, які є адміністративними за своєю правовою природою, хоча відмінність існує в тому, що у вищезазначених актах ці норми регулюють суспільні відносини у сфері оподаткування. Жодна із країн не відносить порушення вимог фінансового контролю до корупційного виду правопорушень, надаючи їм змісту підпорядкованості більше податковому контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про очищення влади: Закон України від 26.04.2015 – Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 44. – ст.2041.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/>
3. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30 декабря 2001 года №195-ФЗ (По состоянию на 02.05.2015). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=1404
4. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 5 июля 2014 года №235-V ЗРК (По состоянию на 06.04.2015). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=68438
5. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях от 21 апреля 2003 года №194-3 (По состоянию на 10.01.2015). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=14895

Корольчук В.В., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ВВЕДЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Проаналізувавши Кримінальний кодекс України та Кодекс України про адміністративні правопорушення, які передбачають кримінальну відповідальність за порушення законодавства у сфері державних закупівель, необхідно висловити наступні пропозиції.

1. На сьогоднішній день відповідальність за порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти передбачена ст. 164¹⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Слід запропонувати ініціативу внести зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК України) у тому, що максимальний розмір штрафу за ч. 2 ст. 164¹⁴ КУпАП не відповідає розмірам збитків, які спричинюються державі та бюджету порушенням законодавства у сфері державних закупівель, та масовому характеру таких зловживань. У зв'язку з цим заслуговує на увагу розгляд можливості криміналізації окремих діянь, які на теперішній час передбачені диспозицією ч. 1 ст. 164¹⁴ КУпАП. Проте, можливість доповнення КК України статтею 210¹, аналогічною за диспозицією зі статтею 164¹⁴ КУпАП, та яка б передбачала кримінальну відповідальність за умов проведення державних закупівель послуг на суму понад 100 тис. грн., в будівництві – 300 тис. грн., робіт – 1 млн. грн., є суперечливою, так як у жодній статті КК України відсутній приклад матеріальної оцінки предмету злочину та розмірів заподіяної шкоди у гривневому еквіваленті, для цього використовується лише один критерій – неоподатковуваний мінімум доходів громадян, який щорічно змінюється.

2. У КК України існує цілий ряд кримінально-правових норм про відповідальність за діяння, які передбачені диспозицією ч. 1 ст. 164¹⁴ КУпАП, але спричиняють істотну шкоду охоронюваним КК України суспільним відносинам. Зокрема, такі норми закріплені статтями 190, 191, 358, 364, 366, 367 КК України. Тому питання про необхідність запровадження у КК України відповідної спеціальної норми є дискусійним і потребує самостійного глибокого кримінально-правового та кримінологічного дослідження.

3. З метою запобігання зловживанням у сфері державних закупівель законодавством передбачено досить ускладнену процедуру їх проведення. Тому, на нашу думку, не виключається необережне ставлення суб'єкта до порушень у сфері державних закупівель. Отже необхідно запропонувати зміни в яких передбачити: а) власне ставлення суб'єкта до описаних у диспозиції діянь; б) повторне порушення протягом року після накладення адміністративного стягнення за одне з правопорушень, зазначених у ст. 164¹⁴ КУпАП; в) враховуючи декриміналізацію деяких економічних злочинів, основну увагу слід приділити питанням санкцій, де на перший план повинно ставитись не позбавлення волі, а великі штрафні санкції.

4. Для висловлення науково-обґрунтованої думки необхідний проект кримінально-правової норми, яка б передбачала відповідальність за порушення законодавства у сфері державних закупівель. Лише після цього можна здійснити оцінку дотриманню правил законодавчої техніки, ступеню тяжкості злочину, характеру конструкції об'єктивної сторони, форми вини, відповідності покарання характеру і ступеню суспільної небезпечності, співвідношення з іншими складами злочинів, конкуренції правових норм, необхідності

кваліфікації даного злочину за сукупністю з іншими, можливості звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, зробити висновок про відсутність колізії тощо.

Наведені обставини є свідченням того, що кримінально-правовий вплив в сфері державних закупівель слід розглядати як певну сукупність, набір спеціальних засобів і методів, передбачених законом. Зауважимо, що багатоманітність видів і форм соціально-економічних відносин об'єктивно передбачає також відповідне різноманіття засобів їх захисту. До цього спектру належать не тільки цивільно-правові та адміністративно-правові засоби, а й, обов'язково, кримінально-правовий інструментарій, який по суті являє собою винятковий гарант від порушень у сфері економічної діяльності будь-яких з можливих видів неправомірної поведінки, у тому числі і у сфері державних закупівель.

Основну увагу під час удосконалення кримінально-правових норм в сфері державних закупівель потрібно приділити наближенню їх до існуючих реалій, а також на технологічності відповідних дефініцій. Очевидно також, що сфера державних закупівель вимагає не лише перегляду змісту кримінально-правових, але й доповнення вже існуючого реєстру кримінально-правових заборон.

Молчанов Д. В. здобувач кафедри
економіко-правових дисциплін Національної
академії внутрішніх справ

ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

На сьогодні в Україні склалася небезпечна ситуація – поширення тіньових відносин практично на всі неекономічні сфери: тіньовий політичний та соціальний ринок, наявність тіньового політичного лобізму, тіннізацію виборчої системи, неформальну кадрову політику, тіньовий ринок освіти, медичних послуг, науки, захист замовних (куплених) наукових дисертацій тощо. Це призводить до значних морально-етичних втрат, правової незахищеності громадян та суб'єктів господарювання, утвердження негативного міжнародного іміджу держави, звуження торговельно-економічних відносин українських підприємств із зарубіжними партнерами, стримує євроінтеграційні зусилля України [1].

Значний деструктивний вплив на економіку України має тіннізація економічних відносин в Україні. Наприклад, неформальна зайнятість та тіннізація заробітних плат є ризиком стабілізації державного бюджету та досягнення цілей реформування системи пенсійного страхування. Існуючий масштаб тіннізації ринку праці та наявність налагоджених механізмів легкого виведення в «тінь» заробітних плат негативно позначається на розмірах страхових внесків до Пенсійного фонду та фондів соціального страхування, а також обсягах надходжень до бюджету податку на доходи фізичних осіб та податку на додану вартість. За таких умов навіть незначні коливання

економічної кон'юнктури можуть призводити до збільшення масштабів «виведення» заробітних плат в «тінь», що матиме дестабілізуючий вплив на систему державних фінансів та солідарну пенсійну систему. Крім того, тінізація заробітних плат загрожує стримуванням нагромадження коштів накопичувальної системи та розвитку її інвестиційного потенціалу [2].

Слушною є позиція фахівців, які вважають, що заходи щодо легалізації тіньового капіталу мають супроводжуватися комплексом жорстких інструментів подолання передумов корупції й запобігання подальшому розвитку тіньового сектору та відпливу капіталу за межі України, які мають впроваджуватися синхронно зі стимулами легалізації.

Важливою передумовою детінізації економіки України виступає запровадження дієвого, навіть жорсткого контролю за цільовим використанням бюджетних коштів зокрема і всіх державних ресурсів загалом. При цьому потрібно кардинально змінювати підхід до організації контролю та аудиту за рахунок активізації роботи на випередження, впровадження попереднього та поточного аудиту найбільш ризикових операцій та підсумкового аудиту.

Детінізація економіки України імовірна тільки за умови реалізації комплексу заходів організаційно-правового характеру. Наприклад, нагальною потребою є внесення змін до Бюджетного кодексу України та прийняття Закону України «Про фінансовий контроль» щодо визначення поняття фінансового контролю та державного фінансового контролю, об'єкт та предмет фінансового контролю, його принципи, види, форми та методи здійснення, окреслені особливості бюджетного контролю в умовах застосування програмно-цільового методу бюджетування. Особлива увага має бути приділена аудиту ефективності використання та мобілізації бюджетних коштів. Крім цього, на законодавчому рівні має бути закріплено зміщення акцентів на здійснення попереднього фінансового контролю та аудиту ефективності програм на стадії їх розробки та затвердження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегія детінізації української економіки. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Evointeg/Prez1/roz7.htm>
2. Василечко С.Л. Ухилення від сплати податків – причина тінізації економіки. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?do=cat&category=suchasn-tendencyi-derzhavnih-fnansv-2011>

Маєвський О. С., здобувач кафедри економіко-правових дисциплін НАВС

Щодо питання імплементації до національного законодавства світового досвіду організації пенсійних систем

Проблема пенсійного забезпечення в останні десятиліття стала першочерговою для усіх без винятку країн світу у зв'язку з цілою низкою економічних, демографічних, соціальних та інших

причин, які ще більше загострилися в умовах економічного спаду. Так, зокрема, в Україні частка пенсіонерів становить 28,4% наявного населення.[1] До 2050 року, за даними Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, на 1000 осіб працездатного віку припадатиме 727 – непрацездатного віку.[2]

Кризові явища, які охопили більшість країн світу, істотно погіршили рівень життя різних верств населення; зумовили соціальну напругу через зниження розміру реальної заробітної плати, пенсійних виплат та інших видів доходів; спричинили зростання безробіття тощо.[3] Розвинуті країни світу зіткнулися з проблемами, які мають тенденцію до поглиблення і вимагають змін у ключових напрямках соціального захисту, важливою складовою якого є пенсійне забезпечення.

Загалом, у світі існують такі моделі пенсійних систем: солідарна пенсійна система (Франція), накопичувальна система (Чилі, Мексика, Казахстан), умовно-накопичувальна система (Японія, Швеція) та змішана пенсійна система (США, Канада, Великобританія, Німеччина, Італія, Швейцарія, Китай, Росія, Вірменія, Болгарія, Угорщина, Латвія, Польща, Словаччина).[4]

Найбільш поширені в світовій практиці *накопичувальні і розподільні пенсійні системи*. Причому, ці моделі в чистому вигляді зустрічаються украй рідко, оскільки, в основному, використовуються змішані системи.[5]

Класичним прикладом розподільної системи є Німеччина кінця XIX століття, де у 1889 році вперше сформувалася державна система пенсій за віком для працюючих людей. Її засновником прийнято вважати канцлера Німеччини Отто фон Бісмарка. На початку XX століття її запозичували й інші європейські держави. Насьогодні, Німеччина залишається однією з найконсервативніших держав в плані турботи про пенсіонерів. Тут пенсійний вік у чоловіків та жінок єдиний – 67 років. Пенсія залежить від рівня заробітної плати і стажу роботи. До державного пенсійного фонду відрахування надходять і від працівника і від працедавця. В сумі вони складають 19,4 % від зарплати. Працівники великих підприємств отримують і виробничу пенсію, якщо на підприємстві створена особлива пенсійна каса. Її розмір залежить від прибутку компанії і стажу працівника. Держслужбовці мають додаткову пенсію, яка дорівнює пенсії через старість. Частина громадян бере участь і в добровільному пенсійному страхуванні.[5]

При *накопичувальній системі* тільки частина отриманих внесків йде на державне пенсійне забезпечення сучасних пенсіонерів. Інша ж їх складова інвестується у фінансові активи або цінні папери.

Зміст накопичувальної моделі полягає в тому, що вона діє за принципом накопичення працівником своїх пенсійних заощаджень протягом трудового періоду, тобто він наперед фінансує власну пенсію. На розмір пенсії в накопичувальній системі впливають такі чинники: тривалість періоду сплати та розмір ставки внесків; рівень інвестиційного доходу пенсійних

коштів; вік виходу на пенсію; очікувана тривалість життя; адміністративні витрати пенсійної системи тощо. Маючи суттєві переваги, накопичувальна система містить численні ризики. Вона ідеально підходить для багатих країн, де переважає середній клас, а високооплачувані працівники мають можливість накопичувати на персональних пенсійних рахунках значні суми, але досить проблематична для держав з великим розшаруванням в доходах населення. Перехід до накопичувальної системи може створювати для держави певні фінансові проблеми, оскільки потребує виділення значних додаткових фінансових ресурсів на покриття дефіциту солідарної системи, який може бути спричинений вилученням частини внесків на накопичення.[3]

Пенсійне забезпечення окремих категорій, зокрема державних службовців, у країнах Західної Європи по різному вирішується при регулюванні пенсійних відносин. Це стосується і строків служби, і пенсійного віку, і наявності чи відсутності спеціальних пенсійних режимів. Щоправда, спостерігається певна уніфікація пенсійного законодавства, у кожній країні залишаються свої особливості, пов'язані із власними правовими традиціями. Особливістю законодавства країн Європейського Союзу (ЄС) є те, що попри наявність спеціальних пенсійних режимів для державних службовців, вони не є дискримінаційними у порівнянні із пенсійним забезпеченням інших категорій громадян. Це пояснюється тим, що європейське законодавство розвивалося безперервно, без значних історичних потрясінь, воно базується на столітніх звичаях, традиціях та принципах, які проходили еволюційні зміни від монархії до демократичної країни.[6] Саме тому, досвід країн Західної Європи є цінним для проведення власної пенсійної реформи.

Таким чином, побіжний аналіз досвіду реформування пенсійних систем свідчить, що в більшості країн цей процес має коригуючий характер. Основними напрямками реформування пенсійних систем є: підвищення вікової межі виходу на пенсію, збільшення тривалості необхідного трудового стажу для пенсіонерів, запровадження обов'язкових професійних накопичувальних схем і перетворення державної розподільної системи пенсійного забезпечення в багаторівневу та розвиток недержавного пенсійного забезпечення як складової її структури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформація щодо змін чисельності пенсіонерів [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=B7BF221A23265A4AD28CF87AEE124FBC?art_id=88341&cat_id=41296
2. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. / [Власенко Н.С., Лібанова Е.М. (ред.), Макарова О.В.] ; за ред. чл.-кор. НАНУ, д.е.н., проф. Е.М. Лібанової. – К.: Український центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.

3. Креховецька Л.Г. Світовий досвід функціонування багаторівневих пенсійних систем та його використання в Україні [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/30_NNM_2010/Economics/73087.doc.htm
4. Оклей І.В. Правове регулювання пенсійного забезпечення та надання соціальних послуг в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Оклей Іяна Вікторівна ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. - Х., 2008. - 18 с.
5. Пенсионные системы: мировой опыт [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.soglasie-npf.ru/directory/world-experience.php
6. Шумило М.М. Правове регулювання пенсійного забезпечення державних службовців [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Шумило Михайло Миколайович ; Одеська національна юридична академія. - О., 2009. - 20 с.

Чуб А.В., ад'юнкт заочної форми навчання
ад'юнктури та докторантури НАВС

**Тимчасовий доступ до речей і документів, як містять охоронювану законом таємницю
(процесуальні проблеми його проведення при розслідуванні економічних злочинів)**

Тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159 КПК України) є одним із заходів забезпечення кримінального провадження, який полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом вилучити їх.

Так, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 162 КПК України інформація, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо (у тому числі й інформація, щодо абонентського номеру оператора мобільного зв'язку) належить до речей і документів, які містять охоронювану таємницю.

Для отримання інформації про абонентів, які перебували на місці вчинення злочину (поряд з цим місцем) та період їх знаходження на цій місцевості, слідчий податкової міліції діє таким чином: За погодженням із прокурором, вносить до слідчого судді, суду (місцевого суду - ст. 132 КПК України) клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, у якому зазначає обставини, передбачені ч. 2 ст. 160 КПК України. Після отримання клопотання слідчий суддя, суд у порядку ст. 163 КПК України розглядає його та у разі встановлення обставин, передбачених Ч. 5, 6 ст. 163 КПК України постановляє ухвалу про надання тимчасового

доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю. Вказана ухвала надається оператору або провайдеру телекомунікацій, у володінні яких знаходиться необхідна інформація, після чого відповідна службова особа зобов'язана надати тимчасовий доступ до зазначеної в ній інформації, з метою вилучення необхідної інформації (її носіїв, тощо про що зазначається в ухвалі слідчого судді, суду) або виготовлення необхідних копій. Слідчий аналізує отримані дані або дає доручення оперативним підрозділам на їх моніторинг.

У подальшому отримана інформація (щодо абонентського номера оператора мобільного зв'язку) аналізується та в разі необхідності отримання додаткової інформації, яка має значення для кримінального провадження, можливе проведення негласних слідчих (розшукових) дій, таких як, наприклад, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) або ж установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України).

При розгляді питання тимчасового доступу до речей та документів, слід звернути увагу на деякі проблемні моменти ефективної реалізації цього заходу забезпечення кримінального провадження. Так, за нормами КПК України отримати інформацію, яка знаходиться в оператора, провайдера телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо можливо лише шляхом процедур, передбачених гл. 15 щодо тимчасового доступу до речей і документів. Зокрема слідчий має звернутись з відповідним клопотанням, погодженим з прокурором, до слідчого судді, який розглядає клопотання та виносить ухвалу про доступ до речей і документів (ст. 160 КПК України). З ухвалою суду слідчий звертається до оператора телекомунікацій, який систематизує відповідну інформацію і з перебігом часу від 1 до 30 днів надає її.

Для підвищення оперативності здобуття інформації про зв'язок пропонуємо виокремити особливості процедур у невідкладних випадках, які узгоджуються зі ст. 250 КПК України. Диференціація процедур відповідає положенням Рекомендації № 10 (2005) Комітету Міністрів Ради Європи "Про "особливі методи розслідування" тяжких злочинів, у тому числі терористичних актів".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України : Закон України. - К. : Юрінком Інтер, 2012. - 376 с.
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. №2135-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 22. -С. 303.
3. Рекомендація № Rec(2005)10 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Про особливі методи розслідування тяжких злочинів, а також у разі терористичних актів" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : Uazakon.com/documents/date_9y/pg_ipuzsa.htm.

4. Про телекомунікації : Закон України від 18 листоп. 2003 р. № 1280-^ [Електронний ресурс]. - Режим доступу : [Zakon. rada. gov. ua/go/1280-15](http://zakon.rada.gov.ua/go/1280-15).
5. Михайло Климчук [Електронний ресурс]. - Режим доступу: pravnik.info/2013-12-27-15-13-14/36.
6. Олександр Єфімов [Електронний ресурс]. - Режим доступу: lespravo.org.ua, 27.07.2013

Пацалюк О.В., ад'юнкт кафедри
економіко-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМ МВС

Нині в Україні тривають процеси реформування системи та структури органів внутрішніх справ, які своєю організацією та діяльністю не повною мірою відповідають вимогам соціально-політичної, економічної та криміногенної ситуації в країні.

Запроваджені реформи передбачають перетворення МВС у цивільне відомство, що формує державну політику у сферах:

- захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства, економіки, об'єктів права власності і держави від злочинних посягань, боротьби зі злочинністю, безпеки дорожнього руху, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, боротьби із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу, судово-експертного та техніко-криміналістичного забезпечення в кримінальному провадженні та інших визначених законодавством сферах;
- міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів;
- захисту та охорони державного кордону, правового оформлення і забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;
- цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невиробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності [1].

Для належного реформування ОВС було розроблено низку концепцій, але як правило, у них не передбачалося механізму їх реалізації, зокрема щодо забезпечення відповідного фінансування. У Концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ (далі — Концепція) в розділі «Обсяг фінансових ресурсів» зазначено, що фінансування заходів з реалізації Концепції у 2014 році здійснюватиметься з державного бюджету в межах асигнувань, що передбачаються на утримання відповідних органів державної влади на відповідний рік, а також інших джерел, не заборонених законодавством. Також, що для оцінки

обсягів ресурсів, потрібних для реалізації Концепції у 2015-2016 роках буде проведено стратегічне планування для МВС і для кожного центрального органу виконавчої влади, за результатами якого будуть визначені витрати, покриття яких може бути здійснено:

- у межах поточних обсягів фінансування;
- за рахунков додаткових бюджетних коштів;
- за рахунков інших джерел, не заборонених законодавством [1].

Більш конкретизований перелік джерел фінансування ОВС описаний в Стратегії розвитку органів внутрішніх справ (далі — Стратегія). У розділі VII Стратегії “Ресурси, необхідні для досягнення цілей реформування” визначено, що заходи, спрямовані на реалізацію реформування в 2014-2015 роках, будуть здійснюватися МВС в межах виділених бюджетних коштів за участю громадських правозахисних організацій і за підтримки міжнародних благодійних інституцій та технічної підтримки міждержавних організацій [2]. Однак, у цих документах відсутнє чітке планування щодо раціонального розподілу грошових фондів.

На нашу думку, під час проведення значних змін у системі та структурі ОВС необхідно впровадження програмно-цільового методу. Метою розроблення державних цільових програм є сприяння реалізації державної політики на пріоритетних напрямках розвитку держави, окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць; забезпечення концентрації фінансових, матеріально-технічних, інших ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалу, а також координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій для розв'язання найважливіших проблем [3]. Отже, з метою найефективнішого використання бюджетних коштів та досягнення конкретних результатів у реформуванні ОВС доцільно створити відповідну державну цільову програму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/>
2. Стратегія розвитку органів внутрішніх прав [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/>
3. Закон України «Про державні цільові програми» від 18 березня 2004 року N 1621-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

Шалькін О.В., здобувач кафедри
економіко-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ

Фінансування програм у сфері безпеки дорожнього руху: проблеми та перспективи удосконалення законодавчого забезпечення

Нині в Україні наростає кризова тенденція – зменшується кількість населення, при цьому помітно зростає смертність людей працездатного віку. За оцінками експертів ООН, якщо так

продовжуватиметься й надалі, то в до середини століття в Україні залишиться 26 млн осіб. Серед причин лідируючі позиції займає смертність від ДТП. Україна втрачає в дорожньо-транспортних пригодах стільки ж громадян, скільки і в ході антитерористичної операції на сході країни. Про це заявила перший заступник міністра внутрішніх справ України Ека Згуладзе з трибуни Верховної Ради [1]. Дійсно, згідно загальноєвропейським даними, Україна посідає одно з перших місць в Європі за кількістю загиблих внаслідок ДТП.

За офіційною статистикою, щороку в світі від ДТП гинуть понад 1 млн 300 осіб і отримують травми близько 50 млн осіб. Кожні 18 хвилин на автошляхах України трапляється ДТП з потерпілими, кожні 118 хвилин у ДТП гине людина, кожен третій загиблий - молода людина віком до 29 років. Серед причин, що призводять до ДТП, поширеною є невжиття органами державної влади та місцевого самоврядування ефективних заходів, спрямованих на належне утримання та ремонт автодоріг, відновлення безпечного стану мостів та шляхопроводів. На жаль, непоодинокими є факти, коли елементи безпеки ігноруються на стадії міського та транспортного проектування, а також недотримання норм під час будівництва доріг. Відсутнє належне реагування з боку органів прокуратури, правоохоронних органів, особливо ДАІ, на факти грубого ігнорування дорожніми службами, конкретними посадовими особами вимог Закону України «Про дорожній рух» в частині ліквідації аварійно-небезпечних ділянок та місць концентрації ДТП.

Але в нашій країні основна доля відповідальності перекладається на водіїв, пішоходів та інших користувачів доріг. Натомість, в Європейських країнах взято курс на вдосконалення будівництва і експлуатації доріг та дорожньої інфраструктури таким чином, щоб до мінімуму звести саму можливість аварій, максимально захистити найбільш уразливих користувачів, зокрема, пішоходів, велосипедистів, мотоциклістів [2].

Відповідно, існує необхідність забезпечення виділення фінансових ресурсів на програми в галузі безпеки дорожнього руху. Світовий досвід показує, що повна вартість лікування (відновлення) травмованих у ДТП набагато перевершує вартість заходів, спрямованих на запобігання аварій. Страховий ринок безпосередньо зацікавлений інвестувати кошти в безпеку дорожнього руху [3].

Міжнародний досвід вирішення проблем дорожньої аварійності доводить, що все має починатися із забезпечення дотримання законів у сфері безпеки дорожнього руху [2-3]. Провідна роль у цьому процесі належить фінансово-правовим механізмам.

Пріоритетом державної політики забезпечення безпеки дорожнього руху має стати створення сучасної, у тому числі з безпекової точки зору, дорожньої інфраструктури. Крім того, актуальним залишаються питання підвищення безпеки транспортних засобів, медичної допомоги жертвам дорожньо-транспортних пригод та зміни ставлення суспільства до безпеки дорожнього руху.

При розробці і виконанні державних цільових та регіональних програм забезпечення безпеки дорожнього руху слід враховувати фінансово-економічну доцільність інвестицій в дорожню інфраструктуру. Адже поліпшення доріг з використанням результатів програми оцінки доріг та аудиту дорожньої безпеки на стадіях проектування, будівництва та експлуатації забезпечують високий рівень соціально-економічної віддачі (повернення інвестицій) [2].

Новим принципом для ЄС у розробленні профілактичних проектів у сфері безпеки дорожнього руху є попередній аналіз їхньої економічної ефективності (співвідношення збитків і прибутків) і нова рекомендація впроваджувати лише ті заходи, які визнано ефективними.

Такими вважають рішення вартістю до 1 млн євро, які дозволяють протягом року знизити кількість загиблих у ДТП на 1 особу, важко поранених — на 8 осіб, легкопоранених — на 26, а кількість зіткнень зменшити на 200 одиниць («принцип 1 млн євро»).

Отже, економічні програми у сфері безпеки дорожнього руху можуть бути представлені як інвестиційні програми, що забезпечують соціальні вигоди у формі продовження життя з високою якістю й певними економічними перевагами, заснованими на ефективному та цілеспрямованому використанні ресурсів.

Таким чином, нагальною потребою сьогодення є активізація зусиль щодо розроблення та нормативного закріплення цільових програм, фінансування яких має проводитися в установленому порядку та в межах, необхідних для їх виконання. При цьому, якщо основою фінансування залишатиметься державна складова, одночасно необхідно забезпечити максимально можливе зниження фінансового тиску на державний бюджет шляхом залучення цілого ряду альтернативних джерел фінансування, серед яких: створення недержавного фонду для фінансування наукових досліджень; залучення коштів страхової галузі; використання місцевих бюджетів у рамках реалізації регіональних програм з розвитку дорожньої інфраструктури та підвищення рівня безпеки дорожнього руху; залучення приватного інвестора (будівництво доріг, запровадження систем відеонагляду та стягнення штрафів тощо, надання послуг з технічного огляду та обслуговування транспортних засобів, контролю технічного стану транспортних засобів тощо); інші джерела, не заборонені законодавством [2]. Основа фінансування комплексу заходів, спрямованих на підвищення безпеки дорожнього руху має бути відображена у Законі України Про Державну цільову програму підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період 2015 – 2025 років.

Для забезпечення подальшого прогресу в сфері безпеки дорожнього руху необхідно забезпечити пріоритетне та достатнє фінансування видатків у сфері безпеки дорожнього руху (у тому числі необхідне заохочення державно-приватного партнерства), налагодити ефективну роботу Ради з дорожньої безпеки, забезпечити її необхідними кадрами та фінансуванням [2].

Крім того, потребують перегляду положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» і нещодавні зміни до Податкового та Бюджетного кодексів України, згідно з якими було скасовано цільові джерела фінансування дорожнього господарства, що раніше акумулювалися в спеціальному фонді держбюджету. Адже запроваджене фінансування всіх видатків дорожнього господарства із загального фонду не дає розуміння обсягів коштів, що будуть передбачені на наступний за поточним рік, а отже унеможлиблює довгострокове планування розвитку дорожньої галузі, що може призвести до ще більшого погіршення стану дорожньої мережі. Це означає, що виділення коштів на дороги відбуватиметься за залишковим принципом, після того, як будуть задоволені потреби інших сфер економіки, що мають захищені статті або цільові джерела фінансування у спеціальному фонді держбюджету.

Відсутність захищеного Державного дорожнього фонду, а також неможливість розширення доходної частини спеціального фонду Держбюджету – головні чинники того, що визнані в усьому світі принципи фінансування дорожньої галузі за рахунок податків та платежів, котрі стягуються з безпосередніх користувачів автодоріг, не можуть бути реалізовані в Україні [7].

Таким чином, існує потреба у відновленні практики фінансування видатків у сфері безпеки дорожнього руху та розвитку дорожньої інфраструктури за рахунок Державного дорожнього фонду. При цьому перелік надходжень спеціального фонду має бути розширений за рахунок закріплення норми про використання коштів, отриманих у вигляді штрафів за порушення правил дорожнього руху, виключно на забезпечення реалізації програм у сфері безпеки дорожнього руху.

Найголовнішою умовою ефективного фінансування видатків у сфері безпеки дорожнього руху виступає затвердження Державної цільової програми забезпечення безпеки дорожнього руху на 2015-2025 роки, виконання якої сприятиме наближенню України до стандартів ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кількість загиблих у ДТП за рік можна порівняти з втратами в АТО, - Згуладзе. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/news/kolichestvo-pogibshih-dtp-god-sravnimopoteryami-1432205452.html>
2. «Круглий стіл» на тему: «Законодавчі ініціативи в сфері безпеки дорожнього руху – вагомий крок на шляху до поліпшення ситуації на дорогах країни». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://week2011.roadsafety.org.ua/ua/188/289>
3. Шевчук О.О. Економічний еквівалент вартості життя як стимул розвитку страхового ринку та модернізації економіки України / О. О. Шевчук // [Вісник Університету банківської справи Національного банку України](#). - 2014. - № 2. - С. 13–18. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VUbsNbU_2014_2_5.pdf

4. OBL 257, 27.10.1995, С. 1. Регламент зі змінами, внесеними Регламентом (ЄС) Європейського Парламенту та Ради № 1882/2003 (ОВ L 284, 31.10.2003, С. 1).
5. Стремление к нулю: высокие задачи и системный подход в безопасности дорожного движения // OECD. — М., 2009. — 295 с.
6. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2015 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 № 480-рв від 06.07.2011 // Урядовий кур'єр від 06.07.2011 № 120.
7. Новації в фінансуванні дорожнього господарства України. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukravtodor.gov.ua/novini/%D1%81_novatsii-v-finansuvanni-dorozhnogo-gospodarstva-ukraini.html

Федченко М.С., студентка 3 курсу навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ України

Науковий керівник:

викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін ННІПІ НАВС **Чугай О.М.**

БЕНЧМАРКІНГ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогоднішнє зростання цін на енергоносії та лібералізація зовнішньої торгівлі України змушує вітчизняні підприємства шукати нові засоби та методи підвищення конкурентоспроможності, продуктивності та ефективності виробництва. Власне, існуючі розробки вітчизняних науковців з цього питання здебільшого орієнтовані на умови перехідної економіки та не зовсім відповідають сучасним вимогам господарювання. Натомість, самі підприємці ще не мають достатнього практичного досвіду, який дозволив би їм виробляти власні механізми підвищення ефективності діяльності в умовах конкурентної економіки.

Між тим, вирішення проблеми низької ефективності вітчизняного виробництва, що є найнижчою серед країн Європи, є одним з найважливіших науково-практичних завдань, які стоять перед українською економікою. Тому виникає необхідність у вивченні зарубіжного досвіду та сучасної методології управління ефективністю діяльності підприємств, сучасного інструментарію підвищення конкурентоспроможності підприємства в ринкових умовах та можливості його застосування як методичного забезпечення.

Так, західний досвід свідчить, що ефективним інструментом забезпечення фінансової безпеки підприємства є бенчмаркінг. Його поява пов'язана зі змінами у філософії менеджменту і, насамперед, з підвищенням уваги до конкурентного середовища. У 50-х роках ХХ століття попит був більший за пропозицію, тому завданням менеджменту тоді було лише встановлення

кінцевих критеріїв та відстеження процесу їхнього досягнення. Однак, уже на початку 1990-х років пропозиція значно перевищувала попит, тому менеджмент почав шукати шляхи випередження показників конкурентів у виробничих і маркетингових процесах. Наразі, в розвинених економіках та економіках, що стрімко розвиваються, методологія бенчмаркінга стрімко зростає.

А взагалі, термін «бенчмаркінг» англійського походження і не має однозначного перекладу (benchmark — вихідний пункт, початок відліку, еталон, база). Словник Вебстера визначає поняття «benchmark» як «стандарт, за допомогою якого що-небудь може бути обміряне або оцінене» [1].

У науковій літературі існують різні визначення даного терміну. З одного боку, бенчмаркінг являє собою процес поліпшення, що використовується для пошуку й впровадження кращих практик у своїй діяльності [2]. З іншого боку, бенчмаркінг — це метод установлення завдань і планів щодо продуктивності, заснований на кращих прикладах по галузі та спрямований на підвищення ефективності [3]. Крім того, він може розглядатися як корисний і якісний засіб, що допомагає компанії постійно вдосконалювати свій процес шляхом вивчення того, як його здійснюють інші компанії, який включає оцінку власного операційного процесу та ідентифікацію, вивчення й адаптацію до себе того кращого, що є у інших компаній [4]. Існує й більш філософське визначення бенчмаркінгу як зовнішнього погляду на внутрішню діяльність, функції та операції з метою досягнення постійного вдосконалювання [5].

В останні роки бенчмаркінг входить у трійку найпоширеніших методів управління бізнесом у великих міжнародних корпораціях. Це пов'язано з тим, що він допомагає відносно швидко і з меншими витратами вдосконалювати бізнес-процеси і фінансову діяльність. Він дозволяє зрозуміти, як працюють передові компанії, і домогтися таких же, а можливо, навіть більш високих результатів. Тож, на практиці бенчмаркінг – це альтернативний метод стратегічного планування, в якому завдання визначаються не від досягнутого, а на основі аналізу показників конкурентів та кращих компаній інших галузей. По суті, технологія бенчмаркінгу збирає в єдину систему розробку стратегії, галузевий аналіз і аналіз конкурентів.

Виходячи із сутності бенчмаркінгу, його застосування полягає в алгоритмі: 1) розуміння особливостей власних бізнес-процесів; 2) аналіз бізнес-процесів інших компаній; 3) порівняння результатів своїх процесів з результатами аналізованих компаній; 4) упровадження необхідних змін для скорочення відриву від інших компаній.

Важливо виділити переваги бенчмаркінгу: 1) допомагає підприємству визначити, у чому його сильні та слабкі сторони в залежності від зміни пропозиції, попиту та ринкових умов; 2) допомагає краще задовольнити споживчий попит за якістю, ціною, товарами та послугами шляхом встановлення нових стандартів та цілей; 3) покращує мотивацію персоналу; 4) дозволяє керівництву підприємства усвідомити, який рівень ефективності можна реально

досягнути; 5) сприяє змінам та забезпечує покращення якості, продуктивності та ефективності, які пов'язані з інноваціями та конкурентоспроможністю; 6) є швидким та недорогим способом створення інноваційних ідей, що можуть бути використані при вирішенні більшості практичних завдань.

Разом з тим, виділяють ряд проблем, що спроможні перешкоджати успішному проведенню бенчмаркінгу, а саме: 1) часові обмеження і нестача ресурсів; 2) конкурентні бар'єри, недоступність чи важкодоступність необхідної інформації про конкурентів; 3) нестача управлінських та професійних кадрів; 4) недосконалість планування.

Цікавою є думка про те, що супротивниками захоплення бенчмаркінгом висловлюються заперечення стратегічного характеру, адже у своєму початковому вигляді бенчмаркінг закликає до рівняння на успішного конкурента. В такому випадку, якщо усі учасники ринку так будуть діяти, це може призвести до створення фірм-клонів, які будуть застосовувати одні й ті ж технології у боротьбі за одних і тих самих споживачів [6]. Таке становище, на їхню думку, може призвести безпосередньо до кризи ринку.

Однак, тут варто зазначити, що місткість будь-якого ринку є обмеженою та насичення його продукцією фірм-клонів рано чи пізно примусить їх шукати нові способи для завоювання споживачів, пошук яких зверне їхній погляд на інші ринки, галузі, виникне потреба у вивченні досвіду фірм, що працюють в інших країнах, інших сферах діяльності.

Таким чином, на зміну процесному й конкурентному бенчмаркінгу прийде міжнародний і функціональний бенчмаркінг, що забезпечить приплив нових ідей, методів, технологій, інновацій, здатних дати новий поштовх у розвитку фірм і ринку.

Відтак, можна стверджувати, що бенчмаркінг є універсальним засобом, різні його види взаємно доповнюють один одного, не допускаючи кризових ситуацій, що робить його одним з найбільш дієвих методів управління ефективністю й розвитком підприємства. Впровадження бенчмаркінгу як методу управління ефективністю в діяльність вітчизняних підприємств здатне істотно підвищити їх конкурентоспроможність та сприяти загальному поліпшенню рівня ефективності та продуктивності української економіки.

В свою чергу, майбутня практика застосування бенчмаркінгу на вітчизняних підприємствах має сприяти вдосконаленню його інструментарію, підвищенню дієвості цього методу управління і стати предметом подальших наукових пошуків та розробок в цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Webster's Third new international dictionary, Unabridged / ed. P. B. Gove. — Springfield: Merriam-Webster, 2002. — 2816 p.
2. Damelio R. The basics of benchmarking. — New York: Quality resources, 1995. — 74 p.
3. Camp R. C. Benchmarking: the search for industry best practices that lead to superior performance. —

- New York: Productivity press, 2006. — 299 p.
4. Patterson J. G. Benchmarking basics: looking for a better way. — Menlo Park: Crisp publications, 1996. — 79 p.
  5. McNair C. J. Benchmarking: a tool for continuous improvement / McNair C. J., Leibfried K. H. J. — New York: Wiley, 1995. — 368 p
  6. Ефимов В. В. Улучшение качества проектов и процессов. — Ульяновск: УлГТУ, 2004. — 185 с.
  7. Фінансова безпека підприємства: навчальний посібник / Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Грачов, О. Ю. Литовченко. — Харків: Вид. ХНЕУ, 2012. — 304 с.

Мадяр Анастасія, студентка 3 курсу навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ України

Науковий керівник:

викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін ННІПІ НАВС **Чугай О.М.**

БЕЗПЕКА ФОНДОВОГО РИНКУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В умовах прискореної глобалізації світового господарства однією з найважливіших проблем для України, починаючи з 90-х років ХХ ст., стало зростання рівня загроз економічній і, особливо, фінансовій безпеці України. Зокрема, фондові ринки, за умов неефективного виконання своїх функцій, перетворюються на потужне джерело дестабілізації фінансової системи та економіки в цілому, яскравим прикладом чого є фондова криза у США кінця 1920-х рр. та сучасна світова фінансова криза. Фондові ринки, протягом останніх десятиліть, стали вагомим складовим елементом фінансової системи країн та світу в цілому. Тому забезпечення належного рівня фінансової безпеки країн та світу в цілому залишається одним із пріоритетних напрямків наукової та практичної діяльності, а процеси глобалізації та інтеграції обумовлюють доцільність комплексного підходу до дослідження та розробки відповідних науково-практичних рекомендацій, зокрема щодо забезпечення належного рівня фінансової безпеки фондового ринку.

Значна кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених спрямована на дослідження проблем забезпечення фінансової безпеки країни та аналізу її окремих аспектів. Даному питанню значна увага приділяється в наукових працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: О. Барановського, В. Будкіна, Б. Губського, О. Василика, О. Власюка, С. Гуткевич, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Єрмошенка, Л. Кістерського, З. Луцишин, Д. Лук'яненка, В. Мунтіян, О. Мозгового, О. Махмудова, А. Мазаракі, В. Новицького, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, Г. Пастернак-Таранушенка, М. Савлука, А. Сухорукова, О. Сохацької, О. Сніжко, В. Шлемка та інших.

Значні масштаби поширення руйнівних наслідків дестабілізації фондових ринків на інші складові системи фінансової безпеки та в економіці, що і обумовлюють актуальність дослідження проблем забезпечення безпеки фондового ринку в контексті досягнення належного загального рівня фінансової безпеки.

В умовах глобалізації та посилення інтеграційних процесів у фінансовій системі та економіці в цілому, стрімкий розвиток фондових ринків спричинив посилення впливу ефективності їх функціонування на інші складові фінансової безпеки, як на національному так і на міжнародному рівні. На даний момент вітчизняні та зарубіжні дослідники не проводять поглиблений аналіз зв'язку безпеки фондового ринку з іншими складовими фінансової безпеки країни. Поняття фінансової безпеки фондового ринку більшість науковців розглядає як оптимальний рівень його капіталізації, що дозволяє забезпечити фінансову стійкість усіх гравців цього ринку.

Потрібно зазначити, що поняттю фінансової безпеки фондового ринку та механізму її забезпечення в контексті фінансової безпеки держави приділено недостатньо уваги у відповідних нормативно-правових актах України та офіційних документах методичного характеру, що підтверджує перспективність обраного напрямку дослідження. Зокрема, Методика розрахунку рівня економічної безпеки, затверджена Наказом Міністерства економіки України №60 від 02.03.2007 р., виділяє безпеку фондового ринку як окрему складову фінансової безпеки держави, проте нова редакція цього документу, затверджена Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р., об'єднує безпеку фондового та страхового ринку в такій складовій фінансової безпеки держави, як безпека небанківського фінансового сектору.

Відповідно до висвітлених у діючих Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України питань, можна дійти висновку, що дестабілізації фондових ринків має досить значний вплив на загальний стан фінансової безпеки країни, зокрема, через порушення безпеки її складових:

- зниження здатності грошово-кредитної системи забезпечувати економічних суб'єктів необхідними кредитними ресурсами, задля сприяння загальному розвитку економіки (порушення грошово-кредитної безпеки);
- обмеження доступу до зовнішніх фінансових ресурсів або зростання їх вартості, наслідком чого є значний вплив на здатність держави задовольняти поточні та стратегічні соціально-економічні потреби (порушення боргової безпеки);
- незаплановане зростання бюджетних витрат та скорочення надходжень, викликане наслідками дестабілізації фондових ринків, що негативно впливає на стійкість державних фінансів (порушення бюджетної безпеки);
- підвищення чутливості до дії внутрішніх і зовнішніх факторів дестабілізації та безпосередній вплив на фінансову стійкість банківських установ (порушення банківської безпеки);

- спекулятивний тиск на курс національної валюти, що значною мірою послаблює її стійкість та має негативні наслідки для економіки в цілому (порушення валютної безпеки) тощо.

Також потрібно зазначити, що відсутність інфраструктури фондового ринку або неефективне її функціонування негативно позначається на інвестиційному кліматі країни, наслідком чого є гальмування притоку іноземних інвестицій або зменшення ефективності розподілу в економіці вільних внутрішніх ресурсів. Деструктивні спекулятивні тенденції на фондовому ринку також впливають на загальний обсяг капітальних інвестицій: навіть виробничі підприємства можуть спрямовувати вільні кошти на інвестування на фондових ринках, що забезпечує більший прибуток, ніж інвестиції в розвиток виробництва.

Отже, враховуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що дестабілізації фондових ринків має надзвичайно негативний вплив на інші складові системи фінансової безпеки, що призводить до її руйнування. Тому на даний момент потрібно вирішувати проблеми забезпечення фінансової безпеки фондового ринку в контексті фінансової безпеки держави. На державу, з метою забезпечення фінансової безпеки держави при функціонуванні фондового ринку України, покладена велика кількість завдань, а саме: змінити модель інфраструктури, вдосконалити правову базу узгодивши її зі світовими стандартами, з метою зосередити торгівлю цінними паперами лише на організованому ринку, разом з тим зменшити ризики тонізації українського капіталу, визначити права та обов'язки учасників фондового ринку для захисту прав інвесторів та підвищення привабливості фондового ринку; централізувати фондовий ринок, об'єднавши фондові біржі в одну відповідно до європейських тенденцій, з метою підвищення відкритості та прозорості діяльності, визначення об'єктивної та справедливої вартості цінних паперів, а також для запобігання маніпулюванням ринку; покращити умови для збільшення залучень на фондовий ринок нових інвестиційних ресурсів, а також здійснити ряд заходів, що забезпечать повернення коштів переведених раніш закордон; налагодити тісні зв'язки для співробітництва з міжнародними організаціями з метою створення привабливого іміджу українського фондового ринку та залучення іноземних інвестицій; здійснювати дієвий контроль для попередження прямої залежності від закордонних інвесторів тощо.

Абрамчук Є.Д., курсант 112 н.в.,
ЦСФП НАВС

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент **Удовик М.С.**

ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР ВИПЕРЕДЖАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

На сьогодні Україна спрямована на побудову соціально орієнтованої ринкової економіки. Проте виконання стратегічних пріоритетів є можливим лише у випадку сильної та дієвої правової держави, державного управління, спрямованого на інноваційний розвиток української економіки.

Спираючись на інноваційний розвиток, можна забезпечити реалізацію основних ідей соціально орієнтованої ринкової економіки – економічних, соціальних, екологічних, оскільки на основі досягнень науково-технічного прогресу можна:

а) по-перше, розширити виробничі можливості економіки, забезпечити довгострокове економічне зростання, використовуючи внутрішні ендогенні резерви;

б) по-друге, досягнути соціальної рівноваги у суспільстві, прискорити формування середнього класу (на основі зростання освіченості населення, інноваційної зайнятості), підвищити рівень життя народу України; і

в) по-третє, реалізувати перехід до нового способу господарювання з безвідходними, ресурсозамінними технологіями.

Саме тому для України на сьогодні актуальною є розробка конкретних механізмів стимулювання інноваційного розвитку в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Загалом інновації відіграють надзвичайно важливу роль у розвитку загальнолюдської цивілізації (наприклад, відомий такий феномен як «хвилі Кондрат'єва») та, зокрема, кожної окремої держави, відповідно більшість сучасних держав намагаються створити та постійно удосконалювати національні інноваційні системи для підтримки процесу створення та впровадження інновацій.

Інноваційна діяльність та інноваційна політика — це нові категорії, які з'явилися в економічному розвитку нашої країни на етапі формування ринкових відносин. Як слушно зауважила доктор економічних наук О. Лапко, «в той час, як на Заході теорії інноваційного розвитку вивчались, аналізувались і вдосконалювались, в Україні, як і в усіх країнах колишнього Радянського Союзу, теорії інновацій вважались анти класовими. У 80-ті роки в індустріально-розвинутих країнах світу теорію інтенсифікації замінила теорія інноваційних процесів, як підґрунтя нової моделі економічного зростання».

Для здійснення ефективної інноваційної діяльності важливу роль відіграє законодавче та нормативно-правове забезпечення. До основоположних законодавчих документів, які регламентують інноваційну діяльність, належать Закони України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та «Про загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукових технологій».

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає її об'єкти, кількість яких надзвичайно велика. На їх здійснення необхідні величезні фінансові та матеріальні ресурси,

що, як відомо, в нашій державі обмежені. Це вимагає визначити пріоритети інноваційної діяльності. На вирішення цієї проблеми спрямований Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», яким на строк до 2007 р. за стратегічними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності в Україні на 2003–2013 рр. визначені середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня. Ось деякі з них:

1. Модернізація електростанцій; нові та відновлювані джерела енергії; новітні ресурсозберігаючі технології.
2. Машинобудування як основа високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва; розвиток високоякісної металургії.
3. Нанотехнології, мікроелектроніка, інформаційні технології, телекомунікації.
4. Удосконалення хімічних технологій, нові матеріали, розвиток біотехнологій.
5. Високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості.
6. Транспортні системи: будівництво і реконструкція.
7. Охорона і оздоровлення людини та навколишнього середовища.
8. Розвиток інноваційної культури суспільства.

Підсумовуючи, слід зазначити, що в Україні створено законодавчу та нормативно-правову базу для здійснення і розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності.

Отже, інноваційна діяльність є сьогодні чи не найважливішою умовою створення конкурентоспроможних товарів та послуг як фактор зростання економіки нашої країни.

Держава повинна здійснювати пряме фінансування інноваційних проектів, стимулювати інвестиції в інноваційні проекти з боку приватних і державних підприємств через створення пільгових умов для тих підприємств, які впроваджують прогресивну техніку і технології, а також займаються науково-дослідною діяльністю.

Проведення інноваційних заходів у складних умовах сучасної економічної ситуації об'єктивно пов'язане зі значними труднощами та фінансовими ризиками. Органи Держкомстату України проводили оцінювання факторів, що стримують інноваційну діяльність на промислових підприємствах. Аналіз статистичних даних свідчить, що фінансові труднощі найбільше впливають на процес науково-технічного розвитку виробництва. На групу факторів, пов'язаних із низькою фінансовою спроможністю, вказують майже всі підприємства. Крім загальних причин нестачі власних коштів та неможливості залучення державних джерел фінансування, значне місце посідає високий рівень кредитних ставок, що також впливає на відсутність коштів у замовника.

Бартко Ю.Л., курсант 115 н/г
ЦСФП НАВС
Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Удовик М.С.**

ГРОШОВА РЕФОРМА 1996 РОКУ

Указ Президента України Леоніда Кучми «Про грошову реформу в Україні». Безпосередньо виконання грошової реформи було покладене на Національний банк України, який тоді очолював Віктор Ющенко.

Відповідно до Указу Президента України грошова реформа в Україні проводилася 2-16 вересня 1996 року. У перший же день реформи за встановленим курсом було перераховано у гривні ціни, тарифи, оклади заробітної плати, стипендії, пенсії, кошти на рахунках підприємств, установ та організацій, а також вклади громадян. Карбованцеві вклади населення було перераховано у гривні за курсом 100000 карбованців за одну гривню без будь-яких обмежень і конфіскацій із вільним їх використанням у гривнях.

Протягом 15 днів-від 2 до 16 вересня 1996 року – в готівковому обігу одночасно вільно використовувалися як гривні, так і карбованці з поступовим вилученням останніх. Після 16 вересня 1996 року приймання карбованців в усі види платежів було припинено і єдиним законним засобом платежу на території України з цього моменту стала гривня.

З початку реформи всі видачі готівки з кас банків (у тому числі для виплати заробітної плати, пенсій та інших доходів), безготівкові розрахунки здійснювались тільки у новій національній валюті.

Час для цього було обрано не цілком вдалий. Грошова реформа не була підкріплена іншими заходами у сфері податкової, бюджетної політики тощо, про що свідчило, зокрема, зосередження майже половини усієї грошової маси в наступні роки в сфері тіньової економіки, значне переважання купівлі населенням іноземної валюти над її продажем. Курс гривні майже два роки утримувався завдяки жорсткій монетарній політиці, тобто штучному заниженню грошової маси щодо валового внутрішнього продукту, що посилювало грошовий голод на гривню, бартеризацію торгівлі, кризу неплатежів та ін. Внаслідок цього курс долара в 1996 р. знизився на 24% (вплив гривні був незначний, оскільки її було впроваджено наприкінці того ж року), в 1997 – на 9%. У 1997 дещо зріс рівень монетаризації економіки. Разом з істотним зростанням дефіциту державного боргу та виплат відсотків по ньому, неефективним використанням бюджетних коштів, зменшенням валютних резервів НБУ, погіршенням фінансового становища підприємств тощо в 1998. Це призвело до поступової девальвації гривні, яка становила 84%. Водночас при запровадженні режиму конвертованості гривні не було дотримано основних вимог конвертованості.

Отже, з моменту завершення грошової реформи минуло 18 років. Цей період став підтвердженням успішного здійснення завдань реформи. Відбувся перехід від системи грошового обігу командної економіки до ринкової грошово-кредитної системи, в якій використовуються переважно економічні методи регулювання грошового обігу і ринковий механізм формування валютного курсу. Сформовано дворівневу банківську систему, що дозволило розширити межі безготівкового грошового обігу, який має безперечні переваги порівняно з готівковим шляхом створення умов для посилення контролю за рухом грошової маси. Водночас це сприяло суттєвому підвищенню рівня монетизації економіки. Зросла і довіра до банківських установ, про що свідчить істотне зростання депозитів фізичних осіб на банківських рахунках. Створено умови посилення стабільності гривні як національної грошової одиниці. Позитивним моментом є і те, що реформа відбулася без великих збитків для населення. Гривня стала надійним орієнтиром для підприємців. Підтвердженням дієвості реформи є і той факт, що створена грошова система витримала великі випробування - світові фінансові кризи 1997-1998 років і 2008-2009 років.

Слід зазначити, що позитивний вплив грошової реформи на економічний розвиток країни міг би бути вагомішим, якби послідовніше проводився курс на економічні реформи. Відсутність чітко вибраної і законодавчо затвердженої економічної стратегії розвитку країни не створює сприятливих умов для повного використання потенціалу реформованої грошової системи. В цілому, грошова реформа в Україні була великою подією для нашої держави, в результаті якої створено один із невід'ємних атрибутів державності - національні гроші. Нею закладені суттєві підвалини для прискорення соціально-економічного розвитку країни.

Інєєв О.С., слухач 6-го курсу
Кіровоградського відділення
Навчально-наукового інституту
заочного навчання НАВС

БОРОТЬБА З КОНТРАБАНДОЮ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Питання боротьби із злочинністю в сфері економічної діяльності є актуальними хоча б тому, що вони відбивають доволі хиткий стан вітчизняної економіки, що у свою чергу створює потенційну загрозу не лише становленню ринкової економіки, але й подальшому її розвитку.

Як стверджують експерти з питань боротьби із злочинністю у сфері економіки, останніми роками динамічно зростала питома вага злочинів даного спрямування. Однією з найбільш криміналізованих є сфера зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД).

Так, досить розповсюдженого характеру набули факти здійснення експортного постачання з території України високоліквідної продукції на адресу закордонних компаній, при цьому частина валютних коштів експортерам продукції не повертається і незаконно зберігається на рахунках

закордонних банків. Валютні кошти з офшорних юрисдикцій, як правило, не надходять з тих контрактів, які укладено за попередньою домовленістю між вітчизняними експортерами та закордонними компаніями.

Окрім цього, існує безліч інших способів вчинення злочинів у сфері ЗЕД. Це є економічним підґрунтям для існування корупції та хабарництва у даній галузі правовідносин. У той же час, корупція та хабарництво у сфері ЗЕД нерозривно пов'язані з таким злочинним явищем як контрабанда [1, с. 29].

Боротьба з контрабандою має загальнодержавне значення. Цей процес тісно співвідноситься із питаннями забезпечення економічної та національної безпеки України, бо контрабандні операції завдають серйозної шкоди економічним інтересам країни, вітчизняному товаровиробнику, а також є одним із видів тіньової економіки.

Після проголошення керівництвом країни курсу стосовно активізації заходів направлених на боротьбу з корупцією та хабарництвом, дані напрями боротьби є пріоритетними. Такі заходи неодмінно будуть сприяти зменшенню кількості контрабандних операцій.

Загалом, контрабанда (італ. [венетіан.] *contrabando*, від *contra* – проти, *bando* – урядовий указ) – незаконне переміщення через митний кордон держави товарів, валюти, цінностей та інших предметів [2, с. 319].

Разом з тим, сучасна контрабанда настільки широко поширена та добре організована, що являє собою серйозну загрозу як для вітчизняної економіки, так і для національної безпеки країни, тому що до державної скарбниці не доходять мільярди гривень прибутку тих компаній, які діють поза межами правового поля.

Шахрайські операції зазвичай містять у собі перекупування товару кількома покупцями між первинним придбанням товару і його “зникненням” із легального обігу. Основне завдання шахрая полягає в тому, щоб його не виявили. Механізм, що використовується для ускладнення пошуку, полягає в організації проходження товару через численну кількість власників за короткий проміжок часу. Мета полягає в тому, щоб: а) кінцевого власника було неможливо виявити; б) зробити зв'язок між послідовними власниками якомога менше помітним.

Превентивні заходи, що спрямовані на зниження рівня контрабандних операцій повинні містити наступні вимоги: суттєве збільшення штрафних санкцій; обов'язкова наявність акцизної марки на виробках, де це передбачено; спеціального упакування та маркування продукції, що вказує на її безмитний статус; безумовна наявність спеціальної ліцензії для виробництва, експорту, імпорту, оптової та роздрібною торгівлі, а також збереження товару; законодавчо зобов'язати кожного виробника товарів друкувати свій унікальний серійний номер на всіх своїх виробках; систематичне та суворе ведення обліку товарів; детальне позначення країни для якої призначені експортні товари, попередження про потенційну шкоду для здоров'я, інструкції про правила користування – були

зроблені відповідно до чинного законодавства країни імпортера; надати експортерам право оформляти митні заставні на постачання товарів та здійснювати їх закриття, лише в тому випадку, якщо доведено, що партія досягла свого пункту призначення [3, с. 139].

Враховуючи актуальність проблеми боротьби з порушеннями митних правил в напрямку псевдоекспорту, при здійсненні митного оформлення якого суб'єктами ЗЕД використовуються підроблені документи, завищується митна вартість товарів, розробляються витончені схеми для незаконного повернення податку на додану вартість, переміщається через державний кордон контрафактна продукція, першочергово необхідно:

– підвищити ефективність боротьби з незаконним вивезенням за межі митної території України продукції, виробленої вітчизняним товаровиробником (особливо обладнання, устаткування тощо), а також посилити контроль за додержанням законності її оформлення у митному відношенні;

– при здійсненні митного оформлення продукції, виробленої вітчизняним товаровиробником, здійснювати суцільний контроль стосовно оформлення документів, які є підставою для переміщення продукції через митний кордон України, з метою виявлення та недопущення завищення митної вартості та незаконного повернення податку на додану вартість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шкарупа В.К., Лобойко Л.М. Проблеми виявлення контрабанди митними органами // Фінанси України. – 2000. – № 3. – С. 26-32.
2. Юридична енциклопедія: в 6 т. /Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: “Укр. енцикл.” ім. М.П. Бажана. – 2001. – 3 т. – с. 789.
3. Матусовский Г.А. Экономические преступления: криминалистический анализ. – Х.: Консум, 1999. – 480 с.

Шевченко М. Л., слухач VI курсу
Полтавського відділення Навчально-
наукового інституту заочного
навчання Національної академії
внутрішніх справ

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АВТОТРАНСПОРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Україна ставить перед собою амбітні, але досяжні цілі довгострокового розвитку – забезпечення високого рівня добробуту населення. У зв'язку з цим, потрібно максимально широке впровадження в діяльність органів державного управління сучасних інноваційних технологій, формування “електронного уряду”, переклад в електронну форму більшості послуг

населенню, розширення використання системи державного замовлення для стимулювання інновацій.

Держава повинна забезпечити формування сприятливого “інноваційного клімату”, включаючи створення умов і стимулів для інноваційної діяльності, а також сприятливих умов для використання інновацій у всіх видах діяльності. Гостро стоять і питання підвищення рівня національної безпеки. Єдиним можливим способом досягнення цієї мети є перехід економіки на інноваційну соціально-орієнтовану модель розвитку.

Органи внутрішніх справ відносяться до основних суб'єктів забезпечення національної безпеки, від роботи яких також залежить і якість інноваційного розвитку економіки. Для виконання органами внутрішніх справ своїх функцій особливе значення має їх матеріально-технічне забезпечення, де особливе місце відводиться автотранспорту. Як складна господарська система автотранспортне забезпечення потребує поступального розвитку, зокрема на основі інновацій в управлінні, технічному оснащенні, закупівельній діяльності тощо.

Організація автотранспортного забезпечення у сфері закупівель, обліку, експлуатації, технічного обслуговування, ремонту та списання транспорту характеризується різними порушеннями і прорахунками в управлінні, які призводять до зниження ефективності діяльності підрозділів автотранспортного забезпечення і всієї системи органів внутрішніх справ в цілому. Щорічне фінансування автотранспортного забезпечення органів внутрішніх справ здійснюється на рівні, що не дозволяє повною мірою оновлювати парк транспортних засобів, що приводить до штучної заборони їх списання, зростанню видатків на утримання. Не зовсім чітко визначені пріоритети в придбанні автотранспортних засобів, особливо спецавтотранспорту, який повинен відповідати самим останнім вимогам.

Автотранспортне забезпечення органів внутрішніх справ – це складна соціально-економічна система, що пов'язана із забезпеченням підрозділів органів внутрішніх справ транспортними засобами і включає нормативне регулювання відносин в даній сфері, закупівлю транспортних засобів, доведення їх до споживача, закріплення по штату за підрозділами, експлуатацію (використання), технічне обслуговування і ремонт, списання, попередження дорожньо-транспортних пригод, роботу по охороні праці, охороні навколишнього середовища, а також планування, контроль, облік, аналіз, прогнозування і програмування даних процесів.

Автотранспортне забезпечення органів внутрішніх справ відповідає основним властивостям складних систем, серед яких виділяються наступні:

- велике число взаємозв'язаних і взаємодіючих елементів;
- складність виконуваної функції;

- ієрархічна структура, можливість поділу системи на підсистеми;
- наявність управління, інтенсивних потоків інформації і розгалуженої інформаційної мережі;

- взаємодія із зовнішнім середовищем і функціонування в умовах дії випадкових чинників.

Про складність процесів автотранспортного забезпечення і його інноваційного розвитку говорять наступні зміни:

- перехід від дослідження порівняно простих до аналізу складніших процесів при вдосконаленні управління автотранспортним забезпеченням;

- зміни, що відбуваються, в автотранспортному забезпеченні обумовлені розвитком інноваційних типів ринкових відносин, нових форм і методів управління, модернізацією, які в сукупності висувають на передній план завдання вивчення соціально-економічних об'єктів як цілісних організмів з урахуванням впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища;

- провідним компонентом соціально-економічних систем є люди, забезпечуючи своєю цілеспрямованою діяльністю процеси управління. Їх взаємодія між собою і з матеріально-технічними потоками утворюють таку сукупність внутрішніх і зовнішніх зв'язків економічного об'єкту, яку можливо аналізувати лише в цілому, оскільки тільки це дозволяє виявити дійсний зміст подібних взаємозв'язків.

Системний підхід до інноваційного розвитку автотранспортного забезпечення органів внутрішніх справ сприяє звільненню мислення від традиційних схем, методів, принципів і дозволяє вирішувати якісно нові задачі нарощування потенціалу.

В той же час автотранспортне забезпечення органів внутрішніх справ є специфічною господарською системою. Основна особливість її визначається тим, що дана система дуалістична за своєю природою. З одного боку, система автотранспортного забезпечення є системою логістичною, в якій завершується рух частини суспільного продукту, забезпечення власної безпеки, що виділяється суспільством на потреби. Тут проходять стадії обміну (через механізм державного замовлення) і споживання. Тому системі автотранспортного забезпечення властиві основні риси логістичних господарських систем. З іншого боку, за організаційною ознакою дана система може і повинна розглядатися як невід'ємний елемент національної системи охорони правопорядку, що здатна розвиватися на основі управління інноваціями.

Підрозділи автотранспортного забезпечення входять в структуру органів тилового забезпечення органів внутрішніх справ, їх діяльність носить обслуговуючий, підпорядкований (з погляду генеральної мети – забезпечення законності і правопорядку в країні) характер і не може розглядатися ізольовано. Найважливішими властивостями такої системи є високо-імперативний характер її функціонування, соціальні і загальнодержавні критерії оцінки результатів діяльності, зокрема інноваційного розвитку.

Коханська Д.О., студент 6-го курсу
Хмельницького відділення Навчально-
наукового інституту заочного навчання
Національної академії внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВАМ З ПІДРОБЛЕНИМИ БАНКІВСЬКИМИ ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сьогодні в Україні простежується тенденція збільшення збитків, що заподіяні внаслідок вчинення злочинів у сфері банківських технологій. Як свідчить практика, понад 70 % всіх збитків, нанесених даного роду злочинами, припадає саме на сферу діяльності комерційних банків. Рівень шахрайства в Україні у сфері банківської діяльності в 3-4 рази перевищує середньосвітовий (з них, найбільша кількість припадає на столицю – понад 70 %).

Злочини, що здійснюються з використанням пластикових платіжних засобів, з високою долею впевненості можна віднести до одних з найнебезпечніших економічних злочинів, оскільки їх негативний вплив відображається не лише на роботі самого банку, але й на діяльності інших суб'єктів господарювання. Під такими кримінально-караними діяннями слід розуміти злочини, що включені до складу злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України [1].

Зазначимо, що поява пластикових платіжних засобів у системі безготівкових розрахунків породила новий вид злочинів. Повноцінний ринок пластикових карт (наприклад, такий, який існує в країнах-членах ЄС) в Україні ще не склався. Проте, не слід недооцінювати небезпеку від вчинення злочинів у системі безготівкових розрахунків.

Систему фінансово-правової безпеки банків та їх клієнтів, а також її розвиток неможливо розглядати відсторонено від методів незаконних операцій з пластиковими картами, зокрема операції з підробленими картами.

На цей вид шахрайства доводиться найбільша частка втрат платіжної системи. Зважаючи на високу технічну і технологічну захищеність реальних карт, саморобні карти останнім часом використовуються рідко і їх можна визначити за допомогою простої діагностики. Як правило, для підробки використовують викрадені заготовки карт, на які наносяться реквізити банку і клієнта. Будучи технічно високо оснащеними, злочинці можуть навіть наносити інформацію на магнітну смугу карти або копіювати її, тобто виконувати підробки на високому рівні.

Шахрайство з підробленими картами характеризується частковою або повною підробкою платіжної картки. Під зміненими справжніми картками слід розуміти картки, що виготовлені на фабриках, які мають відповідний дозвіл, та містять інформацію про утримувача картки, відмінну від тієї, яка містилася в первинно випущеній картці. Часткова підробка пластикових карток здійснюється на основі використання справжньої картки.

Механізм шахрайства може бути різним: шахрай одержує в банку звичайну картку в законному порядку, вносить на спеціальний картковий рахунок мінімально необхідну суму. Після цього (або до цього) він здобуває необхідну інформацію про утримувача пластикової картки цієї ж компанії, але з соліднішим рахунком, і вносить одержані таким чином нові дані в свою картку. Для реалізації такого способу шахрайства злочинець повинен віднайти інформацію про кодові номери, прізвище, ім'я, по батькові власника картки, про зразок підпису тощо.

Здійснити таку підробку можна по-різному: змінивши інформацію, що є на магнітному носії; змінивши інформацію, що видавлена на лицьовій стороні; виконавши і те, і інше, підробляється підпис законного утримувача картки.

При підробці підпису використовується декілька варіантів, але при цьому враховується те, що стерти зразок підпису не можна, оскільки при спробі це зробити, в полі підпису проступить слово VOID – “недійсна”. Тому її часто просто закрашують білою фарбою. Буває, що поле підпису взагалі міняють на нове з використанням смужки паперу, що клеїться [2, с. 196].

Нанести здобуту ззовні інформацію про власника на магнітну смугу і раніше в технічному плані не було великою проблемою. Дані просто вводилися за принципом магнітофонного запису у відповідному форматі. Коли ж емітенти стали захищатися за допомогою кодування запису, народився скімінг – ретельне і повне копіювання всього вмісту магнітних треків (доріжок).

Голограми й емблеми, зроблені за технологією дифракційних ґрат – не дуже ефективний захист, оскільки під час рутинної процедури ідентифікації на них звичайно звертають менше уваги, ніж на підпис і інші персональні реквізити.

Зміна видавленої на лицьовій стороні інформації здійснюється різними шляхами.

Букви і цифри, що видавлені в площині картки, шахраї можуть зрізати і, за допомогою клею, замінювати на інші. Таким чином, на картці з'являються абсолютно нові номер і прізвище.

Один з найнебезпечніших прийомів підробки пластикових карток – виробництво повністю фальшивих карток. Найбільшого поширення метод повного копіювання набув в деяких країнах Південно-східної Азії. Такий спосіб найчастіше використовується організованими злочинними групами, до яких, як правило, входять працівники ресторанів та інших сервісних закладів.

Останні використовуються для збору інформації про кредитні картки, які потрапляють їм до рук при оплаті ресторанних та інших послуг, коли картка на деякий час зникає з поля зору клієнта. А коли повертається, у злочинців на руках залишається її “брат-близнюк”.

До цього ж способу відноситься і метод “чистого пластика” (WPC). Підробка картки – дорога технологія, оскільки ступенів зовнішнього захисту у справжніх карток з кожним роком стає все більшим. WPC є використанням шматка чистої пластмаси у формі звичайної картки, на який наносяться дійсні дані (номер реального рахунку, термін дії, прізвище тощо).

Далі картка використовується власником сервісного закладу, що діє у змові зі злочинною групою. Власник сервісного закладу здійснює фіктивний оборот, відправляє емітенту картки рахунок для оплати, а прибуток ділить з своїми співучасниками.

За допомогою “білих” карток, діставши PIN-код, можна здійснювати розкрадання, знімаючи готівку через банкомати, які не зважають підпис, фото й інші атрибути картки.

Кредитна інформація, що використовується при виготовленні підроблених кредитних карток може збиратися в різних країнах світу. Найчастіше використовуються дані з Канади, Сполучених Штатів Америки, країн-членів ЄС, а також з азійського регіону. Злочинні групи, що працюють в різних регіонах, систематично обмінюються такою інформацією між собою [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // ВВР, 2001, № 25-26, ст. 131.
2. Вертузаев М.С., Чунис И.Ф., Тарасов А.В., Юрченко А.И. Контроль подлинности пластиковых платежных средств международного образца // Фізичні методи та засоби контролю середовищ, матеріалів та виробів: Збірник наукових праць. – Київ-Львів: Національна академія наук України, 1999. – С. 195-197.
3. Характеристика способів злочинних посягань з використанням пластикових платіжних засобів <http://5ka.at.ua/logo.gif>.

Левчук О.М., студент 6-го курсу Хмельницького відділення Навчально-наукового інституту заочного навчання Національної академії внутрішніх справ

БЮДЖЕТНА РЕФОРМА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ В УКРАЇНІ

Модель політики регіонального вирівнювання має спрямовуватися на забезпечення умов розвитку територій. Подолання регіональної асиметрії в довгостроковій перспективі досягається на базі економічного зростання в країні в цілому і випереджаючого зростання окремих регіонів. Стимулюючи передусім власні зусилля регіонів, регіональна політика може у разі необхідності використовувати інструменти централізованої підтримки, яка здійснюється на чітких умовах і призводить до бажаних соціально-економічних результатів. Цілісність бюджетного процесу забезпечуватиметься тим, що реальні вимоги Бюджетного законодавства дозволять державі домагатися їх безумовного дотримання [1, с. 30].

Надання регіонам України економічної самостійності означає насамперед створення принципово нової фінансової системи, що визначала б регіон як цілісне господарсько-фінансове утворення. На її підвалинах має утворитися ефективний механізм формування реальної фінансової бази регіону. У зазначеному механізмі можуть бути такі елементи:

– визначення додаткових доходних джерел, розширення доходної бази бюджетів. Податкова політика має бути заснована на ефективному використанні всіх можливостей оподаткування для розвитку економіки регіону, місцевого господарства. Збільшення надходжень до доходної частини місцевих бюджетів має здійснюватися за рахунок ширшого використання неподаткових платежів як доходних джерел місцевих бюджетів; поступової переорієнтації системи місцевих податків на доходи, які безпосередньо пов'язані з розширенням та активізацією виробництва, розвитком місцевого підприємництва; збільшення обсягів виробництва та послуг, які надають підприємства місцевого підпорядкування; розширення надходжень від доходів підприємств та комерційних структур для цільового фінансування; поліпшення якості роботи контролюючих органів;

– подолання недостатності місцевих доходних джерел, яке можливе через надання владним структурам регіонів права самостійно вводити територіальні надбавки до місцевих податків, виходячи з особливостей структури виробництва конкретного регіону. Удосконалення системи місцевого оподаткування сприятиме підвищенню ефективності регіональної податкової політики;

– запровадження нового елементу здійснення місцевого бюджетного процесу – усунення транзитивності загальнодержавних податків. Право оподаткування і здійснення податкової політики має уможливити органам влади різних рівнів брати свою справедливу частку доходів від наслідків економічного розвитку, що є засобом недопущення залежності конкретних рівнів від одних потоків надходжень. Тим самим досягатиметься поєднання принципів двоканального бюджету і усунення транзитивності податків за допомогою встановлення різних ставок оподаткування;

– коригування діючої формули розрахунку доходної частини місцевих бюджетів з урахуванням підвищених потреб розвитку слаборозвинених (відсталих) і депресивних (структурно-слабких) регіонів, з метою підвищення ефективності надання їм субвенцій;

– формування ресурсного мінімуму (мінімальної ресурсної бази) в органах місцевого самоврядування, до якого входять надходження від місцевих податків і зборів та комунальну власність;

– здійснення об'єднання фінансових можливостей територіальних громад для вирішення своїх соціально-економічних проблем, що дозволить зменшувати видатки на забезпечення діяльності органів управління;

– розрахунок нормативів соціальних видатків з урахуванням регіональної та місцевої специфіки. Слід запровадити формування державного та місцевих бюджетів у галузях освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та культури на основі загальнодержавних соціальних стандартів;

– в Україні наявні можливості введення окремих елементів моделі бюджетного федералізму. Модель дозволяє в умовах самостійності, відносної автономії кожного бюджету

поєднувати фіскальні, соціальні й економічні інтереси центру з інтересами адміністративно-територіальних одиниць та органів місцевого самоврядування [2, с. 41-42].

Вищевикладені питання стають особливо важливими у контексті проведення адміністративно-територіальної реформи, оскільки бюджетна реформа має відбуватися паралельно з реформою адміністративно-територіального устрою. Основний напрям реформи міжбюджетних відносин – наявність інституційної стійкості при розмежуванні повноважень і відповідальності, що не може бути порушено в односторонньому порядку. Для реалізації такої стратегії потрібно: забезпечення законодавчо закріпленої автономії регіональної і місцевої влади з розподілом податкових і витратних повноважень; уточнення витратних зобов'язань кожного рівня і наявність законодавчих гарантій їх автономного фінансування за рахунок достатньої власної податкової бази [3, с. 92].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Швець В.Я. Концептуальні підходи до вдосконалення системи міжбюджетних відносин // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 23-31.
2. Долішній М. Фінансова політика і стабілізація економіки України // Регіональна економіка. – 2004. – № 7. – С. 37-45.
3. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 608 с.

Боднар Т.В., студент 6-го курсу
Хмельницького відділення Навчально-
наукового інституту заочного навчання
Національної академії внутрішніх справ

БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Питанням таємниці керівництвом будь-якої країни у світі приділяється особлива увага. Дана тема була актуальна з прадавніх часів. Час існування понять “таємниця”, “банківська таємниця” обчислюється вже сторіччями, але в нашій суверенній державі вони з'явилися не так давно, утім, як і сама держава.

Взагалі, згідно визначення у Великій радянській енциклопедії поняття “таємниця” це – відомості, що зберігаються в тайні; дані, що не підлягають розголошенню. Таємниця, в залежності від характеру відомостей, може бути державною, службовою, військовою, банківською тощо [1].

Інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту, є банківською таємницею.

Банківською таємницею, зокрема, є: відомості про банківські рахунки клієнтів, у тому числі кореспондентські рахунки банків у Національному банку України; операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди; фінансово-економічний

стан клієнтів; системи охорони банку та клієнтів; інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи – клієнта, її керівників, напрями діяльності; відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація; інформація щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню; коди, що використовуються банками для захисту інформації.

Інформація про банки чи клієнтів, що збирається під час проведення банківського нагляду, становить банківську таємницю.

Банки зобов'язані забезпечити збереження банківської таємниці шляхом: обмеження кола осіб, що мають доступ до інформації, яка становить банківську таємницю; організації спеціального діловодства з документами, що містять банківську таємницю; застосування технічних засобів для запобігання несанкціонованому доступу до електронних та інших носіїв інформації; застосування застережень щодо збереження банківської таємниці та відповідальності за її розголошення у договорах і угодах між банком і клієнтом.

Службовці банку при вступі на посаду підписують зобов'язання щодо збереження банківської таємниці. Керівники та службовці банків зобов'язані не розголошувати та не використовувати з вигодою для себе чи для третіх осіб конфіденційну інформацію, яка стала відома їм при виконанні своїх службових обов'язків.

Приватні особи та організації, які при виконанні своїх функцій або наданні послуг банку безпосередньо чи опосередковано отримали конфіденційну інформацію, зобов'язані не розголошувати цю інформацію і не використовувати її на свою користь чи на користь третіх осіб. У разі заподіяння банку чи його клієнту збитків шляхом витоку інформації про банки та їх клієнтів з органів, які уповноважені здійснювати банківський нагляд, збитки відшкодовуються винними органами.

Інформація щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, розкривається банками: на письмовий запит або з письмового дозволу відповідної юридичної чи фізичної особи; за рішенням суду; органам прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Національному антикорупційному бюро України, Антимонопольного комітету України – на їх письмову вимогу стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу; центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику: на його письмову вимогу щодо наявності банківських рахунків; центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, на його запит щодо фінансових операцій, пов'язаних з фінансовими операціями, що стали об'єктом фінансового моніторингу (аналізу) згідно із законодавством щодо запобігання

та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а також учасників зазначених операцій; органам державної виконавчої служби на їх письмову вимогу з питань виконання рішень судів та рішень, що підлягають примусовому виконанню відповідно до Закону України “Про виконавче провадження”, стосовно стану рахунків конкретної юридичної особи або фізичної особи, фізичної особи – суб’єкта підприємницької діяльності; Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку у випадках самостійного подання банком інформації про банк як емітент та адміністративних даних відповідно до законів про цінні папери та фондовий ринок; за рішенням суду Національному агентству з питань запобігання корупції стосовно наявності та стану рахунків, операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи, фізичної особи – суб’єкта підприємницької діяльності відповідно до Закону України “Про запобігання корупції”; іншим банкам у випадках, передбачених цим Законом та Законом України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” [2].

Інститут банківської таємниці в українському праві з’явився порівняно недавно, а його поява, як, свого часу, і у більшості розвинутих країнах світу, була зумовлена, в першу чергу, стрімким розвитком економічних відносин у суспільстві, природними процесами становлення і розвитку банківської системи України, які мали місце з початку 90-х років і які тривають сьогодні.

Правовий інститут банківської таємниці є обов’язковим атрибутом правової системи будь-якої економічно розвинутої країни. Наявність його є не тільки обов’язковою державною гарантією забезпечення свободи та недоторканості особистого життя громадян, проголошеної як конституціями більшості демократичних країн світу, так і міжнародними договорами і Конвенціями. Наявність державного забезпечення інформації режимом банківської таємниці в країні є одним із необхідних атрибутів для забезпечення колективних економічних інтересів осіб, що провадять діяльність у сфері бізнесу через правовий інститут юридичних осіб [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Велика радянська енциклопедія / Редкол.: Введенський Б.А. (головний редактор) та ін. – М.: Державне наукове видавництво “Велика радянська енциклопедія”. – 1956. – 41 т. – С. 524.
2. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07 грудня 2000 року № 2121-III // ВВР, 2001, № 5-6, ст. 30.
3. Гетманцев Д.О. Банківська таємниця: особливості її нормативно-правового регулювання в Україні та в законодавстві зарубіжних країн / <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=85399>.

Бойко А.С., слухач 6-го курсу
Кіровоградського відділення Навчально-
наукового інституту заочного навчання
Національної академії внутрішніх справ

БОРОТЬБА З КОНТРАБАНДНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ – ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Використання контрабандних схем переміщення товарів не є надбанням сучасності. Це протиправне явище бере свій початок з часів розвитку торгівельних операцій. Коли правителі древніх Афін започаткували збирання двохвідсоткового імпортного й експортного податку, то грецькі та фінікійські купці віддали перевагу об'їзним шляхам (майже в двадцять миль), щоб уникнути сплати цих зборів. Незабаром невеликі за територією та населенням сусідні острівні держави стали прибічниками безмитної та безподаткової торгівлі, а також місцями зосередження товарів, призначених для їхнього контрабандного ввозу до древніх Афін без сплати будь-яких платежів.

У п'ятнадцятому столітті Фландрія була процвітаючим міжнародним комерційним центром із невеликою кількістю податкових обмежень на місцеві й іноземні товари. Використавши таку ситуацію у власних комерційних інтересах, англійські купці стали продавати свою вовну у Фландрії, а не в Англії, де вони повинні були б сплатити високі податкові та митні збори.

Сполучені Штати Америки також мають сумний досвід здійснення контрабандних операцій ще з вісімнадцятого століття. Так, для ухилення від сплати імпортного податку (що накладався на той час Англією), американські колоністи переміщали свої товари через Латинську Америку [1, с. 17].

У сучасних умовах розвитку нашої країни питання боротьби з контрабандними операціями набувають рис загальнодержавного значення. Цей процес тісно співвідноситься із питаннями національної безпеки України, бо саме контрабандні операції “дозволяють” уникати сплати митних платежів, одержувати від злочинної діяльності максимальний прибуток, що не обліковується державою, незаконно переказувати грошові кошти на рахунки в іноземні банки та у такий спосіб накопичувати “тіньові” капітали.

Контрабанда нерозривно пов'язана з корупцією в органах влади, управління, правоохоронних органах, банківських структурах тощо та суттєво впливає на стан “тіньової” економіки в країні. Вона завдає збитків економіці держави, встановленому правопорядку в галузі міжнародної торгівлі, порушує державний суверенітет.

Починаючи з 90-х років минулого століття, контрабандні операції з підакцизними товарами посіли перше місце серед інших видів контрабанди. Злочини вчиняються шляхом ввезення підакцизних товарів на митну територію України під виглядом транзиту з подальшим незаконним їх відчуженням без сплати митних та інших зборів, а також з використанням підроблених митних документів.

Загальні обсяги контрабандного переміщення товарів можна визначити, проаналізувавши різницю між всесвітнім експортом та імпортом, так як більшість “зниклих” товарів продано саме контрабандними шляхами.

Наявність чорного ринку також означає зменшення прибутку і для компаній, які працюють легально, що у свою чергу служить економічною основою існування організованих груп та злочинних організацій. Контрабанда стала найбільш переконливим аргументом проти політики урядів країн світу, які хочуть скоротити споживання за допомогою збільшення оподаткування імпортованого товару.

Контрабанда у значних масштабах означає наявність кримінальних організацій і досить розвиненої системи поширення контрабандних товарів на місцевому рівні, а також незабезпечення належного контролю міжнародних пересувань безмитних товарів. Міжнародні аспекти великомасштабної контрабанди очевидні – вона охоплює міжнародні марки, що випускаються транснаціональними компаніями і поширюються кримінальними організаціями, які діють у всіх частинах світу і можуть у великих кількостях безмитно купувати товари, що до цього “зникли” при міжнародних перевезеннях.

Найпростіший спосіб безмитної купівлі товарів – це його купівля при “транзиті”. Транзит – це система пільг, що сприяє розвитку торгівлі. Її зміст полягає в тимчасовому припиненні дії звичайних митних зборів, акцизу та податку на додану вартість на продукцію, що надходить та призначена для третьої країни при транспортуванні через певну митну зону.

Шахрайські операції зазвичай містять у собі перекупування товару кількома покупцями між первинним придбанням товару і його “зникненням” із легального обігу. Основне завдання шахрая полягає в тому, щоб його не виявили. Механізм, що використовується для ускладнення пошуку, полягає в організації проходження товару через численну кількість власників за короткий проміжок часу. Мета полягає в тому, щоб а) неможливо було виявити кінцевого власника товару; б) зробити зв'язок між послідовними власниками товару якомога менше помітним [2, с. 248].

Сьогодні вимагає активізації процесу боротьби з контрабандними операціями в Україні. Проте, щоб досягти позитивних результатів на даному напрямку необхідно діяти на міжнародному рівні та вживати заходів по спрощенню торгових маршрутів. Міжнародне транспортування товарів повинно здійснюватися під суворим контролем державних органів, щоб уникнути нинішньої ситуації, у якій третина щорічного глобального експорту стає контрабандою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Михайлов В.И., Федоров А.В. Таможенные преступления: Учеб. пособие. – СПб.: Юрид. Центр Пресс, 1999. – 324 с.
2. Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою. – К.: НДІ “Проблеми людини”, 1999. – Т. 18. – 664 с.

Демчишин Ю.М., слухач 6-го курсу
Хмельницького відділення Навчально-
наукового інституту заочного навчання
Національної академії внутрішніх справ

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНВЕСТОРІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Відсутність в Україні досконалого законодавства, що регламентує діяльність учасників фондового ринку, перманентна загроза виникнення кризових ситуацій у цій сфері свідчать про брак науково-обґрунтованих підходів і цілеспрямованості у формуванні системи державного контролю діяльності учасників вітчизняного фондового ринку.

У зв'язку з тим, що становлення фондового ринку України тісно пов'язане з процесом приватизації, контролюючі органи постійно мають справу з порушенням прав акціонерів саме під час приватизації. Прикладами таких порушень можуть бути: формування реєстру власників іменних цінних паперів за результатами аукціонів та конкурсів; зловживання посадових осіб акціонерних товариств при оцінці майна підприємств, що приватизуються; проведенні пільгового продажу акцій; невиконання інвестиційних зобов'язань тощо [1, с. 144].

Крім цього, порушення прав інвесторів є свідченням неефективної господарської діяльності емітента. Це стосується: порушення порядку збільшення статутного фонду; розподілу прибутку товариств; проведення загальних зборів акціонерів; ненадання інформації про результати фінансово-господарської діяльності тощо.

Як правило, вирішення спорів за більшістю з таких порушень є компетенцією судових органів, або ж ці порушення мають ознаки кримінальних злочинів.

Напруженою залишається ситуація навколо окремих стратегічно важливих підприємств України, що під час приватизації перейшли у власність осіб, які нехтуючи інтересами держави демонструють некомпетентність в управлінні і призводять до їх занепаду. Це має ряд негативних наслідків, пов'язаних, насамперед, з економічними втратами для держави, соціальною напругою в місцях розташування цих підприємств, і, як наслідок, порушеннями прав акціонерів [2, с. 19].

Слід зазначити, що у чинному законодавстві, яке регулює діяльність учасників фондового ринку, у переважній більшості випадків, відсутні правові норми, які спрямовані на запобігання порушенням прав та інтересів акціонерів.

До основних порушень можна віднести: розмивання часток акціонерів у статутному фонді через розміщення додаткових емісій серед визначеного кола акціонерів за ціною, нижчою від ринкової; вилучення активів товариства через їх продаж зацікавленим особам за ціною, нижчою

від ринкової; перерозподіл грошових коштів на користь посадових осіб або акціонерів, які володіють значним пакетом акцій; укладення угод за участю залежних суб'єктів господарювання для отримання прибутків особами, які контролюють цих суб'єктів; оформлення фіктивних протоколів загальних зборів акціонерів стосовно проведення додаткової емісії акцій та подальшим викупом акцій зацікавленими особами; проведення емісії з порушенням чинного законодавства; придбання емітованих акцій підприємств, фактичні активи яких не відповідають розмірам їх статутних фондів тощо [3, с. 31].

Із сучасної вітчизняної практики протиправної діяльності учасників фондового ринку провідні експерти приводять чимало прикладів, які здійснюються заради доступу до активів і фінансових потоків товариств та не співпадають з інтересами акціонерів цих товариств. Зокрема: силового захоплення товариства чи реєстру власників іменних цінних паперів; викреслення акціонерів із реєстру, якщо вдалося захопити контроль над “незалежним” реєстратором; навмисного банкрутства товариства з попередньою скупкою його боргів і з наступною скупкою його ж акцій чи фізичних активів; перешкоджання участі “незручних акціонерів” у загальних зборах акціонерів та спостережних органах товариства; порушення процедур проведення зборів акціонерів товариства [4, с. 15].

Вищезазначене є підставою для того, щоб стверджувати: для захисту прав інвесторів на фондовому ринку України, попередження негативних наслідків від діяльності недобросовісних учасників ринку необхідно розвивати контрольно-наглядову діяльність на ринку. Зазначене твердження, як наслідок, вказує на необхідність розробки науково-обґрунтованих технологій по запровадженню в Україні сучасної системи моніторингу процесів, що відбуваються на фондовому ринку та створенню ефективного аналітично-консультативного апарату, який забезпечить своєчасне виявлення негативних тенденцій на ринку та прийняття необхідних попереджувальних заходів. Це буде сприяти посиленню правового захисту прав інвесторів в Україні, зміцненню системи органів державного регулювання фондового ринку, підвищенню їх авторитету та активізації загального стану інвестиційного клімату в держав в умовах євроінтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мозговой О.Н. Фондовый рынок Украины. – Киев, УАННП “Феникс” 2004. – 276 с.
2. Матеріали науково-практичного семінару на тему: “Правозастосування на ринку цінних паперів України” // К.: 2001. – 32 с.
3. Матеріали міжнародної конференції “Роль, завдання та напрямки діяльності Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку” // К.: 2007. – 47 с.
4. Мозговий О.М., Бурмака М.О. Державне регулювання ринку цінних паперів в Україні // Ринок цінних паперів України. – К., ДКЦПФР, – 2002. – № 1. – С. 34–40.; № 2. – С. 10–18.

Сидоренко О.М., студент 6-го курсу
Кіровоградського відділення Навчально-
наукового інституту заочного навчання
Національної академії внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ У ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІЙ СФЕРІ

З моменту набуття нашою державою статусу незалежної, злочинність значно активізувала свою діяльність по всіх напрямках економіки. Не обминула економічна злочинність своєю “увагою” і фінансово-кредитну сферу України.

Враховуючи той факт, що злочини які вчиняються у цій сфері мають ознаки латентності та можуть потягти суспільно-небезпечні наслідки для економіки країни – даний напрям боротьби оперативних підрозділів системи МВС України віднесено до пріоритетних [1, с. 14].

У процесі заснування та розвитку цієї системи, яку, з певною долею впевненості, можна віднести до стратегічної, змінювалися і методи вчинення злочинів. Так, до найбільш поширені з них варто віднести: надання завідомо недостовірних документів з метою отримання кредитів; розкрадання грошових коштів; нецільове використання банківських кредитів; хабарництво, що пов’язане з: а) наданням кредитів; б) зменшенням відсоткових ставок; в) прискоренням проходження фінансових документів; г) консультаціями щодо ухилення від оподаткування; г) допомогою в приховуванні виявлених фактів несплати податків; підроблення текстів банківських гарантій; виготовлення, підробка та використання фальшивих грошових знаків, цінних паперів, платіжних засобів, документів і зобов’язань; валютні спекуляції на біржі; незаконне отримання пільгових кредитів.

До особливо небезпечних злочинів, що вчиняються у фінансово-кредитній сфері та заподіюють значних збитків державі, суспільству, підривають економічну безпеку країни можна віднести:

- підробка, складання та видача посадовою особою підроблених (свідомо помилкових) документів у корисливих інтересах інших юридичних та фізичних осіб;
- створення та випуск у безготівковий платіжний обіг фіктивних коштів або інше неправомірне збільшення кредитних ресурсів фінансовими установами;
- використання “брудних” коштів для надання кредитів або ж для іншого їх неправомірного використання;
- відмивання “брудних” коштів з використанням банківських операцій та їх використання в легальній підприємницькій діяльності без належної перевірки джерел їх походження;
- використання псевдоугод, псевдорозрахункових операцій, іншої псевдопідприємницької діяльності в корисливих інтересах, у тому числі в інтересах інших юридичних і фізичних осіб;

–порушення єдиних економічних нормативів, встановлених Національним банком України у сфері платіжного обігу та кредитування;

–порушення єдиних правил бухгалтерського обігу і встановлених форм міжбанківських розрахунків;

–відсутність ліцензій, інших спеціальних дозволів та/або порушення антимонопольного законодавства;

–приховування чи несвоєчасне оголошення про неплатоспроможність клієнта банку (банкрутства або псевдобанкрутства підприємства чи організації);

–навмисне банкрутство чи псевдобанкрутство з метою неповернення боргів кредиторам;

–несвоєчасне інформування правоохоронних, інших уповноважених контролюючих органів та/або свідоме приховування від останніх інформації про незаконні, підозрілі чи великомасштабні операції або угоди керівниками, бухгалтерами, службовцями банків та іншими посадовими особами;

–розголошення банківської та/або комерційної таємниці працівниками підприємств чи організацій, посадовими особами державних, правоохоронних органів, що отримали таку інформації у службових цілях (крім інформації про протиправні дії посадових осіб банків або їхніх клієнтів, що не є комерційною таємницею) [2, с. 91].

Ґрунтуючись на вищевикладеному, а також з метою посилення боротьби із злочинністю у фінансово-кредитній сфері, необхідно вжити таких заходів:

– застосовувати суворіші вимоги під час здійснення фінансових операцій щодо ідентифікації клієнтів та проводити ретельніші консультації, включаючи звернення до спеціальних фінансових експертів щодо окремо зазначених юрисдикцій, для ідентифікації вигодонабувачів до встановлення ділових відносин з фізичними та юридичними особами – нерезидентами України;

– посилити механізми звітності, в тому числі систематичної звітності щодо фінансових операцій з нерезидентами України, враховуючи те, що вони найвірогідніше будуть підозрілими;

– попереджувати не фінансові організації про те, що трансакції з юридичними особами країн, які віднесені до “чорного” списку, можуть нести ризик легалізації (відмивання) доходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Литвак О.М. Злочинність в Україні: стан, тенденції, заходи протидії (1992-1995 роки) / О.М. Литвак // Автореф. дис. ... канд. юрид. наук /12.00.08/ Ун-т внутр. справ. – Харків, 2006. – 20 с.
2. Ларичев В.Д. Преступления в кредитно-денежной сфере и противодействие им : Учебно-практическое пособие / В.Д. Ларичев. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 327 с.

Касян М.В., слухач 6-го курсу
Кіровоградського відділення Навчально-
наукового інституту заочного навчання
Національної академії внутрішніх справ

ШАХРАЙСТВА У ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІЙ СФЕРІ – ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ КРАЇНИ

Питання боротьби зі злочинністю в сфері економіки, у тому числі із різного роду шахрайськими діями стають усе більш актуальними. Шахрайство набуває все більших масштабів і проявляється у все нових формах. Якщо раніше переважало шахрайство з використанням різних предметів (карт, наперstkів, грошових ляльок), так назване “вуличне шахрайство”, дрібне шахрайство, що виражалось в обмані при обіцянці доставити річ, за яку отриманий аванс, виконати роботи тощо, при цьому ставка злочинців робилася на зайву довірливість, азартність громадян, (матеріальний збиток, який наносився даними злочинами був порівняно невеликий), то тепер набуло поширення так називане шахрайство “білих комірців”, суб’єктами вчинення даного роду злочинів усе частіше стають керівники та посадові особи фінансово-кредитних установ (далі – ФКУ). Збитки, що заподіюються такими злочинами обчислюються десятками та сотнями мільйонів гривень. З огляду на тенденцію росту кількості розкрадань здійснених шляхом шахрайства, можна стверджувати, що боротьба з такого роду злочинами є одним із пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів країни.

На сучасному етапі розвитку економіки країни та у зв’язку з помітним погіршенням становища ФКУ, а також реальною підірваністю грошового обігу в якості грошових замінників використовується цілий спектр фінансових, у тому числі незаконно введених інструментів розрахунку, а саме: векселі, акції, облігації, квитанції, депозитарні розписки, що оформляються для розрахунків у якості цінних паперів тощо. Надзвичайна небезпека цієї ситуації полягає в тому, що застосування сурогатів грошей, а також триваюча доларизація економіки, фактично вже створили рівнобіжну грошову систему тіньової економіки, що: а) не сплачує податки до Державного бюджету України; б) не схильна до державного контролю та регулювання; в) є живильним середовищем для діяльності організованих злочинних груп [1, с. 20].

На сьогодні вітчизняні ФКУ знаходяться в доволі складних умовах, оскільки на їх діяльності вкрай негативно позначаються кризові явища в економіці, на фінансовому ринку, у грошовому обігу, у фінансово-кредитному обслуговуванні як підприємств усіх форм власності, так і населення держави. Триває активний пошук можливих шляхів виходу країни з економічної та фінансової кризи, що триває. При цьому неймовірні труднощі, що випали на долю фінансово-кредитної системи, потенційно збільшуються надзвичайно небезпечними загрозами її фінансовим ресурсам з боку організованих груп та злочинних організацій.

Злочинність динамічна та пристосовується до ринкових відносин. За прогнозами провідних експертів даної галузі, очікується значне зростання таких злочинів як: шахрайств із кредитними (пластиковими) картками, незаконною емісією цінних паперів тощо. Також необхідно враховувати, що за приблизними підрахунками експертів латентність окремих видів злочинів у фінансово-кредитній сфері складає майже 60 %. Тобто відсоток звернень керівників вищезазначених установ у випадках вчинення фінансово-кредитних злочинів до правоохоронних органів – складає усього 40 % у порівнянні з тим, що відбувається насправді. Від неповернення кредитів та вчинення інших злочинів у цій сфері, незахищені належним способом ФКУ втрачають значні суми, внаслідок чого останні стають “банкрутами”, а працівники “примикають” до групи безробітних нашої країни.

Такий стан справ у цій сфері теоретично може бути наслідком впливу наступних чинників: навмисне і ненавмисне перекручування інформації, наданої вищому керівництву ФКУ та її власникам; невиконання або перекручене виконання наказів керівництва ФКУ; використання менеджерами ресурсів ФКУ у своїх цілях; перевищення і зловживання посадовими повноваженнями; операції з незаконними прибутками (відмивання грошових коштів); порушення правил діяльності на фінансових ринках; виникнення конфліктів інтересів між менеджерами та клієнтами ФКУ; проведення операцій, що наносять прямі або непрямі збитки ФКУ; проведення операцій, що несуть не виправданий ризик.

Слід зазначити, що шахрайство є самим поширеним видом злочинів – досить ввійти в довіру ФКУ з метою переконати, що ти серйозний потенціальний клієнт та представляєш інтереси промислових чи фінансових структур та готовий до довготривалого співробітництва. Шахрайство здійснюється під виглядом справжньої кредитної угоди, злочинці збирають інформацію, що дозволяє їм видати себе за досвідчених підприємців, які неодноразово одержували і повертали кредити. У зв'язку з цим злочинці спочатку вивчають кредитну політику ФКУ; організаційні і технологічні особливості висновку кредитного договору та порядок видачі кредиту; виявляють працівників ФКУ, що приймають рішення про видачу кредиту, і намагаються з ними встановити особисті контакти [2, с. 99].

Враховуючи вищевикладене та з метою зниження рівня негативних тенденцій, що мають місце у фінансово-кредитній сфері, а також зменшення кількості протиправних посягань у зазначеній галузі, можна запропонувати такі загальні пропозиції: а) встановити пряму відповідальність засновників, пайовиків та рад директорів ФКУ за результати фінансової діяльності останніх; б) посилити контроль за фінансовим становищем і діловою репутацією засновників і пайовиків ФКУ; в) підвищити вимоги до професійного рівня, ділової репутації та стажу роботи на керівних посадах у ФКУ до претендентів на такі посади; г) скоротити питому вагу ФКУ, що відносяться до закритих форм власності; д) паралельно з коригуванням грошово-кредитної і фінансової політики у напрямку заохочення інвестицій та стимулювання вітчизняних товаровиробників в адміністративному порядку зобов'язати ФКУ спрямовувати фіксовану частку активів у реальний сектор економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іногамова-Хегай Л. Удосконалення кримінально-правових норм про економічні злочини / Л. Іногамова-Хегай // Кримінальне право. – 2004. – № 1. – С. 17-22.
2. Амінов Д.І. Злочинність у кредитно-банківській сфері / Д.І. Амінов, В.П. Ревін. – М.: Норма-Инфра, 2005. – 290 с.

Білошистий О.В., слухач 6-го курсу
Кіровоградського відділення Навчально-наукового інституту заочного навчання НАВС

ЗАХОДИ, ЩО СПРЯМОВАНІ НА ПРОТИДІЮ ЗЛОЧИННОСТІ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ ФОНДОВОМУ РИНКУ

В період активізації злочинності на фондовому ринку особливого значення набуває загальна організація боротьби із злочинністю, зокрема розробка стратегії протидії їй, створення належної правової основи такої протидії, кадрове, організаційне і ресурсне забезпечення останньої.

На межі століть протидія злочинності – це значною мірою протистояння лобіюванню кримінального інтересу при розробці політики реформ, вдосконалення законодавства та рішення інших життєво важливих для українського суспільства питань.

До заходів, що спрямовані на протидію злочинності на фондовому ринку варто віднести [1, с. 374-375]:

1. Заходи, що стосуються загальних питань:

- на засіданнях Ради національної безпеки і оборони України, Координаційних нарадах керівників правоохоронних органів за участю суддів систематично обговорювати питання щодо оцінки реального становища справ зі злочинністю на фондовому ринку;
- не допускати в угоду політико-ідеологічним, кар'єрним та іншим міркуванням спотворення дійсного стану рівня злочинності на фондовому ринку в країні з витікаючими з цього вкрай негативними наслідками;
- узгоджені висновки про зміни рівня злочинності й їх причини регулярно доводити до зведення Президента України та Уряду держави з метою вироблення стратегії протидії злочинності на фондовому ринку і на її основі – розробки скорегованої цільової програми такої протидії;
- розробити єдину систему обліку та реєстрації злочинів, що були вчинені на фондовому ринку;
- створити робочу комісію по розробці проектів законодавчих актів, що стосуються системи захисту правопорядку та протидії злочинності на фондовому ринку України, а також внесенні відповідних змін до чинного законодавства;

- обговорити та узгодити питання про створення Єдиного інформаційного центру правоохоронних органів, в якому б зосереджувалися всі статистичні дані щодо ситуації по протидії злочинності на фондовому ринку в Україні, здійснювався б оперативний аналіз;
- розробити пропозиції по вдосконаленню правових засад участі суб'єктів фондового ринку у протидії злочинності на даному ринку.

2. Заходи, що направлені на вдосконалення системи реєстрації всіх проявів злочинності на фондовому ринку:

- з метою найповнішого віддзеркалення в статистичних даних усіх необхідних відомостей, забезпечити вироблення системи показників, що характеризують злочинність на фондовому ринку, маючи на увазі, зокрема, облік даних про: а) зареєстрованих злочинах та їх сукупності; б) особах, що скоїли злочини; в) злочинних формуваннях (групах, організаціях тощо); г) матеріальних збитках та іншій шкоді; д) інших наслідках злочинності.
- передбачити безперервність обліку: віддзеркалення в єдиному документі даних про рух повідомлення, матеріалів, справи від надходження повідомлення до відмови у порушенні кримінальної справи, її припинення, чи зняття із засудженого судимості;
- створити єдиний банк первинних облікових даних про прояви злочинності на фондовому ринку (карток первинного обліку злочинів, злочинців, потерпілих, матеріальних збитків тощо);
- передбачити включення до банку первинних даних про злочинність на фондовому ринку статистичної звітності про діяльність персоналу приватних охоронно-розшукових структур, відомчих служб безпеки в частині протидії злочинам, припинення інших правопорушень.

3. Заходи щодо вдосконалення законодавства:

- пропозиції законодавчого характеру до їх направлення до компетентних органів піддавати кримінологічній експертизі. У зв'язку з цим усебічно обговорити та прийняти проект Закону України “Про кримінологічну експертизу”.
- запровадити у законодавство норму стосовно включення кримінологів-експертів, обізнаних про зміни кримінальної ситуації в Україні до складу робочих груп по вдосконаленню законодавства у сфері протидії злочинності на фондовому ринку;
- доцільно разом із галузевим законодавством приймати комплексні закони, що направлені на посилення протидії злочинності на фондовому ринку, які б системно вирішували комплекс питань, пов'язаних з такою протидією. Зміни норм галузевих законів, що кореспондують з комплексними, вимагало б у кожному випадку обговорення питання, чи не порушується системність впливу на відповідне протиправне явище.

4. Заходи, що направлені на протидію організованій злочинності на фондовому ринку:

- спільно з судами узагальнити практику протидії організованій злочинності на фондовому ринку, внести пропозиції по внесенню змін і доповнень до чинного законодавства та відомчих нормативно-правових актів;
- вжити заходи до того, щоб на базі Міжвідомчого науково-дослідного центру при Раді національної безпеки і оборони України був створений інформаційно-аналітичний підрозділ, в якому б зосереджувалися статистичні та інші дані, проводилися порівняльно-правові та порівняльно-кримінологічні дослідження.

5. Заходи по вдосконаленню правових засад взаємодії країн-членів ЄС по протидії злочинності на фондовому ринку:

- обговорити спільно з представниками інших країн-членів ЄС питання про вдосконалення правових засад взаємодії країн у: а) розкритті та розслідуванні злочинів; б) обміні інформацією; в) наданні допомоги в проведенні оперативно-розшукової діяльності; г) іншій оперативній діловій співпраці правоохоронних органів країн-членів ЄС (отримання свідчень затриманих осіб, заяв окремих громадян, надання допомоги у проведенні розслідувань, надання судових та інших документів, проведення розшуку й арешту майна тощо);
- вирішити питання про впорядкування і посилення прикордонного та митного контролю; візового режиму в'їзду-виїзду, перебування; реєстрації пересування іноземних громадян і осіб без громадянства на території держави.

6. Заходи, що направлені на підвищення кримінологічної культури та вдосконалення роботи з кадрами в правоохоронних органах:

- організувати систематичне видання спеціальної літератури про виявлення даних про особу злочинця, жертвах злочину, мотивації, причинах і умовах злочинної поведінки, інших обставинах, а також про їх облік в кримінальному судочинстві, при здійсненні прокурорського нагляду;
- розробити програми спеціалізованих занять з працівниками органів внутрішніх справ, прокурорами, слідчими, особами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, включаючи аналіз конкретних справ, інших документів, статистичних і інших даних;
- ввести, в першу чергу, для тих, хто здійснює розшук і попереднє розслідування, спеціалізоване навчання у справах, які стосуються іноземних громадян і осіб без громадянства;
- розробити систему підвищення кваліфікації кадрів правоохоронних органів, що протидіють злочинності на фондовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Орлов П.І. Протидія економічній злочинності / П.І. Орлов, А.Ф. Волобуєв, І.М. Осика та ін. – Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 568 с.

Груба А.О., студент 6-го курсу
Хмельницького відділення Навчально-
наукового інституту заочного навчання
Національної академії внутрішніх справ

РЕФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН ЯК ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ НАПРЯМКІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Реформування системи міжбюджетних відносин має бути спрямоване на досягнення кількох соціально-економічних цілей, серед яких найважливішими є: підвищення ефективності перерозподілу бюджетних коштів, формування самодостатніх в економічному сенсі адміністративно-територіальних одиниць, забезпечення справедливості й рівності у залученні громадян різних регіонів до отримання суспільних благ.

Розширення самостійності регіонів полягає в тім, що обсяг споживання національного доходу має залежати від продуктивної участі й кінцевих результатів роботи. Від них має повністю залежати також формування фінансів місцевого самоврядування регіону. Це досягається забезпеченням відповідності створюваного і спожитого національного доходу обсягам споживання і нагромадження в регіоні. Тоді процеси розподілу і перерозподілу національного доходу будуть поставлені у залежність від участі в його виробництві. Такий підхід до організації роботи господарського комплексу дозволить подолати утриманські настрої окремих регіонів щодо держави.

Концептуальні основи фінансової незалежності місцевого самоврядування полягають у оптимальному врахуванні інтересів держави, підприємницьких структур, населення і органів місцевого самоврядування. Разом з тим нічим не обмежена фінансова незалежність має таку саму негативну суть, як і надмірна централізація у використанні фінансових ресурсів [1, с. 225].

Передусім необхідно забезпечити механізми фінансового вирівнювання. Основний мотив фінансового вирівнювання – це зменшення різниці в рівнях життя населення різних регіонів, забезпечення соціальної справедливості в територіальному аспекті. Тобто соціальні цілі є визначальними. Навпаки, економічна ефективність означає: чим більше витрачається коштів на допомогу відсталим регіонам, тим менші загальнонаціональні економічні результати. Тому кошти, які виділяє держава на реалізацію регіональної політики, у період економічного підйому мають збільшуватися, а під час кризи – зменшуватися.

Наукові дослідження доводять, що навіть у тих країнах, де регіональна політика проводиться активно, виділені на неї кошти у десять разів менші за державні видатки, здійснювані без урахування можливих регіональних наслідків. Ці наслідки можуть перекреслити зусилля, надані державою для свідомого впливу на територіальну структуру країни. Більше того, держава часто реалізує програми, які суперечать цілям регіональної політики. Наприклад, підтримка найбільш перспективних виробництв для форсування експорту може призвести до надходження значного обсягу державних

коштів на найрозвинутіші території країни, тоді як регіональна політика намагається стимулювати надходження інвестицій у слаборозвинені регіони [2, с. 143-144].

Крім того, недавня економічна лібералізація значно вплинула на динаміку реальних доходів. Виявилося, що регіони з низьким інвестиційним ризиком, сприятливішим підприємницьким кліматом, низьким рівнем злочинності змогли отримувати доходи з інших регіонів, де реформи йшли повільніше. Цей неочікуваний ефект виник внаслідок об'єктивно-суб'єктивних причин, а саме перерозподілу доходів з “бідних” регіонів у “високоприбуткові”, оскільки там розташовані або осередки видобутку сировини, або головні компанії чи офіси компаній.

Тому між бюджетним вирівнюванням і регіональною політикою існують певні протиріччя. У світовій практиці бюджетне вирівнювання є саме міжбюджетними відносинами, тобто це фінансова підтримка місцевих і регіональних бюджетів, а регіональна політика – це передача ресурсів підприємствам, домогосподарствам.

В Україні ж заходи регіональної політики спрямовані на зменшення різниць між регіонами з метою зниження потенційної потреби у бюджетному вирівнюванні. Отже, на заходи регіональної політики забираються кошти поточної підтримки регіональних і місцевих бюджетів. На противагу бюджетному вирівнюванню, регіональна політика в основному спрямована на цільове використання ресурсів, у вигляді субсидій і субвенцій на інвестиційні цілі [3, с. 97].

Бюджетні перерахунки між центром і територіями перерозподіляють доходи на користь “бідних” регіонів, але на нинішньому етапі розвитку масштаби перерозподілу недостатні для того, щоб вирівняти доходи в регіонах. Тому модель взаємовідносин регіонів і центру має поєднувати ринкові відносини (на основі матеріальної відповідальності, фінансового самозабезпечення) і неринкові (на основі державної підтримки).

Дотаційна політика звідси має передбачати поступове економічно-обґрунтоване зниження рівня державного дотаціювання через механізми інвестування виробництва і підприємницької діяльності зі швидким обігом капіталу і більшою бюджетною ефективністю та товаронаповненням споживчого ринку. Соціальне інвестування потужностей, залучення недержавних інвестицій і розширення робочих місць сприяє прискоренню розв'язання проблем регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансове право: Підручник / За ред. Л.К. Воронової. – Харків: Фірма “Консул”, 1998. – 324 с.
2. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку,- К.: НІОС, 2003. – 488 с.
3. Єпіфанов А.О., Сало І.В., Д'яконова І.І. Бюджет і фінансова політика в Україні: Навч. посіб. К.: Наукова думка, 2005. – 292 с.

Хоменчук В.М., слухач 6-го курсу
Рівненського відділення Навчально-
наукового інституту заочного навчання
Національної академії внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Інтеграція міжнародних економічних відносин відбувається на основі лібералізації зовнішніх ринків товарів та послуг, скасування обмежень міжнародного руху капіталів, затвердження системи вільного курсоутворення тощо. На фоні формування глобально-інтегрованої економіки та ринків капіталу створюється єдиний світовий ринок фінансових послуг. На думку багатьох фахівців, за рівнем інтеграції фінансова сфера нині випереджає всі сфери реальної економіки [1].

За таких умов, коли накопичених капіталів індустріально розвиненим країнам не вистачає для розв'язання цілого комплексу світових проблем, глобальна фінансова система допомагає у їх вирішенні. До таких глобальних проблем відносять: захист навколишнього природного середовища, подолання нестачі енергоресурсів, фінансування міграції населення до промислово-розвинених країн тощо [2].

Інтернаціоналізація та інтеграція міжнародних фінансових ринків призводять до збільшення міжнародної мережі фінансових інститутів та корпорацій, в тому числі інвестиційних банків. Важливою перевагою найбільших інвестиційних банків є глобальний характер їх діяльності. Саме тому основною тенденцією розвитку банківської та фінансово-кредитної системи стає формування глобальної олігополії.

На сьогодні світова фінансова система є недостатньо регульованою. Через це існує реальна небезпека розгортання глобальних фінансово-економічних криз. Зростання розмірів та інтеграції фінансових ринків обумовлює той факт, що будь-яка потужна фінансова криза має глобальні наслідки. В умовах транснаціоналізації та світової інтеграції недостатньо зусиль однієї країни, чи навіть групи країн для запобігання кризових ситуацій. Тому основним завданням наднаціонального фінансового регулювання є недопущення світової кризи в одну із найуразливіших сфер світової економічної системи – фінансову [3].

Стосовно ж України, то варто підкреслити, що подальший розвиток та удосконалення функціонування фінансового ринку в державі, вимагають реалізації комплексу заходів у контексті таких пріоритетних напрямів як: а) формування ефективної нормативно-правової бази, яка б відповідала сучасному стану фінансового ринку, здійснювала б коригуючий вплив згідно із пріоритетами розвитку економіки України; б) підвищення інвестиційної якості інструментів фінансового ринку, що дозволило б привернути увагу емітентів та інвесторів високою

відповідністю їх інтересам, та підвищило б конкурентоспроможність цінних паперів на фондовому ринку; в) удосконалення інституційної структури фінансового ринку з метою диверсифікації його ресурсної бази та залучення заощаджень населення до реального сектору економіки.

Крім цього, потрібно зміцнити інститут державності в Україні та вдосконалити економічні інститути, а також посилити координуючу участь держави в національному господарстві з ефективним використанням економічних інститутів. На першій стадії необхідно посилити верховенство державного регулювання з метою впорядкування нормативно-правової бази на фінансовому ринку. Надалі слід, як це практикується в економічно розвинених країнах, здійснити перехід до дерегулювання і передачу прав на виконання регуляторних функцій суб'єктам мікрорівня. Для цього державі потрібно подолати низку важливих проблем, які залишаються нерозв'язаними в регулюванні національного фінансового ринку з наявністю яких він неспроможний ефективно виконувати свої функції, зокрема: 1) недостатній розвиток нормативно-правової бази, на основі якої повинна встановлюватись відповідальність за правопорушення на фінансовому ринку, а також ліквідація неузгодженості вже прийнятих нормативно-правових актів між собою; 2) недостатній обсяг повноважень органів державного регулювання та нагляду за застосуванням санкцій і притягненням до відповідальності юридичних і фізичних осіб за порушення вимог законодавства; 3) слабка координація дій органів державного регулювання та нагляду між собою, а також цих органів з правоохоронними органами та саморегульованими організаціями; 4) недостатність обігового капіталу та низький рівень професійної підготовки працівників значної частини небанківських фінансових установ; 5) відсутність прозорого законодавства та якісної системи обліку, звітності, розкриття інформації та нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ, що значно обмежує можливості потенційних інвесторів та споживачів фінансових послуг стосовно якісного відбору фінансових установ; 6) частина небанківських фінансових установ (зокрема довірчі товариства, інвестиційні та пенсійні фонди, інші фінансові установи) викликають певну недовіру з боку інвесторів та історично мають досить негативну репутацію [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузнецов О.В. Валютна інтеграція в умовах фінансової глобалізації: реалії та перспективи України // Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський та ін. – К. : Либідь, 2002. – С. 382-406.
2. Луцишин З.О. Сучасна трансформація світового фінансового середовища // Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С. Філіпенко, В.С. Будки, А.С. Гальчинський та ін. – К. : Либідь, 2002. – С. 346-347.
3. Чубань В.С. Перспективи розвитку “ринку ведмедів” на фондовому ринку України // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Випуск 15. – Черкаси: ЧДТУ, 2005. – С. 213-217.

4. Стукало Н.В. Особливості розвитку міжнародних фінансових ринків в умовах глобалізації // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 202 : В 4 т. Том IV. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. – С. 853-857.

Отрішко В.Г., слухач VI курсу
Полтавського відділення Навчально-наукового інституту заочного навчання
Національної академії внутрішніх справ

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Фондовий ринок в Україні виник у достатньо специфічних макроекономічних умовах. Його основними рисами були розпад неринкових зв'язків в економіці країни та висока інфляція, що мала місце протягом досить тривалого часу.

У свою чергу, світовий фондовий ринок є однією із основних складових міграції капіталів на міждержавному рівні. Водночас, притік фінансових ресурсів до країни з перехідною економікою надає можливість вирішувати складні соціально-економічні питання, несвоєчасне вирішення яких може призвести до міжнаціональних вибухів, соціальних потрясінь та політичних конфліктів. Одну з головних ролей щодо надходжень інвестиційних капіталів через фондовий ринок відіграють фінансові посередники.

Для виконання практичних дій з цінними паперами фінансовим посередникам необхідно передбачити їх наслідки, оцінити очікуваний результат як від операцій з цінними паперами, так і розвитку всієї системи відносин з цінними паперами. Обов'язковими умовами ефективної діяльності фінансових посередників на фондовому ринку виступає вміле прогнозування, а також наукове обґрунтування тактики і стратегії обігу цінних паперів. Одне з ключових місць у цих питаннях займають перспективи та тенденції розвитку міжнаціонального фондового ринку.

Тенденція міжнаціонального фондового ринку – найважливіший напрямок його розвитку та правового регулювання відносин щодо купівлі-продажу цінних паперів у майбутньому, де врахований попередній і нинішній стан ринку. Тенденція дає загальний прогноз стану міжнаціонального фондового ринку і дозволяє визначити головні орієнтири діяльності з ринковими активами.

Однією з основних тенденцій розвитку правових засад національного фондового ринку є зближення стандартів його функціонування з загальносвітовими. Участь України в міжнародних інтеграційних процесах супроводжується адаптацією всіх державних і приватних інститутів до правил та норм, що ефективно діють у розвинених країнах. Це в першу чергу відноситься до фінансових інструментів економічного зростання та цінних паперів зокрема.

Одночасно з цим відбувається виділення економічного простору України і її ролі в міжнаціональній господарській системі. Тому ще однією із найважливіших тенденцій національного

фондового ринку стає попередження монополізму транснаціональних корпорацій і перенесення акценту в діяльності на вітчизняні джерела інвестицій, наукового узагальнення, інтелектуальної власності. Ці тенденції на найближчі роки будуть визначати поведінку фінансових посередників на національному фондовому ринку, і обумовлювати результати його діяльності в господарському комплексі.

Одночасно важливим стає вивчення основних тенденцій розвитку міжнародного фондового ринку. Провідні дослідники нерідко поєднують ці тенденції, розглядаючи їх стосовно до загального світового фондового ринку. У зв'язку з цим, можна назвати декілька найбільш характерних світових тенденцій:

- концентрація і централізація капіталів;
- інтернаціоналізація фондового ринку;
- зростання надійності “цінно-паперових” технологій активізацій господарства;
- інформатизація фондового ринку;
- інновація ринкових інструментів тощо.

У сучасних умовах, вітчизняний фондовий ринок знаходиться на стадії формування. На його розвиток у подальшому будуть впливати такі негативні фактори, як:

- кризовий стан української економіки;
- відставання існуючої законодавчої бази функціонування фондового ринку від розвитку реальних процесів на ньому;
- недостатність державного регулювання фондового ринку;
- нерозвиненість первинного фондового ринку;
- незначна кількість операцій із похідними цінних паперів;
- недовіра населення та його психологічна невідповідність до операцій на фондовому ринку;
- низька купівельна спроможність населення, що заважає появі масового приватного інвестора тощо.

Костоґриз Л.А., слухач VI курсу
Полтавського відділення Навчально-наукового інституту заочного навчання
Національної академії внутрішніх справ

СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА ФОРМИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Матеріально-технічне забезпечення – система організації обігу та використання засобів праці, основних і оборотних фондів органів та підрозділів внутрішніх справ. Матеріально-технічне забезпечення також відповідає і за їх розподіл по структурних органах та підрозділах внутрішніх справ і споживання у службовій діяльності.

Початковим моментом є визначення потреби ОВС в тих або інших фондах, їх обсягах і асортименті на поточний і майбутній періоди. Відповідно до цього система матеріально-технічного забезпечення повинна відповідати деяким вимогам. По-перше, вона направлена на своєчасне і повне задоволення потреб ОВС. Це забезпечує безперервність процесу забезпечення та впливає на його масштаби. По-друге, матеріально-технічне забезпечення покликане створювати умови для ефективної діяльності ОВС, воно націлює його на раціональне використання ресурсу. Крім того, матеріально-технічне забезпечення саме по собі здатне забезпечити пріоритет споживача в господарському відношенні.

Таким чином, система матеріально-технічного забезпечення має ряд функцій, слідуючи яким, вона підтримує продуктивність і ефективність діяльності ОВС:

- планування потреби в матеріальних ресурсах. Це означає, що матеріально-технічне забезпечення на основі наявних даних про такі показники їх використання, визначає оптимальну кількість ресурсів, які необхідні для забезпечення діяльності ОВС;

- заготовча функція. Матеріально-технічне забезпечення веде в органах та підрозділах внутрішніх справ оперативно-заготовчі роботи відповідно до планів потреб, контролює процес укладення договорів, обробляє всі “помилки” у попередніх замовленнях;

- зберігання заготовленої продукції та товарів, тобто організація складського характеру. Крім того, матеріально-технічне забезпечення розробляє вказівки, принципи й інструкції, відповідно до яких повинні здійснюватися зберігання та використання запасів;

- здійснення обліку і суворого контролю над видачею продукції та товарів в органи та підрозділи внутрішніх справ.

Матеріально-технічне забезпечення ОВС – досить широке поняття, тому може мати декілька форм:

- постачання готової продукції, напівфабрикатів і послуг промислового характеру по прямих господарських зв'язках;

- оптова закупівля продукції, а також виготовлених товарів зі складів, через мережі магазинів і товарозаготівельних баз;

- обмінні та позикові операції у разі дефіциту ресурсів або грошових коштів;

- використання вторинних ресурсів;

- купівля продукції та матеріалів через товарні біржі, а також здійснення імпорتنих закупівель за відповідними договорами про партнерство з іноземними фондами;

- розвиток підсобного господарства і здійснення централізованого розподілу матеріальних ресурсів.

Отже, система матеріально-технічне забезпечення органів та підрозділів внутрішніх справ є необхідною умовою їх подальшого розвитку та ефективного функціонування, оскільки здійснює загальний контроль над заготівельними роботами, а також дозволяє адекватно оцінювати реальні можливості і резерви ОВС.

Робота по матеріально-технічному забезпеченню органів та підрозділів внутрішніх справ включає декілька елементів. По-перше, вона має на увазі отримання і облік фондів повідомлень на центрально-розподілювану продукцію. По-друге, за допомогою матеріально-технічного забезпечення ОВС складає замовлення на отримання продукції та матеріалів від постачальників, укладає з ними відповідні договори на постачання і здійснює контроль за їх виконанням. Крім того, до роботи по матеріально-технічному забезпеченню відносяться специфікація виробничих фондів і вибір форм постачань. Специфікація є визначенням потреби ОВС в продукції та матеріалах по номенклатурі-ціннику, в якому всі матеріальні ресурси розподілені по типах, профілях, розмірах і інших детальних характеристиках. Таким чином, оптимальна структура і обсяг постачань визначаються саме за допомогою специфікації.

Існують наступні види постачань продукції і матеріалів і інших необхідних фондів:

- транзитна, або пряма;
- складське постачання зручніше у тому випадку, коли продукція і матеріали споживаються у невеликій кількості.

До роботи з матеріально-технічного забезпечення органів та підрозділів внутрішніх справ також входить кількісний і якісний прийом потрібної продукції. Управління доставкою ресурсів в ОВС здійснюється у відповідності з лімітами та планами-графіками. Ліміт – суворо обмежена кількість (мінімум або максимум) продукції, що може бути доставлена безпосередньо в органи та підрозділи внутрішніх справ за певний період часу. Відповідно, доставка ресурсів в ОВС може бути здійснена двома способами: децентралізованим та централізованим.

Таким чином, кожен орган та підрозділ внутрішніх справ вибирає оптимальні для себе способи покупки і доставки фондів і робить це на основі спеціалізації і масштабів діяльності.

Кузьома С.С., курсант 2-го курсу
Національної академії внутрішніх
справ

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКИМ ЗРАЗКОМ

З моменту проголошення незалежності, Україною здійснюється активна діяльність, спрямована на визначення власного місця в міжнародних інтеграційних процесах. Так, на зустрічі глав держав Європейського Співтовариства в Копенгагені у 1993 р. прийнято напрямки на розширення Європейського Союзу та включення до його складу країн Центральної та Східної

Європи. 14 червня 1994 р. Україна стала однією з перших передових незалежних держав- правонаступниць СРСР, що уклала Угоду про партнерство і співробітництво з ЄС. З набранням чинності цією Угодою (1 березня 1998 р.) відбулося визнання Української держави з боку ЄС і країн-членів та почався процес інтеграції нашої держави до ЄС.

Взаємовплив та взаємодія цивільного права України та європейських країн створює сучасну мозаїчну картину цивільного права світу. Зробити порівняльно-правовий аналіз зарубіжного цивільного права, що відіграє важливу роль у національній та міжнародній законодавчій діяльності.

Приватноправові системи різних країн виявляють дедалі більшу схильність до зближення та уніфікації, що, зокрема, спрощує міжнародні відносини. Тому українські спеціалісти повинні бути готові до наступного кроку - участі в процесі всесвітнього унормування цивільного права, зокрема в міжнародній договірній уніфікації.

Вивчення міжнародної договірної уніфікації зарубіжного цивільного права. Створенню уніфікованих актів передують ретельна підготовча робота, порівняльні дослідження відповідного нормативного матеріалу багатьох країн з метою встановлення як схожих положень, так і відмінностей, щодо яких необхідно досягти єдності. Уніфікація цивільних норм шляхом укладення міжнародно-правових актів.

Знання зарубіжного цивільного права відіграє важливу роль у правозастосовній діяльності. Наслідком взаємодії вітчизняного та іноземного цивільного права є застосування останнього суб'єктами цивільних правовідносин з іноземним елементом та судами України.

Головне завдання полягає у тому, щоб з урахуванням трансформаційних процесів у сфері правового регулювання особистих цивільних відносин в європейських країнах, у рамках Європейського Союзу, визначити стан та динаміку удосконалення чинного цивільного законодавства України в умовах взаємопроникнення сучасних правових систем цивільного права Європи.

Аналізуючи розвиток українського цивільного права, слід зазначити тенденції його зближення з континентальною системою цивільного права, які є відносно не стійкими. Це зумовлюється відсутністю стабільного економічного розвитку та правового регулювання суспільних відносин. Але активна позиція України в питаннях входження до європейського економічного простору, її участь у товарообігу між державами СНД, визначення своїх позицій при створенні модельних нормативних актів (наприклад, Модельного цивільного кодексу для держав - учасників СНД) та актів національного законодавства з урахуванням тенденцій європейського регулювання суспільних відносин дає підстави сподіватися на якнайближче визначення та затвердження українським цивільним правом свого належного місця серед цивільно-правових систем сучасності.

Необхідність забезпечення відповідності саме цивільного законодавства стандартам Європейського Союзу полягає в тому, що саме цивільне законодавство покликане регламентувати

найбільш важливі сфери приватноправового сегменту суспільного життя. Це означає, що створення в Україні ринкового соціально орієнтованого цивільного законодавства покликане забезпечити розвиток підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави, а також поступове зростання добробуту громадян, наближення його до рівня, що склався у державах - членах ЄС.

На сьогодні чинне законодавство щодо проблем забезпечення відповідності національного законодавства стандартам Європейського Союзу складається з низки нормативно-правових актів, до основних із яких слід віднести: Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», укази Президента України «Про забезпечення виконання угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з європейськими співтовариствами (Європейським Союзом)», «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» та інші.

Сучасний європейський досвід кодифікації цивільного законодавства бере свій початок у вісімнадцятому столітті. Розвиток кодифікації частково став результатом діяльності мислителів епохи Просвітництва, які спиралися на розуміння права як системи універсальних істин, які, тим не менше, підвладні людському розуму і які не залежать від божественної мудрості або діючої соціальної структури, яка склалася. Однак кодифікація не могла початися без політичних змін, які стали рушійною силою.

Історія кодифікації свідчить, що законодавчий процес прийняття єдиного акту може тривати десятиліттями. У Франції, наприклад, було прийнято тридцять шість окремих законів перед остаточною їх кодифікацією в якості цивільного кодексу в 1804 р. У Франції процес кодифікації зайняв близько десяти років. В Німеччині кодифікація зайняла майже втричі більше часу, три проекти кодексу ретельно вивчалися перед остаточною прийняттям в 1896 р. Після цього набуття чинності кодексу було призупинено до символічної дати 1 січня 1900 р.

Зокрема, мова йде про докорінні зміни у формуванні правового масиву, який регулює договірне право, виходячи із запровадження принципу свободи договору, диспозитивності у регулюванні прав та обов'язків учасників, встановлення механізмів їх взаємної відповідальності; корпоративного права, яке має будуватися на засадах забезпечення прав слабкої сторони; гарантування функціонування комплексу особистих немайнових прав фізичної особи, які були б забезпеченні від втручання держави у сферу особистого приватного життя людини тощо. Цілком очевидно, що європейські цивільні кодекси та внаслідок їх впливу кодекси інших країн дотримуються класичного розподілу приватного права на три основні частини: особи, речі, зобов'язання. У відповідності із суспільними ідеалами Просвітництва в центрі уваги цивільного

кодексу залишається людина, як носій прав та обов'язків від народження до смерті, по відношенню до себе, інших осіб, об'єктів у навколишньому світі.

Водночас, розглядаючи перспективи поглиблення приватноправових засад у цивільному законодавстві України через прийняття низки спеціальних нормативних актів, які б деталізували і поглиблювали норми ЦК України, слід наголосити на необхідності усунення тих серйозних перешкод, які сьогодні існують в процесі застосування цього системоутворюючого акту приватного права.

У Європейському Союзі вже визріла концепція поетапної кодифікації приватного права Європейського Союзу, розпочинаючи з прийняття Договірного кодексу ЄС, згодом Європейського Цивільного кодексу і завершуючи Зводом приватного права ЄС.

Україна повинна бути у цьому процесі, створення європейської кодифікації приватного права, не стороннім спостерігачем, а активним учасником. Адже окремі напрацювання українських правничих шкіл у сфері приватного права можуть на рівні конкурувати із іншими зарубіжними країнами. Так, зокрема, на нашу думку, в частині регламентації інституту особистих немайнових прав фізичної особи саме цивільне законодавство України є одним із найбільш прогресивних у Європі, та практика його застосування можуть сформулювати нові напрямки розвитку європейського законодавства.

Цим самим ми можемо забезпечити не лише односторонність сприйняття українським законодавством вимог європейського та світового товариства, але й внести свій національний вклад у його розвиток в цій частині.

Можливість вивчення дасть можливість підготувати нову методологічну базу для зміни основних засад формування українського цивільного законодавства, буде сприяти його мобільності до потреб сучасності в контексті входження України до європейського простору. Крім цього, вивчення вказаної кодифікаційної роботи дасть можливість більш глибоко уяснити як цивільне законодавство зарубіжних країн, так і межі його уніфікації та зближення.

Мусаєва Р.Б., студентка 4-го курсу
Рівненського відділення Національної
академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Створення системи гарантування вкладів в Україні стало результатом загальнодержавних процесів та тенденцій розвитку банківської системи держави. З 21 вересня 2012 року функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та діяльність Фонду гарантування

вкладів фізичних осіб регулюється Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі – Закон).

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд) – установа, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Фонд є юридичною особою публічного права, має відокремлене майно, яке є об'єктом права державної власності і перебуває у його господарському віданні. Фонд є суб'єктом управління майном, самостійно володіє, користується і розпоряджається належним майном, вчиняючи стосовно нього будь-які дії, що не суперечать законодавству та меті діяльності Фонду.

Відповідно до Закону, Фонд є економічно самостійною установою, має самостійний баланс, поточний та інші рахунки в Національному банку України. Фонд є установою, що не має на меті отримання прибутку.

Фонд має печатки із зображенням Державного герба України із своїм найменуванням, веде облік і звітність відповідно до законодавства. У своїй діяльності Фонд керується Конституцією України та законодавством України. Місцезнаходження Фонду – місто Київ.

Органи державної влади та Національний банк України не мають права втручатися в діяльність Фонду щодо реалізації законодавчо закріплених за ним функцій і повноважень. Взаємодія Фонду з Національним банком України та органами державної влади здійснюється в межах, визначених цим Законом, іншими актами законодавства.

Керівними органами Фонду є адміністративна рада та виконавча дирекція.

Відповідно до Закону основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. На виконання свого основного завдання Фонд у порядку, передбаченому цим Законом, здійснює такі функції:

- 1) веде реєстр учасників Фонду;
- 2) акумулює кошти та здійснює контроль за повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником Фонду;
- 3) інвестує кошти Фонду в державні цінні папери України;
- 4) здійснює випуск облігацій та видачу фінансових векселів у випадках, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік;
- 5) здійснює заходи щодо організації виплат відшкодувань за вкладами в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку;
- 6) здійснює регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб;
- 7) бере участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією Національного банку України;

8) застосовує до банків та їх керівників відповідно фінансові санкції і накладає адміністративні штрафи;

9) здійснює процедуру виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, організовує відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку;

10) інші функції.

Отже, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є державною спеціалізованою установою, яка виконує функції державного управління у сфері гарантування вкладів фізичних осіб. Має на меті захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків.

На теперішній час з метою визначення основних пріоритетів розвитку Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема, та системи гарантування вкладів фізичних осіб в цілому Адміністративною радою Фонду була затверджена Стратегія розвитку Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на 2013-2017 роки. Основним завданням цієї Стратегії є наближення не пізніше ніж до кінця 2017 року діяльності Фонду до положень Основних принципів ефективних систем страхування депозитів. Стратегія також враховує найкращий світовий досвід, зокрема положення Директиви Європейського Союзу № 94/19/ЄС «Щодо схем гарантування депозитів» від 30 травня 1994 року та Директиви № 2009/14/ЄС від 11 березня 2009 року, що вносить зміни до Директиви 94/19/ЄС. Реалізація Стратегії дозволить посилити захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнити довіру до банківської системи України, стимулювати залучення коштів у банківську систему України та забезпечити ефективність процедур виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків.

Семенюк А.Д., курсант 205 н.г.
ННПФЕКП НАВС
Науковий керівник:
Буличева Н. А., к.ю.н. доцент

Економічні та соціальні наслідки безробіття – однієї із соціальних проблем України

За останній десяток років, в процесі переходу до ринкової економіки, поширення набув термін «безробіття». Під безробіттям розуміється тимчасова незайнятість економічно активного населення країни. Безробіття – дуже поширене явище і в багатьох країнах з ринковою економікою, особливо в Західній Європі, залишається досить високою. В Україні станом на кінець 2014 року безробіття охопило біля 10% працездатного населення, впродовж року роботу втратили 586 тис. громадян

непенсійного віку та 514 тис. пенсіонерів, які працювали. Ця негативна тенденція зберіглася і в 2015 році. Вітчизняний ринок праці остаточно набув характеристик «ринку роботодавця».

При аналізі безробіття можна виявити такі негативні тенденції:

1. Безробіття веде до неповного використання економічного потенціалу суспільства. Незайнята робоча сила не бере участі у зростанні національного багатства, з цього в країні виникають втрати від недовикористання виробничих можливостей.

Людина – економічний ресурс особливого типу. Втрачений робочий час невідновний, і той обсяг благ, який не був сьогодні зроблений через безробіття, вже не можна компенсувати в майбутньому. Коли людина не працює, вона не може перестати споживати і їй все одно потрібно годувати свою сім'ю. Тому суспільство змушене шукати кошти для порятунку безробітних від голодної смерті. Але кошти, що направляються на це, не стають винагородою за виробництво нових благ, а значить, не ведуть до подальшого зростання добробуту всіх громадян країни.

2. При тривалому безробітті втрачається кваліфікація вивільнених працівників. Особливо відчутні соціально-економічні втрати у зв'язку з масовими звільненнями і вимушеними переходами на малокваліфіковану роботу фахівців і наукових працівників. Навіть при наступному включенні у продуктивний процес, працівник виходить на нормальну, стійку висоту продуктивності праці, приблизно за піврічний термін. І весь період адаптації працівник відстає в результатах своєї праці, в порівнянні з постійними робочими кадрами тієї ж кваліфікації в рівних умовах праці.

3. Зростання безробіття призводить до зниження життєвого рівня, наслідком чого є підірив психічного здоров'я нації.

Зростання безробіття скорочує попит на товари на внутрішньому ринку. Люди, які не одержують зарплату, змушені задовольнятися лише самим мінімумом засобів існування. В результаті ускладнюється збут товарів на внутрішньому ринку країни.

Оцінюючи безробіття, як втрати суспільства, слід згадати також такі чинники економічної нестабільності:

- ✓ зниження купівельного попиту;
- ✓ скорочення заощаджень;
- ✓ зниження інвестиційного попиту;
- ✓ скорочення пропозиції, спад виробництв.

4. Зростання числа безробітних служить сприятливим чинником для збільшення числа злочинів. Безробіття загострює політичну ситуацію в країні. Причиною тому є зростаюче озлоблення людей, що позбулися можливості гідно утримувати свої сім'ї і проводять день за днем у виснажливих пошуках роботи.

Втрата безробітними значної частини особистих доходів і погіршення життєвого рівня характерна для всіх країн, незалежно від системи страхування до фонду зайнятості, розмірів посібників та іншої матеріальної допомоги.

Для аналізу проблем безробіття необхідно, перш за все, чітко визначити, кого слід вважати безробітним. Критерії визнання людини безробітним звичайно встановлюються законом або урядовими документами і можуть трохи відрізнятися по країнах. Але, як правило, декілька ознак присутні у всіх визначеннях. Це:

- працездатний вік, тобто людина повинна бути старше мінімального віку, з якого законодавство дозволяє працювати за наймом, але молодше віку, після досягнення якого призначається пенсія по старості.

- відсутність у людини постійного джерела заробітку протягом деякого часу.

- доведене прагнення людини знайти роботу (наприклад, його звернення до служби зайнятості і відвідини тих роботодавців, до яких його направляють на співбесіду співробітники цієї служби).

Тільки той, хто відповідає цим ознакам, вважається дійсно безробітним і враховується при визначенні загального рівня безробіття в країні.

При всіх негативних сторонах безробіття на певному рівні є і позитивні аспекти.

1. Безробітні являють собою резерв незайнятої робочої сили, яку можна задіяти при розширенні виробництва або структурних перебудовах.

2. Наявність безробіття посилює агресію профспілок та їх вимоги підвищення заробітної плати, і тим самим посилює стимули підприємницької діяльності.

3. Страх втратити роботу і влитися в число вивільнених із сфери виробництва, є самим кращим організатором дисципліни праці і, крім того, створює умови для підтримання необхідної якості витрат праці.

У силу зазначених причин, помірне безробіття (3-7% від числа зайнятих) вважається необхідним супутником розвитку ринкової економіки.

Таким чином, можна виділити наступні соціальні та економічні наслідки безробіття.

I. Соціальні наслідки безробіття:

Негативні: загострення криміногенної ситуації, посилення соціальної напруженості, зростання кількості фізичних і душевних захворювань, збільшення соціальної диференціації, зниження трудової активності.

Позитивні: підвищення соціальної цінності робочого місця, збільшення особистого вільного часу, зростання свободи вибору місця роботи, збільшення соціальної значущості і цінності праці.

II. Економічні наслідки безробіття:

Негативні: знецінення наслідків навчання, скорочення виробництва, витрати на допомогу безробітним, втрата кваліфікації, зниження життєвого рівня, недовиробництво національного доходу, зниження податкових надходжень.

Позитивні: створення резерву робочої сили для структурної перебудови економіки, конкуренція між працівниками як стимул до розвитку здібностей до праці, перерви в зайнятості для перенавчання і підвищення рівня освіти, стимулювання зростання інтенсивності і продуктивності праці.

Шевченко В.С., курсант 205 н.г.
 ННПФЕКП НАВС
Науковий керівник:
Буличева Н. А., к.ю.н. доцент

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ: ЗМІСТ, ТИПИ ТА ЧИННИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Довгострокове економічне зростання є однією з цілей макроекономічної політики будь-якої держави. Економічне зростання визначається з двох позицій:

1) як поступальний приріст реального обсягу ВВП, ВВП або національного доходу (НД) за рахунок збільшення обсягів використовуваних ресурсів і (або) кращого їх використання без порушення рівноваги у короткострокових періодах;

2) як реальний приріст ВВП (ВВП чи НД) на одну особу.

Розрізняють три типи економічного вростання:

- *екстенсивний*, який здійснюється шляхом збільшення обсягів залучених до процесу виробництва ресурсів;

- *інтенсивний*, який здійснюється шляхом ефективнішого, продуктивнішого використання ресурсів на основі науково-технічного прогресу та кращих форм організації виробництва;

- *змішаний*, який *поєднує інтенсивні й екстенсивні типи*.

Оскільки в економіці, як і в інших системах, чистих форм майже не існує, то будь-яке економічне зростання можна вважати змішаним.

Для України сьогодні більш характерним має бути, на нашу думку, інтенсивний тип економічного зростання. Це обумовлено, в першу чергу, тим, що передумовою сталого економічного розвитку в нашій країні має стати оновлення виробничих фондів. Слід зазначити, що в Україні на сьогодні критично зношені інфраструктура та виробниче обладнання. Динаміка зазначеного явища пришвидшується, оскільки наближаються граничні терміни експлуатації всього того, що було створене раніше і що ми все ще продовжуємо експлуатувати. Звичайно, Україні потрібна нова індустріалізація, нова структура матеріального виробництва, абсолютно відмінна від минулого. Це означає, що нам не потрібно відновлювати всі старі корпуси та цехи, але в нас критично зношені базові об'єкти функціонування соціально-економічної інфраструктури. З таким

станом матеріально-технічного оснащення суспільства досягти сталого зростання на рівні 7—9% ВВП, необхідного, щоб наздоганяти сусідів і ліквідувати той економічний вакуум, який утворився на території України, неможливо. Така інфраструктура – не лише перепона для інвестицій, а й джерело техногенних загроз. Тому потрібен старт масштабних процесів заміни та модернізації основних фондів.

Водночас, виконання програм (проектів) модернізації в потрібних Україні масштабах потребує величезної кількості матеріалів та обладнання. І, що надзвичайно важливо, підприємства, які виробляють цю продукцію, є в Україні. В сучасній структурі міжгалузевих зв'язків функціонують цілі виробничі кластери, що забезпечують місцевий компонент виробництва на 90% і більше. Це вигідно відрізняє нас від інших країн колишнього СРСР, наприклад країн Балтії, які також узяли європейську модель розвитку і вже досягли великих результатів, не маючи ряду базових переваг, які все ще маємо ми. Деякі важливі види продукції, які ми виробляємо і які залишаються конкурентоздатними, варто перерахувати. Зокрема це весь ряд базових будівельних матеріалів, таких як металопрокат і металеві конструкції, цемент, цегла, скло, труби та інше. Машинобудівні кластери в енергетиці – трансформатори, генератори, турбіни. В залізничному машинобудуванні – рухомий склад вагонний і тягловий (локомотиви) та інше. Важливо відзначити, що рівень вітчизняних компонентів у переліченій продукції машинобудування дуже високий – 80% і вище. Отже, реалізуючи такі необхідні проекти відновлення чи створення інфраструктури для сучасної економіки, ми одночасно забезпечимо замовленнями ключові вітчизняні підприємства. Відтак, виникає синергія, що дає дуже високий соціально-економічний ефект.

Коротченко А.В., курсант 205 н.г.
 ННІПФЕКП НАВС
Науковий керівник:
Буличева Н. А., к.ю.н. доцент

СВІТОВІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ТА РОЛЬ УКРАЇНИ НА СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ АРЕНІ

Світові економічні відносини (надалі – СЕВ) – сукупність виробничих відносин на міжнародному рівні, яка формується за трьома головними чинниками:

- розвиток продуктивних сил і світової інфраструктури;
- національні виробничі відносини кожної країни;
- неекономічні особливості, насамперед, політичні моменти.

Розвиток СЕВ спирається на розв'язання суперечностей, зокрема, таких головних:

- між національними й міжнародними інтересами;

- між інтеграцією країн і нерівномірністю їх розвитку, наприклад, курс України на вступ до ЄС обмежений суттєвою невідповідністю так званим Копенгагенським критеріям, тоді як Польща з 1 травня 2004 року стала повним членом організації;

- між зростанням потреб і забезпеченістю країн власними виробничими ресурсами, наприклад, висока залежність української промисловості від імпорту енергоносіїв з Росії;

- між позитивними й негативними чинниками світового ринку, наприклад, світові ціни, з одного боку, є орієнтиром для національних, з іншого боку, коливання світових цін можуть дестабілізувати стан рівноваги в країні;

- між посиленням різноманіття відносин і поглибленням прірви в соціально-економічному розвитку країн “Півночі” і “Півдня”.

Відзначають основні форми СЕВ:

- традиційні, пов’язані з міжнародною торгівлею кінцевими товарами;
- перехідні до стратегічних як обмін чинниками виробництва, зокрема, міграція робочої сили та капіталу, науково-технічне співробітництво;

- стратегічні як комплекс постійних спеціалізованих і коопераційних заходів у внутрішньо фірмових відносинах ТНК;

- синтезовані як особливості регіональної інтеграції країн;

- специфічні, які поєднують економічні й неекономічні моменти, наприклад, міжнародний туризм, спортивні, культурні та рекреаційні контакти.

Зовнішня торгівля як базова форма СЕВ спирається на такі **ключові категорії**:

- експорт як вивіз товарів за межі митного кордону країни;

- імпорт як ввіз товарів за межі митного кордону;

- торговельний баланс або його сальдо, тобто різниця між експортом і імпортом, причому кажуть про позитивне і негативне сальдо;

- зовнішньоторговельний оборот як сума цифр ввозу і вивозу;

- експортна та імпортна квота як окремі відношення відповідно експорту та імпорту до обсягу ВВП;

- експортний потенціал як різниця між ВВП і сумою внутрішніх потреб країни;

- протекціонізм – державна політика стимулювання національного експорту і стримування імпорту;

- вільна торгівля (фритредерство) – політика держави з її мінімальним втручанням в МЕВ;

- лібералізація торгівлі як сукупність заходів щодо послаблення державного регулювання;

- тарифні обмеження в торгівлі як використання мита, тобто прямих надбавок до ціни товару;
- нетарифні обмеження, тобто непрямі форми впливу на обсяг і ціну товару, який перетинає державний кордон (квоти, ліцензії, технічні обмеження, тобто стандарти, норми, інші обов'язкові вимоги та ін.).

Стосовно України варто відзначити, що за станом на 2014-2015 роки депресивні тенденції в економіці помітно позначилася на зовнішній торгівлі: за попередніми даними, падіння експорту (товарів і послуг) досягло 17%, імпорту – 24%. Відтак, суттєво знизився дефіцит рахунку поточних операцій – до \$5 млрд. (або 4% ВВП). Водночас, відбулась часткова переорієнтація української держави з російських ринків на європейські – насамперед у частині експорту окремих продуктів аграрного сектору, що значною мірою зумовлено підписанням Угоди про асоціацію України з ЄС і наданням з боку ЄС односторонніх преференцій доступу України до ринку ЄС. Ефективно використати потенціал девальвації національної валюти для нарощування експорту та досягнення позитивного сальдо за поточним рахунком платіжного балансу (що необхідно для відновлення зовнішньої рівноваги) Україна не змогла через втрату контролю над частиною території, де розташовані багато експортоорієнтованих підприємств, та порушення виробничих зв'язків і скорочення постачань енергоносіїв.

Зазнала обвалу ситуація з припливом прямих іноземних інвестицій (ПІІ). За I-III квартали 2014р. приплив ПІІ виявився практично нульовим, а за рахунок курсової різниці акціонерний капітал ПІІ впав приблизно на \$9 млрд. Наприкінці 2014р. передумов прискорення припливу ПІІ також не було, що створило значні проблеми в частині здійснення необхідних структурних перетворень в українській економіці.

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що результати 2014р. вказують на поглиблення кризового стану національної економіки. Між тим, упродовж 2014р., хоч і повільно, але відбувалися процеси її адаптації до нових умов, часткова заміна втрачених економічних і фінансових джерел, що дозволило уникнути неконтрольованого розпаду економіки.

Ляшук В.Р., студентка 4-го курсу
Рівненського відділення НАВС

Особливості правового регулювання економічної конкуренції та монополістичної діяльності в Україні

Наскільки відомо, конкуренція є одним із основних двигунів прогресу. На фоні конкурентів кожен виробник прагне вдосконалити свою продукцію, збільшити її різноманітність, або вдосконалити технологію та якість надання послуг. Нормативне закріплення поняття «економічна конкуренція» отримало у ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», де воно

визначається як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку. Тобто конкуренція не лише штовхає виробника на удосконалення товару, а й не дає йому «грати» на споживачах шляхом завищення ціни на унікальний товар, який виробляє лише одна фірма, підприємство.

Державна політика у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму в господарській діяльності, здійснення заходів щодо демонополізації економіки, фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, консультативної та іншої підтримки суб'єктів господарювання, які сприяють розвитку конкуренції, здійснюється органами державної влади, органами місцевого самоврядування та органами адміністративно-господарського управління та контролю. Суб'єкти господарювання, органи влади, органи місцевого самоврядування, а також органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані сприяти розвитку конкуренції та не вчиняти будь-яких неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію. Органи державної влади, до компетенції яких належить забезпечення державного регулювання та управління у відповідних галузях економіки, проводять моніторинг ринків цих галузей з метою аналізу та прогнозування їх розвитку.

Законодавство України про захист економічної конкуренції ґрунтується на положеннях Конституції України (ст. 42 Конституції України містить пряму заборону щодо зловживання монопольним становищем на ринку та обмеження конкуренції), Господарського кодексу України, Законів України «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про Антимонопольний комітет України», «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну», «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» та інших нормативно-правових актів.

В свою чергу недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності.

Монополія, монополізм (одноособове право на продаж) – 1) виключне право на виробництво, торгівлю, промисли тощо, яке належить одній особі, певній групі осіб або державі; 2) великі об'єднання підприємців (картелі, синдикати, трести, концерни, консорціуми тощо), що виникають на базі зростаючої концентрації виробництва і капіталу та зосереджують у своїх руках значну частку виробництва чи продажу певного товару з метою досягнення домінуючого становища на ринку, одержання максимального прибутку. Розрізняють законну (легальну) монополію як виключне право суб'єкта господарювання здійснювати певну діяльність на засадах, визначених нормативно-правовими актами. Тобто існування такої монополії регламентовано

законодавством, а монопольне право суб'єкта господарювання на здійснення певної діяльності, надання послуг, володіння майном дозволено та підтримується законодавством. Законну (легальну) монополію у свою чергу можна поділити на державну та приватну.

Державний контроль за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції, захист інтересів суб'єктів господарювання та споживачів від його порушень здійснюються органами Антимонопольного комітету України. Органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані сприяти Антимонопольному комітету України у здійсненні його повноважень у сфері підтримки й захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму та контролю за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції.

Отже, конкуренція – це один із основних чинників існування ринку. Вона допомагає визначати об'єктивну вартість товару та дає покупцеві широкий вибір товарів та послуг на будь-який смак. Монополізм виключає поняття конкуренції, а тому статус «монополія» може отримати лише окремий виробник у передбаченому законом порядку, або ж особа, яка володіє принципово новим, оригінальним результатом творчої діяльності (інтелектуальною власністю).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07 червня 1996 р. № 236/96–ВР.
2. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III.
3. Удалов Т.Г Конкурентне право: навчальний посібник. – К.: Видавництво «Школа», 2004. – 496 с.

Зазуляк Б.Є., курсант 205 н.г.
 ННПФЕКП НАВС
Науковий керівник:
Буличева Н. А., к.ю.н. доцент

СИСТЕМА РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ

Розподіл доходів в умовах ринку є проміжною стадією між виробництвом та споживанням, етапом системи суспільного виробництва. Доходи економічних суб'єктів представляють собою обсяг грошових та натуральних надходжень за певний період часу. Доходи населення виступають одним із найважливіших чинників розвитку економічної системи суспільства. Значення цього елемента можна розглянути через наступні фактори:

- доходи виступають чинником матеріального добробуту економічних суб'єктів;
- рівень доходів впливає на можливість задоволення потреб;
- доходи виступають передумовою відтворення людських ресурсів.

Доходи поділяються на первинні та вторинні.

Первинні доходи постають у формі доходів працівників, зайнятих у матеріальному виробництві, та доходів державних і кооперативних підприємств усіх галузей сфери матеріального виробництва. Величина індивідуальних доходів як частини фонду споживання національного доходу має бути еквівалентна трудовому вкладу в суспільне виробництво працівників, які створюють національний дохід, за вирахуванням частини фонду споживання національного доходу, спрямованої на задоволення соціальних потреб суспільства. Механізм дії цього закону повинен стимулювати ефективну працю, забезпечувати соціальну справедливість, тому закон розподілу за працею вважався найраціональнішою суспільною формою розподілу в соціалістичному суспільстві. На практиці дія закону розподілу за працею деформувалась під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників: складності оцінки показників затрат та результатів праці, недоліків в організації заробітної плати, незбалансованості грошової і товарної маси, незбалансованості робочої сили і робочих місць у галузях та регіонах, існуванням «тіньової економіки».

Іншим напрямом руху життєвих засобів і формою доходів індивідів та сім'ї є суспільні фонди споживання. Вони виникли як особливий спосіб розподілу і споживання життєвих засобів ще у роки соціалістичного будівництва і залишаються в перехідній до ринку економіці. Суспільні фонди споживання посідають важливе місце в ринковій економіці розвинутих країн світу. Вони є складним багатоплановим явищем. Економічна теорія трактує їх як трансфертні платежі та фонди суспільного задоволення потреб населення, а також спосіб розподілу матеріальних та духовних благ. Трансфертними платежами в такому випадку називають видачу коштів індивідам, не пов'язану з їхньою економічною діяльністю (субсидії, сплата відсотків за державним боргом, пенсії, допомоги населенню на соціальні потреби). Дві суттєві ознаки визначають особливий характер цього способу розподілу: 1) відносна незалежність від трудового внеску кожного громадянина; 2) особлива соціальна функція – забезпечення загальної доступності до суспільних фондів споживання, їх гарантованість, що певною мірою вирівнює задоволення потреб, сприяє соціальній справедливості. Функціонування суспільних фондів споживання є невід'ємною підсистемою економічного базису суспільства. Вони – форма активного суспільного впливу на доходи і спосіб життя населення.

Похідні (вторинні) доходи. Ними є всі доходи підприємств, установ і осіб (індивідів) невиробничої сфери у формі заробітної плати, всіх видів виплат соціального страхування, пенсій, допомоги, а також стипендій, відсотків на вклади, виграшів за позиками тощо.

Таким чином, доходи сім'ї або індивіда охоплюються наступними формами: оплатою праці та різними видами матеріально-грошового стимулювання; суспільними фондами споживання; доходами від чинників виробництва та підприємництва; трансфертними платежами; доходами від особистого підсобного господарства; нетрудовими доходами (рента, відсоток, дивіденди).

Підсумовуючи викладене слід зазначити, структура доходів населення відображає рівень життя, тобто ступінь розвитку і задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб населення, а також умови в суспільстві для розвитку і задоволення цих потреб.

Також, цікаво відмітити, що за різницею в доходах 10% найбагатших сімей і 10% найбідніших сімей в країні можна зробити висновок про питому частку тіньового сегменту в її економіці (тобто тієї частини економіки, яка не відстежується офіційною статистикою, з якої не сплачуються жодні податки і яка не підпадає під жодне державне регулювання). Так, чим вищою є корупція, тим вищою – частка тіньової економіки і тим більшою – реально оцінювана різниця в доходах зазначених вище. За дослідженнями експертів Центру Разумкова, найнижчими ці показники є у країн ЄС, найвищими – України і країн Митного союзу.

Корж В. А., курсант 206 н.г.
 ННПФЕКП НАВС
Науковий керівник:
Буличева Н. А., к.ю.н., доцент

Досвід соціально-економічних реформ Маргарет Тетчер: урок для України

Як засвідчує світовий досвід, приборкати кризові явища в економіці вдавалося лише завдяки втіленню в життя неординарних рішень і комплексним реформам.

Саме таким чином вдалося подолати Велику Депресію в США команді Франкліна Рузвельта. Саме у той час було вперше запроваджено страхування депозитів і створено наш аналог Фонду гарантування банківських внесків (Федеральну корпорацію страхування депозитів), у системі соціальних стандартів з'явився новий вид захисту населення – страхування від безробіття, а також втілено доволі непопулярну стратегію боротьби із промисловими монополіями.

Рішучі і послідовні дії допомогли уряду Маргарет Тетчер вивести Британію, що хронічно відставала з реструктуризацією економіки, модернізацією старих галузей промисловості і перебудовою виробничих відносин, у країни-лідери індустріального розвитку. Одним із неприємних побічних ефектів тоді стало суттєве збільшення безробіття.

До речі, навіть виникненню сумнозвісного податку на додану вартість світ зобов'язаний кризі. Уперше його було запроваджено у Франції, до того ж, як тимчасовий податок, задля реанімації економіки.

Якщо зважити на те, що Україна потрапила у перелік країн, що найбільше постраждали від нинішньої фінансової кризи (за підсумками першого кварталу національний продукт скоротився на 20%), країна потребує не тільки революційних фіскальних новацій, а й капітальної перебудови відносин бізнесу та держави, а також глобального реформування соціальних стандартів.

На думку експертів поряд з іншим цьому сприяло штучне підвищення доходів населення, не підкріплене розширенням ринку споживчих товарів вітчизняного виробництва. З одного боку, це давало поштовх розвитку роздрібною торгівлі і банківському кредитуванню. З іншого, усі кошти населення вкладало у придбання імпортованих товарів, що не сприяло збільшенню внутрішнього виробництва. В результаті у минулому році дефіцит по рахунку поточних операцій у минулому році досяг максимального рівня - \$11,9 млрд. За даними Держкомстату, українці споживають 88,3% вітчизняних товарів продовольчої групи і 54% - непродовольчої.

Утім, реальна картина виглядає геть по-іншому. Бо ж за статистикою, приміром, на вітчизняних фабриках виробляється 65,5% чаю, а також 53,2% усієї кави, що споживається. Хоча насправді ці продукти в Україні тільки пакуються.

Глобальним завданням наразі є переформатування вітчизняної економіки (а його неможливо зробити без фундаментального перегляду фіскальної системи), яке спрощувало адміністрування податків, зменшувало податкове навантаження на бізнес, а також стимулювало пріоритетні галузі економіки.

Головний економіст Європейського банку реконструкції та розвитку Ерік Берглоф на сторінках Financial Times пише про головні уроки державного досвіду управління економікою британського прем'єра Маргарет Тетчер для Центральної та Східної Європи. Оглядач зауважує, що особливо важливим для держав на сході континенту є критичне засвоєння досвіду Тетчер у сфері приватизації державних галузей економіки. «Такі держави центральної Європи, як Чехія, Угорщина, Словаччина по різному втілювали в життя британський досвід приватизації державного майна, але вирішили ці завдання на шляху до ЄС», - пише Берглоф.

Характеризуючи досвід Тетчер, то приватизація була одним з її перших кроків і торкнулася кількох найбільших підприємств. Цим Тетчер домоглася того, щоб будь-хто міг купити акції і таким чином отримати капітал - так виник «народний капіталізм» Маргарет Тетчер. «Державі треба намагатися перешкодити монополіям та олігархам займати панівні позиції і таким чином сприяти рівності можливостей», - говорила Тетчер. Водночас, вона скоротила безробіття, пропагуючи неповний робочий день і стимулюючи отримання нових, затребуваних спеціальностей, а також підтримуючи розвиток малого бізнесу. А для скорочення державного бюджету Тетчер сміливо скорочувала субсидування збиткових підприємств, соціальні допомоги та дотації регіонам. Всі ці заходи викликали хвилю протесту в країні, але Тетчер була непохитна: «Нікому не потрібен уряд, що складається з м'яких іграшок», - а з тієї кризи, в якому знаходилася Великобританія, її могла витягнути тільки залізна хватка Залізної Леді. За перший термін перебування Тетчер при владі інфляція знизилася до небачених раніше 4%, а дефіцит бюджету був скорочений в кілька разів.

«Роль країни повинна бути реконструйована і у деяких випадках навіть підсилена. Державі треба намагатися перешкодити монополіям та олігархам займати панівні позиції і таким чином сприяти рівності можливостей», – вказує Берглоф на досвід Тетчер, важливий для України.

Тетчер, на його думку, підтримувала саме таку роль держави. «Тому й сьогодні далі на Схід Європи ви маєте олігархів і нерівність, а в центральній Європі панує добродійна комбінація демократії, функціональних ринків та сильних стимулів для економічного зростання», – наголошує економіст на позитивних наслідках впровадження досвіду Тетчер у цих країнах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Financial Times: Україні треба вчитися у Тетчер, як боротися з монополіями та олігархами [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://ipress.ua/news/yebr_radyt_ukraini_vchytysya_u_tetcher_yak_perekryvaty_povitrya_monopoliyam_i_oligarham_18504.html
2. Контракович П. Як би українську економіку рятувала Тетчер (рецепт виходу з кризи) [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/article/editorial_1/read/5835/Jak_by_ukrajinsku_jekonomiku_ratuvala_Tetcher_recept

Чорнобривець В.М., слухач 4-го курсу
Миколаївського регіонального відділення
ННІЗН НАВС

СУТНІСТЬ СТРАХУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Подолання політичної напруженості та збереження соціальної рівноваги, що є актуальною проблемою і напрямом державної політики, в сучасних умовах реформування економічної та політичної системи України набувають актуальності. Відбувається переорієнтація постулатів фінансового права на новий лад в системі захисту юридичних, фізичних осіб та держави від матеріальних витрат, до яких можуть призвести нещасний випадок чи інші ризикові обставини. Страхування є основною правовою формою фінансового захисту в економічно розвинутих країнах. Досвід розвитку страхування в цих країнах свідчить, що добре налагоджена страхова справа активно сприяє розв'язанню соціальних проблем. У давні часи люди добре усвідомлювали це, будуючи спеціальні приміщення для зберігання провізії на випадок можливої небезпеки. Неможливо не брати до уваги ті архітектурні знахідки, які є підтвердженням історичної зрілості страхування. Безумовно, сучасний стан страхування не можна порівнювати з тими первинними формами страхування доісторичного періоду.

Щоб вийти на шлях економічного розвитку, Україні необхідні радикальні зміни, які не можливі без посилення уваги до інституту страхування як соціально-економічного механізму

захисту господарської діяльності від руйнівної дії стихійного лиха, нещасних випадків, несприятливих змін ринкової кон'юнктури тощо.

Страховання є тим засобом захисту, за допомогою якого можна мінімізувати негативну дію різноманітних явищ у суспільному житті і навіть попередити чи взагалі усунути небажані наслідки їхньої дії. Отже, об'єктивна необхідність існування та розвитку страхування в Україні викликана тим, що воно є ефективним, раціональним, економічним та доступним засобом захисту всебічних інтересів як суб'єктів, які господарюють (виробників товарів та послуг), так і громадян.

Якщо в зарубіжних країнах страхування є вже ustalеним правовим інститутом (страхові системи та їхні правові засади створювалися впродовж століть), то в країнах з перехідною економікою, до яких належить Україна, страхування ще перебуває в стадії становлення і розвитку. Крім того, нові основи організації й функціонування економіки обумовлюють необхідність приведення національного страхового законодавства у відповідність до потреб ринкової економіки. Проблеми, що виникають у процесі розвитку страхування, зумовлені низкою причин, у тому числі суперечливим ходом політичних, соціально-економічних перетворень, які відбувалися в Україні.

Страховання характеризується такими найважливішими ознаками, рисами та принципами:

1. Страховання являє собою фінансові економічні відносини, які є, по-перше, грошовими, по-друге, перерозподільними, оскільки на їх основі відбувається перерозподіл (вторинний розподіл) частини національного доходу.

2. Основою страхування є формування цільового страхового фонду грошових коштів. Страховий фонд є обов'язковим елементом суспільного виробництва, його економічна природа визначається виробничими відносинами, що є результатом виробництва та перерозподілу матеріальних благ. За допомогою страхового фонду багато в чому вирішуються об'єктивно існуючі протиріччя між людиною та природою, між природою та суспільством.

Використання коштів страхового фонду характеризується строго цільовим призначенням, іншими словами, здійснюється виключно у випадках, встановлених правилами та умовами страхування. Особливо жорстко подібне правило спрацьовує в системі обов'язкового страхування, оскільки тут воно обумовлене особливим характером даних страхових відносин, в яких реалізується державна функція захисту суспільно вразливих категорій громадян та працівників, або окремо взятих суспільних відносин.

Першою формою є створення фонду в децентралізованому порядку, як правило, у вигляді натуральних запасів, в рамках одного підприємства або господарства з метою самострахування. За допомогою самострахування досягається мета швидкого подолання

тимчасових труднощів у процесі виробництва. Наприклад, в агропромисловому секторі, використовуючи механізм самострахування, створюються насінний, фуражний та інші фонди, що покликані усунути або хоча б пом'якшити негативний вплив природно-кліматичного чинника на результати діяльності сільськогосподарських підприємств.

Друга форма організації страхового фонду є чітко централізованою. У такій формі за рахунок загальнодержавних ресурсів створюються централізовані страхові (резервні) фонди, що мають своїм призначенням забезпечення відшкодування збитку та відвернення наслідків стихійних лих та крупних аварій, що створили надзвичайну ситуацію та потягли великі руйнування і жертви серед населення.

Державні страхові резерви – необхідний та обов'язковий елемент суспільного відтворення. Страхові резерви створюються для покриття надзвичайних збитків внаслідок стихійних лих, техногенних катастроф, міждержавних та міжнаціональних конфліктів, інших негативних подій за рахунок коштів, що надходять із державного бюджету. Призначення резервів – підтримка стабільності національної економіки. Державні резерви формуються як у натуральній, так і у грошовій формі. У натуральній формі державний страховий резерв являє собою постійно відтворюваний запас продукції, матеріалів, сировини, палива й т. ін.

Кошти державних резервних фондів можуть спрямовуватися на заходи, що не пов'язані з ліквідацією наслідків стихійних лих, катастроф, конфліктів та інших негативних подій. Резервний фонд бюджету формується для здійснення непередбачених видатків, що не мають постійного характеру і не могли бути передбачені при складанні проекту бюджету.

Власенко К.О., студентка 3 курсу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ України
Науковий керівник:
викладач кафедри гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін ННПП НАВС
Чугай О.М.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА»

На сучасному етапі розвитку економіки країни, в умовах подолання фінансової кризи та складних трансформаційних процесів суттєво ускладнюються умови господарювання вітчизняних підприємств, що призводить до необхідності розгляду проблеми забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Беззаперечною перешкодою на шляху забезпечення високого рівня фінансової безпеки будь-якого суб'єкта господарювання є

відсутність єдиного, науково обґрунтованого та офіційно затвердженого підходу до визначення самого поняття "фінансова безпека".

У сучасній економічній літературі поняття "фінансова безпека підприємства" як самостійний об'єкт управління розглядається відносно недавно. Проте в Україні комплексним дослідженням цього питання практично не займаються, приділяючи основну увагу проблемам фінансової безпеки держави. Окремі аспекти багатогранної проблеми забезпечення фінансової безпеки підприємств є предметом наукових досліджень таких вчених: Бланка І.О., Барановського О.І., Горячева К.С., Кузенко Т.Б., Реверчука Н.Й., Мунтіяна В.І., Шлемко І.Ф. та інших.

Питання фінансової безпеки суб'єктів господарювання на сьогоднішній день є надзвичайно актуальним. І якщо раніше вчені зосереджували свою увагу переважно на фінансовій безпеці держави, то сьогодні все більше науковців наголошують на необхідності створення фінансової безпеки підприємства, що має відповідати за безпеку саме сфери фінансових відносин. Фінансові відносини з часом набувають все більшого значення в економічній системі, тому виділення фінансової безпеки підприємства є цілком обґрунтованим кроком.

Для визначення поняття «фінансова безпека підприємства», на нашу думку, в першу чергу слід зрозуміти поняття «фінансова безпека». На думку Шлемко І.Ф., під фінансовою безпекою слід розуміти такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та її зростання [1]. Схожої точки зору дотримується і Кульпінський С., який пропонує під фінансовою безпекою розуміти цілеспрямований комплекс заходів фіскальної та монетарної політики з метою досягнення стабільності фінансової системи та створення сприятливого інвестиційного клімату [2].

Що ж до підходів до розуміння сутності фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, то більшість вчених дотримуються лінії, яка базується на визначенні фінансової безпеки держави, тільки екстраполюють її на мікрорівень. На сьогоднішній день у науковій літературі існують різні погляди на розуміння поняття фінансової безпеки підприємства. Наприклад, на думку Мунтіяна В.І., під фінансовою безпекою підприємства слід розуміти стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, відображеного в оптимальних значеннях фінансових показників прибутковості та рентабельності бізнесу, якості правління, використання основних та обігових фондів підприємства, структури його капіталу, норм дивідендних виплат за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного та фінансового розвитку [3].

Іншої ж точки зору дотримується Судакова О.І., яка вважає, що фінансова безпека підприємства – це важлива складова частина економічної безпеки підприємства, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансів підприємства, яка відображається через систему критеріїв і показників його стану [5]. Вчений Реверчук Н.Й. дає наступне визначення поняттю фінансової безпеки підприємства – це захист від можливих фінансових втрат і запобігання банкрутству підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів [4].

На думку Пластуна О.Л., фінансова безпека суб'єктів підприємництва є важливою складовою фінансової безпеки і являє собою здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову діяльність, ефективно і стабільно протягом невизначеного періоду часу, шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього та зовнішнього середовищ [6].

Таким чином, на підставі розглянутих вище підходів до розуміння поняття «фінансова безпека підприємства», його можна визначити як фінансовий стан підприємства, за якого гарантуються збалансованість та захищеність його пріоритетних фінансових інтересів, активів і пасивів, від загроз як зовнішнього, так і внутрішнього характеру, забезпечується наявність фінансових ресурсів достатньою мірою для стабільного функціонування підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. К. : НІСД, 1997. – 144 с.
2. Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами / С. Кульпінський // Фінансова консультація. – 2000. – № 5. – С. 34–38
3. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : КВІЦ, 1999. – 464 с.
4. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур / Н. Й. Реверчук. – Львів : ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
5. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140–148
6. Фінансова безпека підприємств і банківських установ [Текст] : монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова, [А. О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.

Мишанський В.С., слухач 4-го курсу
Миколаївського регіонального відділення
ННІЗН НАВС

СПОСОБИ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сьогодні існує безліч механізмів та методів, що використовуються терористичними групами (організаціями) з метою приховування або затінення зв'язку між джерелом коштів і їх можливим призначенням або метою. І, як приклад, матеріальне сприяння створенню або діяльності терористичної групи (організації) може знайти своє відображення у таких методах, як:

- компанії-прикриття – компанії, що фактично проводять діяльність, за якої нелегальні доходи змішуються з доходами від законної діяльності;

- компанії-раковини – компанії, що займаються підприємницькою діяльністю без практичних або комерційних цілей, і створені для приховування справжнього власника (бенефіціара) рахунків і майна;

- неофіційні системи переказу грошей і коштів – системи переказу коштів, такі як “хавала”, “хунді”, “фей-чієн” або “чорний ринок песо”;

- фіктивні особи – використання родичів, друзів або партнерів, які мають довіру в певному суспільстві і не привертають уваги, для проведення трансакцій від їх імені з метою маскуванню джерела і власника коштів;

- структурування – внесення на депозит готівки або купівля банківських трат у різних установах декількома особами або здійснення трансакції на суму, нижчу суми, що викликає підозру;

- кредитні картки – створення кредиту на картці за допомогою оплати готівкою дозволяє конвертувати кредит у готівку;

- електронний переказ коштів – використання служб електронних переказів для переказу грошей родичам;

- потенційне використання неприбуткових і благодійних організацій для забезпечення накопичення коштів терористами;

- провезення валюти через кордон – фізичні перевезення готівки з одного місця в інше з метою маскуванню їхнього джерела походження та власника;

- використання торгівлі золотом та діамантова галузь, як сектори, що демонструють значну вразливість для використання їх у відмиванні коштів та, у невідомому обсязі, для фінансування терористичної діяльності.

Це далеко не вичерпний перелік методів за допомогою яких терористичні групи (організації) спроможні “відмити” грошові кошти, цільове призначення яких – фінансування терористичної діяльності терористів, терористичних груп (організацій).

На даний час в структурі загальної грошової маси в Україні питома вага готівкових коштів є значною, це надає можливість злочинцям легалізувати свої незаконні доходи, використовуючи готівкові кошти. Головним напрямком в процесі запобігання відмивання коштів є впровадження процедур фінансового моніторингу як для державних, первинних і спеціально визначених суб'єктів фінансового моніторингу, так і для всіх учасників економічних процесів насамперед для зниження ризику їх діяльності. Іншим напрямком в боротьбі з «брудними грошима» є впровадження в монетарній політиці держави зменшення готівкового обігу шляхом розробки відповідної законодавчої бази, наданням привілеїв переходу на безготівковий обіг та створення високого рівня захищення грошових операцій.

Основна функція як готівкових, так і безготівкових коштів – служити засобами платежу. У багатьох країнах кількість готівкових коштів жорстко обмежується законодавством, їхня максимальна межа при здійсненні тієї або іншої операції не повинна перевищувати визначений законодавством поріг (суму).

Закономірністю є й те, що обіг безготівкових коштів легше контролюється ніж обіг готівкових. Кошти, переведені з рахунку на рахунок, контролюються з боку банківських установ, контролюючих та правоохоронних органів. На відміну від безготівкового обігу грошових коштів, готівкові кошти є найбільш зручними для використання їх злочинцями через відсутність сильного правового контролю над ними.

Варто відмітити роботу Державної служби фінансового моніторингу України, одним із напрямків своєї діяльності акцентує на визначені і блокуванні коштів, пов'язаних з діяльністю осіб, які фінансують тероризм та осіб, які публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території або державного кордону України.

Протягом 2014 року Держфінмоніторингом підготовлено та направлено до правоохоронних органів 73 матеріали (з них 55 узагальнених та 18 додаткових узагальнених матеріалів). Але відсутність налагодженого міжвідомчого співробітництва між Державною службою фінансового моніторингу та правоохоронними органами, оскільки значна частина проведеної роботи (70 %) залишається незадіяною у кримінальних справах. Зближення вимог до складання узагальнених матеріалів Державною службою фінансового моніторингу з вимогами відкриття матеріалів кримінального провадження правоохоронними органами дозволило б зробити їх співробітництво більш продуктивним.

Крім того існує неузгодженість визначення повноважень державних та правоохоронних органів у законодавстві України. Першочерговими заходами державних та правоохоронних органів щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму мають стати:

– запобігання будь-яким терористичним проявам на початкових стадіях, недопущення становлення і розвитку терористичних організацій;

- недопущення ідеологічного виправдання терористичної діяльності під гаслами захисту прав народу, національних меншин, віросповідання тощо;
- недопущення поступок терористам, безкарності терористичних актів (будь-який успіх терористичних організацій провокує подальше зростання тероризму та, відповідно, кількості людських жертв);
- спеціальні психологічні прийоми засобів масової інформації щодо подачі протидії тероризму як заходу крайньої необхідності, протиставляючи негативним проявам тероризму позитивні дії тих, хто з ним бореться;
- ефективний контроль за зберіганням, використанням, експортом та імпортом озброєння, боєприпасів та військової техніки;
- забезпечення системи дієвих заходів щодо державного регулювання та контролю за туристськими та міграційними потоками, своєчасної депортації нелегальних мігрантів;
- постійний та ретельний моніторинг діяльності релігійних організацій та навчально-виховних закладів релігійної спрямованості.

Бедна А.В., курсант 115 навчальної групи

Науковий керівник:

професор кафедри економіко-правових дисциплін

кандидат юридичних наук доцент, **Удовик М.С.**

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ГРОШЕЙ

Гроші й ціни є найважливішими компонентами товарної форми виробництва, котрі слугують своєрідним цементом для системи товарної економіки. Гроші виникли дуже давно. Це - один із найвизначніших витворів людського суспільства. Вони зачаровують людей. Заради них люди працюють, через них навіть страждають, вигадують найвитонченіші способи їх отримання і витрачання. Гроші – це єдиний товар, котрий не можна використати інакше, як витрачаючи їх. Вони не годують людей, не зодягають, не дають притулку і не розважають доти, доки їх не витратять або не інвестують. Люди майже все роблять для грошей, і гроші майже все роблять для людей. Гроші – це своєрідна загадка. Історія грошей налічує вже тисячоліття. Учені неоднаково пояснюють процес виникнення грошей. Одні з них вважають, що гроші виникли стихійно в результаті розвитку обміну. Інші стверджують, що люди домовилися, дійшли взаємної згоди щодо запровадження грошей. Хоч як би пояснювали процес виникнення грошей, простежується кілька етапів у їхньому розвитку.

На початку цивілізації один продукт безпосередньо обмінювався на інший. Нині такий обмін називають бартером. В обмін регулярно надходила незначна кількість продуктів (продукти скотарства, землеробства чи ремесла). Прямий обмін продукту на продукт відбувався лише за збігу бажань учасників угоди. Наприклад, власникові сокири потрібен був хліб, але власник хліба

потребував не сокири, а м'яса. Безпосередній обмін сокири на зерно унеможлилювався. Тому з'явився посередник в обміні товарів, що його називають загальним еквівалентом. Поява загального еквівалента означає виникнення грошей, точніше товарних грошей, які мають внутрішню вартість. Загальний еквівалент - це товар, який має властивість обмінюватися на будь-який інший товар. В історії різних народів роль загального еквівалента виконували різні товари. В одних країнах еквівалентом була худоба, в інших - сіль, хутра, тютюн, мідь, залізо, срібло, золото тощо.

В Україні – Русі функції загального еквівалента тривалий час виконували худоба і хутра. Врешті-решт роль загального еквівалента закріплюється за благородними металами – золотом і сріблом. З-поміж усіх товарів благородні метали за своїми природними властивостями найбільшою мірою пристосовані до виконання ролі грошей – вони подільні, добре зберігаються, однорідні, зручні для використання тощо. Однак застосування товарних грошей, зокрема благородних металів, також викликало чимало проблем. Насамперед, золота не вистачало впродовж усієї історії торгівлі. Тому виникли паперові гроші, потрібні не самі по собі, а для тих товарів і послуг, які на них можна купити. Вперше паперові гроші були випущені в Китаї у XII ст., в Європі вони з'явилися лише в XVII ст. Держава зосереджує у своїх руках випуск паперових грошей, що робить їх рідкісними. Окремі особи не мають права на випуск грошей, і такі спроби держава жорстоко карає.

Кількість паперових грошей обмежена, що забезпечує їм купівельну спроможність. Паперові гроші не мають внутрішньої вартості і є грішми, бо держава визначає їх як такі за допомогою закону. З випуском паперових грошей виникає серйозна проблема захисту їх від підроблення. Сучасні паперові гроші мають здебільшого кілька ступенів захисту. З цією метою найчастіше застосовують захисні властивості паперу (водяні знаки, певний склад паперу), поліграфічний захист (спеціальні фарби, мікротекст), фізико-хімічний захист (використання магнітних полюсів тощо).

У XX ст. настала ера банківських грошей, коли гроші існують у вигляді записів на рахунках у банках. У сучасних умовах простежується швидка еволюція всіх функціональних форм грошей – поширюються кредитні картки, чеки для туристів, електронні гроші. В усіх країнах в обігу нині перебувають лише паперові гроші й монети з неблагородних металів. Відбулася повна демонетизація золота, воно перестало виконувати функції грошей.

Бедна В.В., курсант 115 навчальної групи
Науковий керівник:
 професор кафедри економіко-правових дисциплін
 кандидат юридичних наук, доцент **Удовик М.С.**

Макроекономічна нестабільність: циклічність розвитку ринкової економіки

Рівень макроекономічного аналізу розглядає економіку як єдине ціле або як систему, яка складається з основних агрегатів: державний сектор, приватний сектор та домогосподарство.

Вивчаючи ці агрегати, макроекономіка намагається побудувати загальну схему структури економіки і зв'язки між крупними агрегатами. Тому макроекономічні дослідження різних економічних проблем охоплюють аналіз таких величин, як загальний об'єм продукції, загальний рівень зайнятості, загальний об'єм доходів, загальний об'єм витрат, загальний рівень цін.

Однієї з основних проблем макроекономіки на сучасному етапі є досягнення й підтримка макроекономічної рівноваги, періодичні відхилення, від якого свідчать про наявність "хвороб" у системі ринкового господарства. Найважливішими проявами економічної нестабільності, "хвороб" ринкової економіки є циклічність, безробіття й інфляція. Циклічність як економічну закономірність визнають далеко не всі вчені-економісти. Однак вивчення реального життя підтверджує існування цього процесу, і циклічність як проблема не може не цікавити сучасної людини.

Циклічність – це форма розвитку національної економіки й світового господарства як єдиного цілого, цей рух від однієї макроекономічної рівноваги в масштабі економіки в цілому до іншого. Тому циклічність можна розглядати як один зі способів саморегулювання ринкової економіки. Тому що характерна риса циклічності – рухне по колу, а по спіралі, то вона є формою прогресивного розвитку.

Криза є найскладнішою та найсуперечливішою фазою економічного циклу. З нею, з одного боку, пов'язані руйнівні сили: скорочення виробництва, масові банкрутства, безробіття, зниження життєвого рівня, наступ на соціальні завоювання трудящих і демократію, політична напруга, а з другого – криза виконує творчу функцію: циклічні коливання ділової активності є однією з умов економічного зростання, а сама криза - активною складовою частиною творчого процесу. Прискорюючи відмирання застарілих економічних систем, вона одночасно є важливою ланкою, що прискорює технічне і технологічне оновлення виробництва, структурну перебудову економіки.

Інфляція – це знецінення грошей внаслідок надмірного зростання їх маси в обороті, що виявляє себе через зростання цін. Термін інфляція (inflatio) перекладається з латинської мови як "здуття". Формами прояву інфляції є зростання товарних цін, поглиблення товарного дефіциту, хронічний бюджетний дефіцит, падіння валютного курсу національної грошової одиниці, а в кінцевому рахунку, зниження купівельної спроможності грошей.

Безробіття – це соціально-економічне явище, при якому частина робочої сили (економічно активного населення) не зайнята у виробництві товарів і послуг.

Отже, циклічний характер розвитку економіки зумовлений конфліктом між умовами виробництва й умовами реалізації, протиріччям між виробництвом, яке прагне до розширення, та зростанням платоспроможного попиту, який не встигає за ним. Економічна криза не тільки порушує пропорції суспільного відтворення, але й дає поштовх до рівноваги і збалансованості економіки. Механізмом циклічного руху виступає падіння цін (відповідно, знецінення основного капіталу і зниження заробітної плати).

Смук А.О., Одеський державний університет
внутрішніх справ, курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів слідства

Науковий керівник:

Корнієнко М.В., доцент кафедри
адміністративної діяльності ОВС та
економічної безпеки Одеського державного
університету внутрішніх справ, к.ю.н.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ З ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Розглядаючи економічний розвиток України варто підкреслити один із основних чинників впливу на розвиток економіки є демографічний чинник. На сьогодні демографічна ситуація нашої країни вкрай знижена, через що відбувається знищення демографічного потенціалу України. Одним із чинників погіршення демографічної ситуації виступає соціально-економічний добробут держави і її населення. Зниження демографічної ситуації в Україні пов'язана з економічною кризою, різким зниженням рівня життя та доходів населення. Все це є реальною загрозою для економічної безпеки України.

Питання щодо демографічного становища та зменшення негативних наслідків що впливають на економічну безпеку, є дуже актуальні і потребують дослідження. Демографічна політика держави це діяльність органів державного управління і соціальних інститутів, спрямована на створення сталих кількісних та якісних параметрів відтворення населення з метою подолання негативних демографічних тенденцій.

Під економічною безпекою держави розуміють стан рівноваги та соціально-орієнтованого розвитку національної економічної системи, що досягається реалізацією сукупності форм та методів економічної політики [1]. Одними з основних завдань економічної безпеки є забезпечення соціального захисту та підвищення якості життя населення.

В нашій державі соціально-економічні та політичні процеси наразі не дуже сприятливі для населення, і тому ми спостерігаємо процеси зростання депопуляції населення. Адже рівень життя населення не на найвищому рівні, крім цього спостерігаємо постійне зростання безробіття, низьку заробітну плату, невиплату заробітної плати, замороження індексації заробітної плати та пенсій, постійне зростання цін, зменшення обсягів державного бюджету, збільшення злочинності та багато інших факторів, що впливають на депопуляції населення в Україні.

Депопуляція населення це систематичне зменшення абсолютної чисельності населення будь-якої країни або території як наслідок звуженого відтворення населення, коли наступні покоління чисельно менші за попередніх (смертність перевищує народжуваність, висока еміграція,

існують обставини, що викликають великі втрати людей, наприклад, війна), тобто під час депопуляції спостерігається спад населення [1].

Демографічна ситуація в державі характеризується тенденцією до зменшення чисельності населення України, його економічно активної частини, що призводить до звуженого відтворення трудових ресурсів і якщо цей процес не регламентувати та не створювати умови для поліпшення демографічної ситуації, то згідно з невтішними розрахунками експертів Організації Об'єднаних Націй, протягом наступних п'ятдесяти років населення України може зменшитися на 40%. Це є одним з найвищих показників зменшення населення у світі, і це не може не турбувати і потребує негайного втручання держави в регулювання цих процесів [2]. Щоб переломити негативні тенденції депопуляції населення, змінити ситуацію, державі необхідно терміново розробити програми загальнодержавного рівня по стабілізації ситуації, розробити механізми захисту і перспективного розвитку в першу чергу сім'ї та молодь.

Потрібно відмітити, що демографічна ситуація в Україні характеризується не лише зменшенням населення, адже вона набула характеру гострої демографічної кризи, основними ознаками якої є несприятливі зміни не тільки у кількості, але і у здоров'ї населення. Сучасну ситуація є кризова саме тому, що депопуляція супроводжується істотним погіршенням здоров'я людей, що виявляється у зниженні середньої тривалості життя. Україна посідає друге місце серед країн пост радянського простору за показниками захворюваності нації. В державі не приділяється достатньої уваги розвитку медичного забезпечення. Значних обертів набирає захворюваність дітей та підлітків, що супроводжується поширенням спадкових хвороб, зростає пошкоджуваність генів. Все це є наслідком техногенного та радіоактивного забруднення атмосфери, ґрунтів та питної води. Характеризуючи хворобливий стан української нації, можна зробити висновок, що все це викликано недостатнім фінансуванням медицини, через що медичні заклади неспроможні своєчасно надати медичну допомогу, яка необхідна населенню, що у свою чергу впливає на загальну економічну безпеку всієї держави.

Підсумовуючи варто відмітити, що сучасні умови життя громадян України знаходяться у кризовому стані та являються невизначеними, адже економічна стратегія на державному рівні є необґрунтованою та демографічна ситуація є на сьогодні невирішеною проблемою для нашого суспільства. Для поліпшення демографічної ситуацію необхідно спрямувати соціально-економічну політику на розв'язання проблем сім'ї та молоді, так невідкладно потрібно на державному рівні стимулювати народжуваність, підвищувати медичне обслуговування, посилення охорони та оплати праці, поліпшення побутових умов і впровадження здорового способу життя, створення широкої мережі державних та недержавних служб соціальної допомоги та інші заходи державного регулювання. Вищевказані проблемні питання тісно пов'язані з економічною безпекою в державі і тому повинні вирішуватися терміново для зменшення негативних наслідків в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Користін О.Є. Економічна безпека: навч. посіб. / О. Є. Користін, О. І. Барановський, Л. В. Герасименко та ін.; за ред. О. М. Джужі. — К.: Алерта; КНТ ; Центр учбової літератури, 2010. — 368 с.
2. Основні демографічні показники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/19/theme_19.php.code=19.

Лавренчук Т.Ю., курсант 114 н/г, факультету підготовки фахівців підрозділу слідства НАВС
Науковий керівник:
 професор кафедри економіко-правових дисциплін кандидат юридичних наук, доцент
Удовик М.С.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВЕ ТА ЗАГАЛЬНЕ

Тіньова економіка в Україні стала однією із найбільших не лише фінансово-економічних, а й суспільних проблем. А оскільки вона зачепила майже всі сфери діяльності та подолати її лише адміністративними заходами неможливо, то проблема визначення причини, форми вияву, наслідків та обсягів тіньової економічної діяльності є на сьогодні дуже актуальною.

За вітчизняними та іноземними підрахунками, обсяг тіньової економіки складає в нашій державі від 40 до 60 відсотків ВВП. Обсяг капіталу, що перебуває за межами України, але має українське походження, з початку встановлення її незалежності, сягає приблизно \$30 мільярдів. Як стверджують українські дослідники, близько 40% працездатного населення мають ті чи інші доходи від тіньової економіки.

Незважаючи на значну кількість напрямів і підходів, які пояснюють зміст, сутність та причини виникнення тіньової економіки в Україні, розробка цієї проблеми є недостатньою і потребує переосмислення дослідженого раніше та поглибленого розгляду окремих аспектів цієї проблеми.

Тіньова економіка – це вся господарська діяльність, що не зареєстрована офіційно уповноваженими органами.

Причин існування тіньової економіки є багато, зупинюсь на деяких з них.

Традиційно причиною тінізації економіки вважають надмірний податковий тягар, але це не в повній мірі відтворює причини тінізації, Оподаткування не можна вважати першопричиною тінізації економіки, відповідно, зниження податкового навантаження необов'язково зменшить тінізацію. У Греції, наприклад, податкове навантаження на підприємства дорівнює всього 47 %, але рівень тінізації в цій країні більший, аніж у середньому по Європі, і дорівнює близько 25 %.

Є інша думка, що основними причинами існування і зростання тіньової економіки є державне втручання в економіку. Вважається, що питома вага тіньового сектора прямо залежить

від ступеня державного регулювання, тяжкості податкового тягара та ефективності податкового адміністрування, а також від масштабів корупції та організованої злочинності. Одним із принципових є питання про відношення влади та приватної власності. Відомо, що їх злиття формує весільну олігархію, існування якої створює якісно нові риси тіньовою економіки.

Відхід у «тінь» нерідко викликається громіздким бюрократичним механізмом реєстрації бізнесу (так, наприкінці 90-х рр. для реєстрації фірми в Україні було необхідно отримати згоду 54 інстанцій, а у Фінляндії - 5). Саме тому корупцію необхідно віднести до однієї із рушійних сил тінізації економіки, адже в більшості випадків контролюючим органам відомо про тіньові схеми, а через корумпованість влади боротьба з цими схемами зводиться нанівець.

Характеризуючи причини існування тіньової економіки, слід враховувати також національну специфіку.

До економічних причин можна віднести стан економіки країни. Закономірною є тенденція збільшення тінізації економіки під час кризових явищ.

У більшості випадків низький рівень доходів спонукає людину до шляхів їх збільшення. Одним із шляхів досягнення цього є приховування доходів чи пошук іншого виду діяльності, який не завжди є легальним (це особливо стосується тих, хто бажає отримувати надприбутки). Також до цього можуть спонукати соціальна несправедливість та нерівномірність доходів.

Тіньова діяльність «затягує» значні маси знедолених людей, це переважно представники малозабезпечених і маргінальних верств: молодь, безробітні, робочі-емігранти та т.п. За чисельністю вони складають основний прошарок учасників тіньової економіки. Наявність у складі населення тих чи інших «груп ризику» і чисельність таких груп складають «тіньовий потенціал» суспільства.

Аналізуючи події часів перебудови, бачимо, що ломка суспільних відносин, особливо перехід від однієї економічної системи до іншої, веде до того, що економічна криза переплітається з кризою соціальною і моральною, що веде до розростання кримінального сегмента тіньової економіки, що і відбувалося в Україні в 90-і рр. Цьому сприяє неокресленість, незавершеність, а у багатьох випадках і відсутність формальних правил і стандартів економічної діяльності.

Проблемою також є незначна відповідальність за скоєння як дрібних правопорушень так і економічних злочинів, ухилення від сплати податків.

Отже, поширення в Україні такого соціально-економічного явища, як тіньова економіка, а також обсяги продукції та фінансових ресурсів, які обертаються в цій сфері, являють собою суттєву перешкоду забезпеченню сталого розвитку економіки. Необхідно змінити власне ставлення до тіньової економіки, не як до реалій життя, а як до ненормального функціонування суспільства. І чи вилікуємо його чи ні залежить від кожного з нас.

Дудник Ю.М., курсант 115 н/г, факультету підготовки фахівців підрозділів слідства Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри економіко-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент **Удовик М.С.**

Форми організації виробництва: генеза, еволюція та сучасний стан

Актуальність. Сучасний розвиток товарного виробництва відбувається в умовах глобалізації та становлення постіндустріального суспільства. Це викликає потребу трансформації товарної форми виробництва, актуалізує питання умов її виникнення та особливостей розвитку на різних конкретно-історичних етапах.

Аналіз наукових публікацій засвідчує, що проблемі організації виробництва приділяли увагу такі вчені, як Бузгалін А., Гальчинський А., Кейнс Дж.М., Маршалл А., Мочерний С., Предборський В. та ін. Разом з тим особливості еволюції форм організації виробництва ще не набули достатнього вивчення.

Метою дослідження є всебічний аналіз форм суспільного виробництва, їх виникнення, еволюції та сучасного стану.

Важливу роль в забезпеченні суспільного розвитку відіграє виробництво як основа відтворення суспільства і людства в цілому. Суспільне виробництво є «вихідною і вирішальною сферою життєдіяльності людини. Це основа життя і джерело прогресивного руху людського суспільства, розвитку всієї людської цивілізації». [7, с. 54] Будучи системо утворюючим елементом суспільства, виробництво має складну структуру. В широкому значенні, суспільне виробництво становлять всі сфери суспільної праці (матеріальне, нематеріальне виробництво). Тобто під суспільним виробництвом розуміються всі сфери суспільної праці, до яких належить забезпечення людей матеріальними засобами життя, сфера послуг, соціальна сфера, виробництво духовних цінностей, функціонування соціальних інститутів. Найважливішими елементами процесу виробництва у будь-якому суспільстві є праця, предмети праці, засоби праці.

Історично першим типом економічної організації виробництва, який у чистому вигляді притаманний лише первісній общині, стало натуральне виробництво. Цей тип виробництва сформувався тоді, коли ще не існувало суспільного поділу праці, не відбувався обмін виробленою продукцією. Натуральне виробництво – це тип господарства, в якому виробництво спрямовано безпосередньо на задоволення особистих потреб і потреб виробництва.

В античних рабовласницьких державах Європи (Давній Греції, Римській імперії) поряд з натуральним господарством вже тоді існували досить розвинені товарні господарства, засновані на праці рабів, але вони не відігравали провідної ролі у згаданій системі господарювання, яка залишалась переважно натуральною. Розвиток суспільного поділу праці приводить до того, що обмін стає все

частішим і натуральні господарства поступово перетворюються в товарні. Продукт праці в товарному господарстві призначається не для власного споживання, а для продажу на ринку, бо господарства спеціалізуються на виробництві окремих видів продукції. Вони виробляють її значно більше, ніж потрібно для задоволення власних потреб і в той же час не виробляють достатньо іншого продукту. Тому виникла потреба в обміні.

Товар – це продукт праці або певне благо, що здатні задовольняти певні потреби людини і призначені для обміну (купівлі та продажу). *Споживна вартість* товару як економічна категорія виражає ринкові відносини між товаровласниками із задоволення їхніх потреб. Властивість товару обмінюватися на інші товари отримала назву *мінової вартості*. Або можна сказати інакше, *мінова вартість* – це така кількісна пропорція, в якій один товар обмінюється на інший.

Важливим чинником генези суспільного виробництва став суспільний поділ праці. Внаслідок відокремлення тваринництва (скотарства) від землеробства були створені матеріальні передумови для регулярного обміну результатами землеробської праці (зерно, овочі) на результати скотарської праці (м'ясо, шкіри). Внаслідок другого поділу праці (від землеробства і тваринництва відокремлюється ремісництво), розвиток товарного господарства поглиблюється. [8, с. 68]

Внаслідок поділу праці, а також появи приватної власності формується *просте товарне виробництво*, яке з боку суспільної форми означає «процес індивідуальної праці з метою виготовлення товарів та приватного привласнення його результатів, що використовуються для споживання». Отже, товарне виробництво – це така суспільна форма виробництва, за якої продукти виготовляються виробником не для власного споживання, а для споживання іншими виробниками. Це означає, що воно спрямоване, насамперед, на задоволення суспільних потреб, і реалізація цих продуктів відбувається на ринку шляхом купівлі-продажу.

З часом товарне виробництво зазнає еволюції, яка відбувається внаслідок зростання людських потреб, подальшого поглиблення поділу праці, змін в розвитку продуктивних сил суспільства. Так виникає ще одна суспільна форма виробництва - *капіталістичне товарне виробництво*. Вона являє собою процес виробництва продукції на малих, середніх та великих капіталістичних підприємствах для обміну з метою отримання прибутку та його використання для розширення виробництва і для споживання. [4, с. 256] Основною відмінністю *простого* і *капіталістичного виробництва* є те, що останнє з погляду відносин обміну означає перетворення на товар робочої сили. Отже, не лише продукти праці та засоби виробництва набувають товарної форми, але й робоча сила. Найелементарнішою клітинкою товарного виробництва є окремий товар.

В сучасних умовах товарне виробництво характеризується великомасштабністю та масовістю виробництва. Водночас, під впливом процесів глобалізації та постіндустріалізації, формуються нові форми товарного виробництва. Все більшої ваги набувають його нематеріальні галузі, спрямовані на забезпечення духовних та інтелектуальних потреб людства. Змінюються основні напрямки розвитку

матеріального товарного виробництва: на передній план в економіці виходять програмна інженерія, засоби телекомунікації, електронна промисловість, інформаційні послуги.

Висновки. Слід зазначити, що товар є попередником багатьох інших економічних категорій ринкової економіки – грошей, капіталу, найманої праці, капіталізму та ін. Тому, щоб зрозуміти ці та інші категорії сучасної економічної системи, важливо пізнати і зрозуміти сутність товару.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляев О. О., Бебело А. С. Політична економія: Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2001. - 328с.
2. Мочерний С. В. Економічна теорія: Посібник. - К.: Видавничий центр «Академія», 2003. - 656 с.
3. Бутук А. И. Экономическая теория. - К.: Вікар, 2000. - 301 с.
4. Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С. Політична економія. - К.: Ніка-Центр. Ельга, 2000. - 528 с.
5. Бузгалин А.В. Переходная экономика: курс лекций по политической экономии. - М.: Таурас, Просперс, 1994. - 472 с.
6. Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Основи економічної теорії: Підручник. - К.: Вища шк., 1995. - 471с.
7. Григоруку А.А., Палюх М.С., Літвінова Т.Д., Литвин Л.М. Основи економічної теорії: політекономічний аспект / За ред. Григоруку А.А., Палюха М.С. - Тернопіль, 1999. - 252 с.
8. Григоруку А.А., Палюх М.С., Литвин Л.М., Літвінова Т.Д. Основи економічної теорії: політекономічний аспект / За ред. Григоруку А.А., Палюха М.С. - Тернопіль, 2002. - 304 с.
9. Економіка: теоретичні основи. Підручник: У 2-х частинах. - Тернопіль: Астон, 1997. - 204 с.
10. Економічна теорія: політекономія: Підручник/ За ред. В.Д. Базилевич. - К.: Знання-Прес, 2001. - 581 с.

Резніченко М.В., курсант 109 н/г, факультету підготовки фахівців підрозділу слідства та кримінальної міліції НАВС
Науковий керівник:
 доцент кафедри економіко-правових дисциплін
 кандидат юридичних наук, доцент
Андрущенко І.Г.

ХАРАКТЕРИСТИКА ФОНДОВОГО РИНКУ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) — частина ринку капіталів, де здійснюються емісія, купівля і продаж цінних паперів. Фондовий ринок є абстрактним поняттям, що служить для позначення сукупності дій і механізмів, що роблять можливими торгівлю цінними паперами.

У сучасних умовах фондовий ринок складає найважливішу частину національного фінансового ринку і вважається найскладнішим його сектором завдяки різноманіттю і

переплетеності відносин, викликаних використанням цінних паперів в господарській діяльності. Угоди та операції з цінними паперами створюють основу для взаємодії крупних груп учасників ринку – інвесторів, емітентів, професійних консультантів.

Основними функціями фондового ринку є:

- залучення капіталу та забезпечення його ефективного використання;
- забезпечення переливу капіталу між галузями та сферами економіки;
- розподіл і перерозподіл капіталу корпорацій (АТ), контроль за їхньою діяльністю;
- забезпечення оперативної інформації про рух індивідуальних капіталів.

До учасників фондового ринку слід відносити: інвестори (державна, фізичні та юридичні особи); емітенти цінних паперів (державна, місцеві органи влади, юридичні особи будь-якої форми власності); саморегулювні організації професійних учасників фондового ринку; професійні учасники фондового ринку; інфраструктура ринку цінних паперів (депозитарії, фондові біржі, торговельно-інформаційні системи, центри сертифікатних аукціонів, зберігачі, реєстратори, аудиторські компанії, консалтингові компанії тощо).

Головними завданнями державного регулювання фондового ринку є запровадження системи інформаційної достатності, звітності та оцінювання основних його гравців, що досягається шляхом введення ліцензування, відкриття доступу на фондові ринки сумлінним його учасникам.

У сучасну систему органів державного регулювання фондового ринку України входять: орган законодавчої влади – Верховна Рада України; органи центральної виконавчої влади – Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Міністерство економічного розвитку та торгівлі України та деякі інші. Крім того, важливу роль у цій системі відіграють інститути, які не є органами законодавчої або виконавчої влади, але підзвітні Верховній Раді України, наприклад Національний банк України, Фонд державного майна України тощо; а також місцеві органи державної влади, головним чином місцеві державні адміністрації (до їх компетенції належать питання реєстрації юридичних осіб або реєстрації іноземних інвестицій тощо) і органи судової влади, у тому числі господарські суди.

Поліщук Н.С., курсант 115 н. г. ЦСФП НАВС
Науковий керівник:

професор кафедри економіко-правових
дисциплін НАВС, к.ю.н., доцент **Удовик М.С.**

ВІДТВОРЕННЯ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ НА МАКРОРІВНІ

Людам постійно потрібні їжа, одяг, взуття, житло, духовні і культурні блага, а виробництву – засоби виробництва і робоча сила. Щоб задовольнити усі потреби (особисті і суспільні), виробництво постійно повинно повторюватися. Постійне повторення процесу

виробництва називається відтворенням.

Отже, *відтворення* – це суспільне виробництво, що розглядається як безперервно повторюваний процес і розвиток на цій основі продуктивних сил та виробничих відносин яке здійснюється як в межах кожного окремого підприємства, так і суспільства в цілому.

Процес відтворення національної економіки відбувається у замкнутому колі господарського (економічного) кругообігу (потоків ресурсів, витрат, продукту і доходів між суб'єктами економіки). Відтворення – процес динамічний, це безперервний рух економічних потоків у час. Динаміка відтворення завжди має певний вектор (спрямованість). Динамічність відтворення дає змогу застосувати до національної економіки такі параметри, як її минуле, сучасне і майбутнє, тобто уявити її еволюцію як послідовну і закономірну зміну стану економіки.

Виробництво повинно бути безперервним, адже суспільство не може перестати споживати життєві блага, які у виробництві створюються. Задоволена один раз потреба вимагає повторного задоволення, люди постійно споживають предмети споживання, а виробництву потрібен постійний приплив засобів виробництва і робочої сили. Щоб задовольнити усі виникаючі потреби (особисті і виробничі), виробництво повинно постійно повторюватись. Постійне повторення процесу виробництва називається відтворенням.

Відтворення – це виробництво, що взяте не як одноразовий акт, а як процес безперервного і послідовного повторення усіх його елементів. Якщо у процесі відтворення відбувається зростання обсягу національного продукту на ґрунті збільшення кількості застосованих факторів виробництва або зростання ефективності їх використання, то має місце економічне зростання. Економічне зростання означає регулярне, стійке розширення масштабів діяльності даної господарської системи, яке виявляється у збільшенні розмірів застосованої суспільної праці і виробленого продукту - товарів і послуг. При розгляді економічного зростання головною стає проблема кількісного та якісного розвитку виробництва і поліпшення його структури.

Економічне зростання здійснюється на ґрунті виробничого нагромадження, що виникає як різниця між інвестиціями (виробничими капітальними вкладеннями) і заміщенням вибуття засобів праці завдяки нагромадженню зростає обсяг продуктивного капіталу (за рахунок чистих інвестицій), в результаті чого з кожним новим циклом утворення зростає обсяг національного продукту і добробут народу. *Економічне зростання* – це розширене відтворення суспільного виробництва і продукту. Зростання будь-якої національної економіки визначається певними чинниками, які називають факторами економічного зростання. Серед них виділяють такі:

- кількість і якість природних ресурсів;
- кількість і якість трудових ресурсів;
- обсяг основного капіталу (основних виробничих фондів), зайнятого у суспільному виробництві;
- технологія і організація суспільного виробництва;

- рівень суспільного попиту на товари і послуги;
- суспільний розподіл і обмін продукту.

Разом із тим економічне зростання дозволяє країні боротися з бідністю та забрудненням довкілля без падіння існуючого рівня споживання, скорочення обсягів інвестицій і виробництва суспільних благ. Економічне зростання полегшує розв'язання проблеми обмеженості ресурсів. Економіка, що динамічно розвивається, на протигагу статичній економіці знімає перепони, породжені обмеженістю обсягів виробництва, і дозволяє суспільству повніше реалізувати поставлені економічні цілі та здійснювати нові широкомасштабні програми.

Семижон А.В., курсант 1-го курсу
ЦСФП НАВС 113 навчальної групи
Науковий керівник:
професор кафедри економіко-правових
дисциплін, к.ю.н., доцент **Удовик М.С.**

ЯВИЩЕ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ

Перші роки становлення незалежної суверенної України супроводжувалися значними економічними труднощами. В основному вони пов'язані з переходом від тотально-планової системи організації виробництва до ринкової економіки. Серед них особливе місце за своїм значенням і впливом на посилення економічної кризи в Україні зайняла інфляція. Так, на питання телеглядачів: «Куди поділись наші заощадження?» - ,голова Національного Банку України В.А. Ющенко у телепередачі «Запитуйте – відповідаємо» 28 вересня 1994р. відповів так: «Їх з'їла інфляція».

Інфляція – це багатогранний, складний процес, який відображає всі основні проблеми і суперечності економіки; це знецінення грошей, зниження їх купівельної спроможності.

Перші роки існування України як незалежної держави супроводжувалися величезним збільшенням цін і характеризувалися високою динамікою їх зростання. Так у 1991р. інфляція склала 390% за рік. Піком інфляційного процесу став 1993р. – 10256%. Це було викликано багатьма причинами: Україна в спадщину від СРСР одержала деформовану економіку, в якій величезна роль належала військово-промислому комплексу; народне господарство характеризувалося високим рівнем монополізації економіки; уряд виділяв величезні кошти на підтримку неефективно працюючих підприємств; підвищення цін на російські енергоносії; деформування попиту тощо.

На сучасному етапі інфляційні процеси в Україні є негативними, бо рівень інфляції зростає. Наприклад, індекс споживчих цін у квітні 2015 року становив 114%, з початку року – 137,1% (про це йдеться в даних Держстату). Аналізуючи економічну ситуацію в Україні за останній рік, можна назвати низку факторів, що зумовлюють всі зміни, зокрема: зростання цін на продукти харчування; підвищення цін виробників; зростання як світових, так і внутрішніх цін на ресурси, насамперед на енергоносії, що зумовлює імпортовану інфляцію; доларизація економіки; вивезення

капіталу за межі держави; стан платіжного балансу та збільшення зовнішнього боргу; підвищення вартості послуг, зокрема у сфері житлово-комунального господарства, транспорту тощо.

За словами американського економіста Пола Хейне: «... змінюються ціни не тільки товарів, а й вимірювачів їх цінності, тобто грошей. Інфляція – це не збільшення розміру предметів, а зменшення довжини лінійки, якою ми користуємося». Суттєво поліпшити ситуацію можна лише за умов комплексного впровадження антиінфляційного регулювання, а найважливіші шляхи подолання інфляції в Україні можна назвати наступні:

- загальне підвищення народногосподарської ефективності;
- прискорення науково-технічного прогресу;
- вдосконалення структури відтворення;
- виважена, розумна інвестиційна політика;
- конверсія військового виробництва;
- скорочення чисельності управлінського персоналу, вдосконалення його роботи;
- раціоналізація зовнішньоторгових і зовнішньоекономічних відносин;
- суворий контроль за сплатою грошових коштів;
- звужити межі діяльності «тіньової» економіки;
- провести приватизацію і роздержавлення;
- провести фінансово-кредитну реформу;
- створити необхідні умови для середнього і малого бізнесу, підприємництва;
- забезпечити проведення довгострокової грошової політики;
- підвищити курс національної валюти;
- скоротити бюджетний дефіцит з перспективою його повної ліквідації.

Безперечно, що Україна, маючи значний економічний потенціал, не лише стабілізує фінансову ситуацію в країні, але й забезпечить умови «керованості» інфляційним фактором, що подасть їй змогу зайняти належне місце серед інших економічно та соціально розвинутих країн Європи.

Буртак А.В., курсант 1-го курсу ЦСФП НАВС
113 навчальної групи

Науковий керівник:

професор кафедри економіко-правових
дисциплін НАВС, к.ю.н., доцент **Удовик М.С.**

Тіньова економіка — як феномен економіки України.

Ключовим стратегічним завданням України є побудова суспільства європейського рівня і європейського типу, а в пріоритеті – за тим самим європейським зразком - соціально орієнтовану ринкову економіку. Як би не було сумно, та на одному рівні найгостріших проблем сучасного

розвитку економіки постає грандіозна проблема тінізації економіки – основа для криміналізації корупції, хабарництва в економічній, політичній, соціальній сферах. Беручи до уваги те, що Україна щодо зовнішньоекономічного курсу стратегічно направлена на інтеграцію у світове співтовариство та ЄС, важливе значення має вивчення і переосмислення досвіду державної протидії негативним проявам тіньової економіки. Тіньова економіка – це дійсно складне явище, представлене як сукупність неконтрольованих і нерегульованих протиправних економічних відносин між суб'єктами економічної діяльності, які мають на меті неофіційне отримання доходу, позначає економічні процеси, які не афішуються, ховаються їх учасниками, не контролюються державою та громадськістю, не фіксуються офіційної державної статистикою. Доходи від такого виду діяльності як приховування доходів, несплата податків, відмивання грошей, контрабанда, фіктивні фінансові операції, поістині величезні. Вони обчислюються десятками мільярдами доларів, проте, ті дії, яким кладуть край правоохоронні органи, є лише верхівкою гігантського айсберга, визначити розміри якого "нікому несила. Саме тому дані процеси у кожній державі необхідно старанно вивчати і потім приймати добре опрацьовані заходи для їх усунення. У боротьбі з тінізацією треба виходити з об'єктивної реальності та світового досвіду, який показує, що в реальних політичних, економічних і соціальних умовах повністю подолати тіньову економіку практично неможливо. Орієнтиром лише може бути її обмеження до рівня розвинутих країн світу.

“Тіньова економіка” має об'єктивний характер, тому існує у будь-якій економічній системі. Йдеться про порогові значення “тіньової економіки”, загрозливе для національної економічної безпеки, критичним рівнем якого є 40% офіційного ВВП. У цілому ж, якщо зробити спробу комплексно розглянути проблему тінізації економіки в Україні, то можна виділити низку об'єктивних факторів, які пояснюють такі значні обсяги тіньової економіки:

- високі податки і нерівномірність податкового навантаження, корупція;
- недостатня прозорість податкового законодавства і постійні його зміни;
- повільні й непрозорі приватизаційні процеси;

Рівень тінізації економіки в Україні залишається високим, для того щоб зменшити масштаби необхідно:

- Реалізувати визначену нормативну регламентацію щодо максимального обмеження можливого використання так званих «живих грошей» або грошової готівки в економіці. Так, наприклад, у США майже 90% всіх платіжних операцій здійснюються через безготівкові грошові розрахунки.
- Держава повинна реально проводити, а не лише лімітувати боротьбу з економічною злочинністю, реалізовувати широкий комплекс економічно-правових заходів, які максимально ускладнюватимуть процес внесення готівки на банківські рахунки, без проходження складної процедури попереднього підтвердження законності походження цих коштів;

– Шляхом здійснення паспортизації та контролю за рухом особистого майна, передусім нерухомості, яким володіє найбільша заможна частина населення, держава за допомогою податкової системи здійснюватиметься необхідне інформування, що дозволить оцінити легітимний спосіб життя тих чи інших осіб.

На жаль, цілком знищити тіньової бізнес неможливо. Щоб тіньова економіка не росла, необхідно домагатися суттєвих змін у економічну політику, що забезпечити нормальні умови функціонування бізнесу, підприємництва і економіці України в цілому.

Місько А.Ю., курсант 112 навчальної групи
ЦСФП НАВС

Науковий керівник:

професор кафедри економіко-правових
дисциплін НАВС, к.ю.н., доцент **Удовик М.С.**

Безробіття як соціальна проблема

Безробітні – це працездатні особи віком від 15 до 70 років, які з незалежних від них причин не мають підходящої роботи, які зареєстровані у державній службі зайнятості та отримують відповідну грошову допомогу, шукають роботу і здатні братися до неї.

Безробіття – економічне явище, що завжди існувало і буде існувати. Звичайно, поява безробіття має свої причини. Воно виникає в результаті коливання фаз економіки (циклічне); в результаті природних коливань кліматичних умов протягом року або коливань попиту (сезонне); внаслідок фрикційного, добровільного та структурного безробіття (панельне); коли люди тимчасово знаходяться без роботи в результаті зміни місця праці; в результаті зміни структури економіки, технологічної революції (структурне безробіття).

Факторами формування безробіття можуть бути такі, як:

- нестача сукупного ефективного попиту;
- негнучкість системи відносних цін і ставок заробітної плати і викривлення в ній, пов'язані з грошовою експансією держави і подальшою інфляцією;
- недостатня мобільність робочої сили;
- структурні зрушення в економіці;
- дискримінація на ринку праці щодо жінок, молоді та національної меншості;
- демографічні зміни в чисельності та складі робочої сили;
- сезонні коливання в рівнях виробництва окремих галузей економіки.

В Україні є умови для оптимального використання трудових ресурсів. Розглянемо головні з них. Україна має нерозвинену сферу побутового обслуговування. Для її активізації потрібні відповідні кадри. На багатьох підприємствах можна підвищити коефіцієнт змінності. При цьому мова йде про збільшення виробництва вкрай потрібних товарів і послуг.

Виникає потреба у розвитку нових галузей виробництва. Треба правильно використовувати сезонні роботи. Наприклад, до цього часу гострою проблемою є збирання врожаю. Через відсутність робочої сили тут трапляються великі втрати. Потрібна гнучка система використання тимчасово вільних працівників, пенсіонерів, домашніх господарок. Мають бути створені сприятливі умови для зайнятості жінок-матерів (скорочення робочого дня, надомна праця). Оплата праці осіб, що зайняті на громадських роботах, здійснюється за фактично виконану роботу і не може бути меншою, ніж мінімальний розмір заробітної плати. Безумовно, при цьому враховують якість виконання роботи. На осіб, зайнятих на громадських роботах, поширюються соціальні гарантії, включаючи право на пенсійне забезпечення, виплату допомоги з тимчасової непрацездатності.

В даний час у світлі трансформації економічної системи в нашій країні склалася специфічна ситуація, коли традиційні методи мало ефективні чинять ефективні взагалі. Для з'ясування цього розглянемо традиційні заходи для вирішення проблеми безробіття:

- 1) Створення нових робочих місць паралельно з вже існуючими.
- 2) Розширення сфери послуг. Через значне падіння рівня життя попит на послуги скорочується. Ростуть лише послуги державного сектора, що є негативним явищем.
- 3) Дотації на створення робочих місць, пільги при найманні, допомога малому і середньому бізнесу.
- 4) Перенавчання або підвищення кваліфікації кадрів. Ці заходи допомагають, коли одні галузі вгасають, а інші розвиваються, тобто при структурній перебудові господарства. Зараз же йде спад у всіх галузях, що обумовлений суспільною кризою.
- 5) Інвестиційні фонди міністерств і відомств.

Виходячи з вищевикладеного, мабуть, що проблема безробіття є ключовим питанням у ринковій економіці, і, не вирішивши його неможливо налагодити ефективну діяльність економіки. Особливо гостро проблема безробіття постала в Україні, що не дивно, з огляду на ситуацію

Суворова А.О., курсант 1-го курсу
ЦСФП НАВС 113 навчальної групи
Науковий керівник:
професор кафедри економіко-правових
дисциплін НАВС, к.ю.н., доцент **Удовик М.С.**

Підприємницька діяльність. Роль та місце в економічній системі суспільства

Підприємництво – це особлива діяльність. Підприємництво є одним із різновидів творчої, пошукової, ризикової соціальної діяльності і в більшості країн світу є ринковою економікою, і вважається однією із найпрестижніших професій. Адже саме цей вид діяльності у відповідних умовах найкращим чином виявляє людську суть, допомагає прояву працівника, як особистості. Це

самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Ознаки підприємницької діяльності:

1. Підприємництво – є самостійною діяльністю, це означає, що по-перше, підприємництво в Україні може здійснюватися в будь-яких організаційних формах, визначених законами України, на підбір підприємця. По-друге, підприємці мають право здійснювати самостійно будь-яку діяльність відповідно до потреб ринку, на власний розсуд приймаючи відповідні рішення, що не суперечать законодавству.

2. Підприємництво – є ініціативною діяльністю. Це означає, що зайняття підприємницькою діяльністю є добровільним вчинком. Жоден державний орган, недержавна організація, посадова особа не можуть примусити до зайняття підприємницькою діяльністю.

3. Підприємництво є систематичною діяльністю. Проте чітких кількісних критеріїв систематичності законодавством не встановлено.

4. Підприємництво – є діяльністю на власний ризик. Це означає, що за порушення договірних зобов'язань, кредитно-розрахункової і податкової дисципліни, вимог до якості продукції та інших правил здійснення господарської діяльності підприємництво та приватний підприємець самостійно несуть відповідальність, передбачену законодавством України. Тобто суб'єкт підприємницької діяльності бере на себе як позитивні так і негативні наслідки підприємницької діяльності.

5. Внаслідок підприємницької діяльності досягаються економічні й соціальні результати. Підприємницька діяльність суттєво впливає на розвиток економіки і соціальної сфери.

Суб'єктами підприємницької діяльності можуть бути громадяни України, інших держав, які не обмежені законом у правоздатності та дієздатності, а також юридичні особи всіх форм властивості.

Необхідно зазначити, що підприємницька діяльність в Україні здійснюється в межах досить змістовного правового середовища, яке являє собою сукупність законів України, указів Президента і т. д.

Підприємець – господарюючий суб'єкт, який завдяки наявності певної сукупності рис запроваджує в практику функції підприємництва і за свою працю одержує підприємницький дохід. Держава гарантує всім підприємцям незалежно від обраних ними організаційних форм підприємництва рівні права та можливості для залучення й використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів, а також недоторканість майна і забезпечує захист майнових прав підприємця.

Самі підприємці мають право самостійно здійснювати без обмежень різноманітну діяльність, яка не суперечить чинному законодавству.

Отже, підприємництво відіграє важливу роль в економічній сфері особистісних відносинах, адже воно дає змогу суспільству проявляти власні бажання, потреби, конкурувати між собою, чим і покращувати своє виробництво та власну роботу. Головним стимулом підприємницької діяльності у розвинутих ринкових умовах виступає, здебільшого, не особисте забезпечення і збагачення власника, а можливість відчувати себе незалежним у суспільстві та отримувати задоволення від своєї праці.

Тімохіна А.О., курсант 1-го курсу

ЦСФП НАВС 112 н/г

Науковий керівник:

професор кафедри економіко-правових дисциплін НАВС, к.ю.н., доцент **Удовик М.С.**

ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ МОНОПОЛІЙ

Актуальність розвитку монополій та антимонопольного законодавства сьогодні є безперечним, оскільки про порушення його постійно проводяться справи, деякі з яких набувають неабиякого розмаху.

Метою роботи є дослідження поняття, що таке монополія і яка її функція в ринковій економіці, стану монополій в Україні та існуючого антимонопольного законодавства в Україні та іноземних державах.

Монополія – це окремі крупні підприємства, об'єднання підприємств, господарські товариства, які виробляють значну кількість продукції певного виду і таким чином займають монополієне становище на ринку, впливають на процес ціноутворення і отримують більш високі (монополієні) прибутки.

Види монополій :

- Природна монополія
- Адміністративна монополія
- Економічна монополія

Природна монополія виникає внаслідок об'єктивних причин. Вона відбиває ситуацію, коли попит на певний товар чи послугу найкраще задовольняється однією або кількома фірмами. В її основі – особливості технологій виробництва й обслуговування споживачів. Тут конкуренція не можлива або не бажана, бо при входженні в галузі інших фірм затрати на виготовлення продукції зростають.

Адміністративна монополія виникає внаслідок дій державних органів. З одного боку, це надання окремим фірмам виключного права на виконання певного роду діяльності.

Економічна монополія. її поява зумовлена економічними причинами, вона формується на базі закономірностей господарського розвитку. Йдеться про підприємців, які зуміли завоювати

монопольне становище на ринку. До нього ведуть два основні шляхи. Перший полягає в успішному розвитку підприємства, постійному зростанні його масштабів шляхом концентрації капіталу. Другий — набагато швидкий — базується на процесах централізації капіталу.

Причини виникнення монополій пов'язані передусім із змінами в технологічному способі виробництва. Передумовою цих змін була промислова революція кін. XVIII — поч. XIX ст.

Причини виникнення

1. Централізація капіталу.
2. Внаслідок дій держави (спеціальних або навмисних її кроків).
3. Поява акціонерної капіталістичної власності.
4. Кризові явища в економіці.

За умовами функціонування монополізм поділяють на два типи – підприємницький та інституційний. Підприємницький тип монополізму пов'язаний із розвитком підприємств (фірм) на основі концентрації капіталу і виробництва. Інституційний тип монополізму пов'язаний з нерівністю умов конкуренції, які надає держава для різних її учасників.

За характером і причинами виникнення монополії поділяють на три типи:

- монополія окремого підприємства;
- монополія як угода;
- монополія, що ґрунтується на диференціації продукту.

Досягти монополії першого типу нелегко. Це абсолютна монополія й існує вона рідко.

Поширеним шляхом створення монопольного становища є угода декількох могутніх фірм. Він дає можливість швидко створити ситуацію, коли продавці (виробники) виступають на ринку "єдиним фронтом", зводять нанівець конкурентну боротьбу, насамперед цінову, а покупець перебуває в безальтернативних умовах.

Основними організаційними формами економічних монополій є.

Картель — це об'єднання декількох підприємств однієї сфери виробництва, учасники якого зберігають власність на засоби виробництва.

Синдикат — це об'єднання низки підприємств однієї галузі промисловості, учасники якого зберігають власність на засоби виробництва, але втрачають власність на вироблений продукт, тобто зберігають виробничу, але втрачають комерційну самостійність.

Трест — це об'єднання низки підприємств однієї або декількох галузей промисловості, учасники якого втрачають право власності на засоби виробництва і вироблений продукт, виробничу і комерційну самостійність, тобто об'єднують виробництво.

Антимонопольний комітет України утворився Верховною Радою України. У своєму діяльності він підпорядкований і підзвітний Верховній Раді України. Антимонопольний комітет України є юридичною особою, має прес з зображенням Державного герба України і свого

найменування. У своїй діяльності Антимонопольний комітет України керується дійсним Законом, іншими законодавчими актами України, а також положенням про Антимонопольний комітет України, затвердженим Верховною Радою України. У випадках, якщо підприємці зловживають монопольним положенням на ринку, Антимонопольний комітет України і його територіальні керування видають розпорядження про примусовий поділ монопольних утворень.

Литвинова О.О., курсант 115 навчальної групи
ЦСФП НАВС

Науковий керівник:

професор кафедри економіко-правових
дисциплін НАВС, к.ю.н., доцент **Удовик М.С.**

ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ

Для забезпечення виконання Закону України "Про пенсійне забезпечення" було створено Пенсійний фонд України як самостійну фінансову структуру.

Пенсійний фонд України – центральний орган виконавчої влади, що виконує керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, виконує збір, накопичення та облік страхових внесків, призначає пенсії та надає документи для їх виплати, забезпечує вчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, допомоги на поховання, інших соціальних виплат, які відповідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України, виконує контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду України. Пенсійний фонд України додає у встановленому порядку Міністру праці та соціальної політики України пропозиції з приводу формування державної політики у сфері пенсійного забезпечення та соціального страхування, забезпечує її реалізацію

До основних задач ПФУ можна віднести:

*надання виплат пенсій громадянам України (які згідно з законодавством повинні її отримувати);

*фінансування загальнодержавних та регіональних програм соціальної підтримки пенсіонерів, інвалідів, та інших категорій населення;

*організація виплат пенсій громадянам, які виїхали за межі України. Пенсійний фонд України (ПФУ) є самоврядною неприбутковою організацією, що має статус юридичної особи та діє на підставі статуту. Конституцією України передбачено, що пенсії, інші види соціальних виплат і допомоги мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законодавством.

Соціальне страхування покликане забезпечити захист людини від соціальних ризиків, тобто ризиків, пов'язаних із суспільною діяльністю людини, її здоров'ям, матеріальним забезпеченням у старості.

Захист від таких видів соціальних ризиків, як повна або часткова втрата працездатності та джерел існування в старості внаслідок інвалідності, у зв'язку зі втратою годувальника є головною метою такого виду соціального страхування, як пенсійне.

Кошти фонду не входять до державного бюджету і не можуть бути використані на інші цілі, крім виплати пенсій і допомоги.

В Україні система пенсійного обслуговування знаходиться в стадії трансформації. Перехід до ринкової економіки виявив неспроможність забезпечити достатні і надійні виплати пенсіонерам використовуючи однорівневу модель державного пенсійного страхування. Організація пенсійного забезпечення, яке відповідає вимогам ринкової економіки - мабуть одна з найбільш важливих завдань, яке необхідно вирішити в соціальній сфері.

Зараз в промислово-розвинених країнах використовується багаторівневе пенсійне обслуговування, яке включає солідарну систему, обов'язкове накопичення та добровільне формування пенсійних коштів.

Реформування пенсійного забезпечення в Україні проводиться у двох напрямках: удосконалення державного пенсійного забезпечення шляхом наближення середньої пенсії до рівня середньої заробітної плати та її прямої залежності від рівня заробітної плати; розвиток недержавного добровільного пенсійного забезпечення.

Створюється трирівнева пенсійна система, на першому рівні якої за солідарності поколінь і обов'язкового соціального страхування встановлюється пряма залежність майбутнього розміру пенсій від страхового стажу та розміру сплачених внесків; на другому - накопичення пенсійних внесків на особистих рахунках громадян; на третьому - добровільне недержавне пенсійне страхування. Таким чином, система пенсійного забезпечення має стати системою соціального страхування, самодостатньою і фінансово-стабільною.

Трофімчук Ю.О., курсант 2 курсу
21 н/г ФПФПМГБПС
мол. с-нт міліції

Забезпечення економічної безпеки органами внутрішніх справ

Для усвідомлення змісту економічної безпеки, доцільно проаналізувати основні концепції щодо забезпечення національної безпеки в економічній сфері. Це надасть змогу до усвідомлення змісту цієї діяльності і стане органічною передумовою розгляду питань, пов'язаних із безпосередньо управлінням міліцією економічною безпекою.

Отже, нині можна виділити основні концепції розуміння змісту забезпечення економічної безпеки України:

1. Забезпечення макроекономічної безпеки є виключно прерогативою держави. Ніхто інший не в змозі вирішити цю задачу у повному обсязі. Держава повинна створити певну систему самозбереження, яка б автоматично приводила в дію захисні механізми при виникненні в економіці форс-мажорних обставин. Відтак головним і визначальним суб'єктом забезпечення національної безпеки в економічній сфері є держава.

2. Економічна безпека має дві складові: внутрішню та зовнішню. Це означає стійкість економіки до спонтанних і умисних загроз, які надходять від іноземних суб'єктів. В умовах зростаючої глобалізації економіки різниці між зовнішніми і внутрішніми економічними загрозами стають все менш помітними. За своєю формою загроза може бути зовнішньою, а за виникненням внутрішньою, і навпаки. Це важливо у тому сенсі, що дозволяє на практиці відрізнити зовнішню форму прояву загрози від глибинних, сутнісних явищ та процесів, які протікають у надрах економіки, тобто зсередини держави. Неправильне виявлення джерела (суб'єкта) економічної загрози може призвести до нераціонального використання засобів та сил, зміщення пріоритетів у забезпеченні безпеки та інших небажаних наслідків. Загрози економічній безпеці України носять переважно внутрішній характер, зосереджені у внутрішньополітичній, економічній, соціальній, екологічній, інформаційній та духовній сферах. Саме цим зумовлено приділення уваги діяльності саме органів внутрішніх справ, як одного з головних суб'єктів забезпечення економічної безпеки. При аналізі загроз економічній безпеці розрізняють два аспекти проблеми: звичайну конкурентну боротьбу іноземних структур з українськими виробниками за вигідне вкладання капіталу, високу норму прибутку з використанням елементів недобросовісної конкуренції і умисний, цілеспрямований підрив української економіки в цілях послаблення її конкурентоздатності. Відтак концепція забезпечення економічної безпеки, зважаючи на пріоритет внутрішніх загроз, базується на активній участі, передусім, органів внутрішніх справ.

3. У теорії і практиці забезпечення економічної безпеки виключне значення має визначення граничних значень загроз, які виникають в економіці детерміновано граничними показниками загроз, які мають бути чітко визначені у Доктрині економічної безпеки.

4. Важливу роль у визначенні пріоритетів економічної безпеки мають чітко визначення економічних інтересів України і публічне оголошення їх. Лише за цих умов можна створити систему адресних заходів із захисту української економіки від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також сформулювати і реалізувати політику національної безпеки в економічній сфері. Відсутність чітко сформульованих економічних інтересів робить розмитим і малозрозумілим процес управління національною безпекою в економічній сфері. Отже, забезпечення економічної безпеки - процес, що цілком залежить від національних інтересів. Його зміст полягає в створенні сприятливих умов для

реалізації національних інтересів в економічній сфері, а також нормального функціонування системи національної безпеки в цілому.

5. Забезпечення економічної безпеки України здійснюється системою органів, у якій одне з провідних місць посідає міліція. На сьогодні діяльність кожного з підрозділів по забезпеченню економічної безпеки у не достатній мірі регламентується відомчими нормативними актами, відсутнє чіткий розподіл повноважень, не налагоджений ефективний механізм взаємодії і координації суб'єктів, що робить забезпечення економічної безпеки малоефективним, структурно-складним і заплутаним. При чому ситуація ускладнюється тим, що дослідження проблемами забезпечення економічної безпеки на науковому рівні займаються лише економісти, у той час як юристи майже повністю виключені з наукового дослідження національних безпекових проблем в економічній сфері. Згідно з даними положеннями, забезпечення економічної безпеки – спільна, узгоджена за цілями, принципами, функціями, методами, організаційною, правовою, соціально-психологічною та інформаційною основою діяльність суб'єктів, спрямована на створення сприятливих умов для формування могутності держави.

Безпека є глибокозмістовним і складно-структурованим поняттям. Вона обумовлюється об'єктивними процесами розвитку сучасного світу, природних та соціальних систем, цивілізацій, держав, суспільств, національних економік, а в останнє десятиліття – глобальної економіки і глобального суспільства. Відповідно до цього змінюються і умови безпечного існування людини і основних інститутів, які історично сформувало і розвиває людство. З урахуванням теоретичних знань у галузі безпеки, зокрема формування національного безпекознавства, змін у сучасному світі, утворення нових концептуальних поглядів на умови забезпечення безпеки і стратегічної стабільності у сучасному світі сформульовані фундаментальні визначення глобальної безпеки, спільних форм міжнародної безпеки, співвідношення міжнародної, регіональної та національної безпеки, типології національної безпеки, включаючи деталізовану типологію ядра національної безпеки – економічної безпеки.

У загальному розумінні безпека – свідомий цілеспрямований вплив на загрози та небезпеки, за якого створюються необхідні і достатні умови для реалізації інтересів об'єкта.

У сучасному світі головні загрози пов'язані з економічною безпекою. У 70-х роках минулого століття вперше з'явився термін «економічна безпека». Він достатньо швидко розповсюдився у розвинених капіталістичних країнах. Саме тоді, відстоюючи реальну оцінку обставин, що склалися на міжнародному рівні, представники країн Західної Європи виступили за використання економічних методів забезпечення національної безпеки.

Школьніков В.І., 27 н/г ННПФПМГБПСНГУ
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Процюк Т.Б. к.е.н., доцент, член-кореспондент
Української академії наук (всеукраїнська
громадська організація), доцент кафедри
економіко-правових дисциплін НАВС

ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Актуальність належного матеріального-технічного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ є необхідною умовою ефективної боротьби міліції з злочинністю та охорони громадського порядку. Органи внутрішніх справ є складовою частиною системи органів виконавчої влади, які виконують широке коло завдань щодо забезпечення особистої безпеки громадян, захисту їх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорони і забезпечення громадського порядку; виявлення і розкриття злочинів, розшуку осіб, які їх учинили; забезпечення безпеки дорожнього руху; захисту власності від злочинних посягань тощо (ст.20) [3]. Від належного виконання ОВС свої функції значною мірою залежить стан правопорядку в державі. За таких умов особливе значення має питання обсягів фінансового та матеріально-технічного забезпечення ОВС, як одних із основних елементів їх життєдіяльності.

Згідно зі ст. 24 Закону України «Про міліцію» [3] фінансування і матеріально-технічне забезпечення міліції здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів, які надходять на підставі договорів від міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян, а також інших джерел, не заборонених законодавством.

Проаналізувавши політику держави на протязі останніх 3 років щодо фінансування ОВС можна дійти висновку, що видатки на МВС в 2015 році склали на 30 % більше, ніж у 2013 році (у Державному бюджеті на 2013 рік для Міністерства внутрішніх справ України передбачено видатки загального фонду в сумі 9758373,7 тис.грн., то у 2014 році ця сума становила 18 384 322,7 тис. грн., а у 2015 році –32 744 721,5 тис. грн.).

Звісно, фінансування МВС у 2015 році з урахуванням тяжкої економічної ситуації в Україні 100-відсотково не задовольняє усіх потреб ОВС, але можна стверджувати, що ця цифра більш ніж на 60 відсотків задовольняє запити ОВС. Крім цього, з стабілізацією економічної ситуації України та проведення реформ в Міністерстві внутрішніх справ цей відсоток повинен значно зрости.

Як бачимо, зі сторони держави МВС почало отримувати більше грошей порівняно з минулими роками. Але проблема недостатнього забезпечення ОВС існує і надалі. Крім цього, проблема недостатнього забезпечення ОВС знаходиться в самій системі Міністерства внутрішніх

справ. Відповідно до офіційного повідомлення Рахунковою палати від 16.01.2015 року колегія Рахункової палати розглянула результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених Міністерству внутрішніх справ України на матеріально-технічне забезпечення органів внутрішніх справ, і констатувала, що існуюча у відомстві система такого забезпечення не сприяє ефективному і раціональному використанню бюджетних коштів, передбачених на державні закупівлі озброєння, техніки та іншого майна.

Відповідно до цього повідомлення проблема неефективного забезпечення зводилась до централізованого придбання товарів, робіт і послуг та розподілу придбаних матеріально-технічних ресурсів між бюджетними установами без належного аналізу цінових і логістичних параметрів, перевірки реальної потреби в них.

Існуюча система матеріального-технічного забезпечення ОВС потребує реформування та подальшого вдосконалення з метою використання бюджетних коштів на утримання ОВС. Реформування системи матеріального-технічного забезпечення ОВС повинно полягати в децентралізації самого управління системою органів внутрішніх справ з запровадженням ефективного контролю за діяльністю посадових осіб, а також удосконалення нормативно-правової бази дозволить залучати кошти з різних законних джерел фінансування, в тому числі за рахунок надання платних послуг населенню, використання частини коштів, отриманих від реалізації товарно-матеріальних цінностей, здобутих злочинним шляхом і за рішенням суду переданих у власність держави, інших джерел фінансування.

З вищевикладеного можна констатувати, що видатки на утримання Міністерства внутрішніх справ України щороку зростають, але сама система матеріального-технічного забезпечення не зазнає ніяких змін. На сьогодні вкрай важливим залишається не тільки питання збільшення коштів на фінансування органів внутрішніх справ, а й реформування системи розподілу отриманих коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
2. Про Державний бюджет України на 2015 рік: закон України від 28 грудня 2014 року № 80-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015.- № № 3. – ст.55.
3. Про міліцію : закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – ст. 20.
4. Ільницький М.С. Організація фінансового та матеріально-технічного забезпечення органів внутрішніх справ України [Електронний ресурс] / М.С. Ільницький // Форму права. – 2009. – № 1. – с. 222–230. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2009-1/09imcvcu.pdf>.
5. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник/ В. М. Плішкін; за ред. Ю.Ф. Кравченка. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 1999. – 702 с.